

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Pavelo Novikevič,
V kurso studento
baudžiamosios justicijos specializacijos

Magistro darbas
NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANTIEJI POŽYMAI
(Aggravating elements of Murder)

Vadovas: lekt. dr. G. Sakalauskas

Recenzentė: lekt. dr. R. Aliukonienė

Ižanga

Visuomenės kontekste niekam nekyla abejonių, kad žmogaus gyvybė yra svarbiausias ir labiausiai vertinamas gėris pasaulyje. Tai – unikali vertybė, gamtos suteikiama tik vieną kartą (nors yra ir kitokių teorijų). Nužudymu nutraukiama kito žmogaus (ne savo) gyvybė, individo egzistavimas, žmogui padaroma didžiausia, neatkuriama žala. Ji padaroma taip pat ir nukentėjusiojo artimiesiems, visuomenei apskritai. Nužudymo pavojingumas yra išskirtinis – jis šiurkščiausiai pažeidžia moralės, dorovės reikalavimus, krikščioniškąsias vertybes¹.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos² (toliau – LR Konstitucija) 19 str. skelbia, jog žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. Ši teisė yra svarbiausia prigimtinė teisė. Toks vertinimas kyla iš to, kad gyvybė yra visų kitų prigimtinių ir įgytų teisių egzistavimo pagrindas. Jei nėra gyvybės, beprasmės tampa ir visos kitos žmogaus teisės, nes teisė apskritai yra skirta žmogaus bendravimui suderinti³. Tarp žmogaus teisę į gyvybę įtvirtinančių aktų negalima nepaminėti 1948 m. Jungtinių Tautų Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos⁴, kurios 3 str. skelbia, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas⁵ (toliau – TPPTP) 6 str. įtvirtinta nuostata, jog kiekvienas žmogus turi neatimamą teisę į gyvybę. Pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁶ (toliau – ŽTK) 2 str. negalima tyčia atimti niekieno gyvybės. Žmogaus teisę į gyvybę užtikrina gana plati teisių priemonių sistema, įtvirtinta LR Konstitucijoje taip pat daugelyje kitų tarptautinių bei nacionalinių teisės aktų. Teisinis reguliavimas kartu su moralės, religijų ir kitomis socialinėmis normomis pirmiausia turi saugoti žmogaus teisę į gyvybę, o kartu ir žmonių egzistenciją⁷.

Temos aktualumas. Žmogaus gyvybė ir sveikata nuo pavojingo kėsinosi kaip viena iš didžiausių vertybių yra saugoma kiekvienos valstybės įstatymų. Nusikaltimai šioms vertybėms turi platų atgarsį visuomenėje, o visuomenė – itin neigiamą požiūrį į asmenis, padariusius tokius nusikaltimus⁸. Tad nenuostabu, jog daugelio valstybių Konstitucijose deklaruojami žmogaus gyvybės, sveikatos, piliečių interesų apsaugos prioritetai. Turbūt niekam nekyla abejonių, jog nužudymas yra

¹ ABRAMAVIČIUS, A. et. al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Eugrimas: Vilnius. 2001 m. p. 160.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

³ JOVAIŠAS, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis*. JPI. Teisės institutas. 2000 m. p. 120.

⁴ 1948 m. Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2497.

⁵ 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3288.

⁶ 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987.

⁷ JOVAIŠAS, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis*. JPI. Teisės institutas. 2000 m. p. 130.

⁸ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrukdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*. 2006 m. Nr. 59. p. 22.

pavojingiausias nusikaltimas žmogui. Lyginant nužudymą su kitais nusikaltimais už jo padarymą numatytos pakankamai griežtos bausmės, o kai kuriose šalyse už jo padarymą yra baudžiama net mirties bausme. Kai kurioms valstybėms priėmus naujus baudžiamuosius kodeksus (toliau – BK), skyriai „nusikaltimai žmogui“ buvo perkelti į pirmąją vietą specialiosios dalies sistemoje taip akcentuojant žmogaus gyvybės svarbą bei prioriteto jai teikimą⁹. Valstybės privalo teisinėmis priemonėmis saugoti žmogaus teisę į gyvybę, kuriai didelis dėmesys teikiamas Konstitucijoje bei tarptautiniuose teisės aktuose. Nužudymas aktualus tuo, jog padarius šį nusikaltimą nustoja egzistuoti žmogus, kaip gamtos sukurta būtybė, kuri yra visuomenės ir visos žmonijos egzistavimo pagrindas.

Nusikaltimai žmogaus gyvybei, palyginus su kitais nusikaltimais, pagal saugomų teisinių gėrių svarbą 2000 m. redakcijos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – 2000 m. BK) struktūroje užima trečią vietą (BK XVII skyrius). BK XVII skyriuje numatytos net šešios nusikaltimų žmogaus gyvybei sudėtys. Jos yra suskirstomos į tris grupes, t. y. į pagrindinę (BK 129 str. 1 d.), kvalifikuotą (BK 129 str. 2 d.) bei privilegijuotą (BK 130 ir 131 str.) nužudymo sudėtis. Kvalifikuotą nužudymo sudėtį šiuo metu apibūdina net trylika požymių, kurie yra susiję su nukentėjusiuoju, objektyviaja ir subjektyviaja pusėmis. Kiekvienu konkrečiu atveju nusikaltimai žmogaus gyvybei susiję objektyviaisiais ir subjektyviaisiais šių nusikaltimų sudėties požymiais, jie panašūs vienas į kitą, kas suponuoja galimas šių nusikalstamų veikų kvalifikavimo klaidas ikiteisminio tyrimo bei bylos nagrinėjimo teisme stadijose. Todėl siekiant teisingumo principo įgyvendinimo, visapusiško ir objektyvaus baudžiamosios bylos medžiagos tyrimo, teisingo padarytos veikos kvalifikavimo bei bausmės kaltininkui paskyrimo (iš ko išplaukia pagrįstas, teisėtas bei teisingas teismo nuosprendis), privaloma nustatyti ne tik privalomuosius, bet ir papildomus nužudymo sudėties požymius.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslai yra tokie: 1) atlikti išsamią konkrečių nužudymo požymių, įtvirtintų 2000 m. BK 129 str. 2 d., analizę; 2) pateikti suformuotos teismų praktikos pavyzdžių dėl keleto jų (nužudymo požymių); 3) iškelti kai kurių nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių teorines kvalifikavimo problemas; 4) apžvelgti nužudymą kvalifikuojančiuosius požymius Vokietijos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos (toliau – RF) baudžiamuosiuose kodeksuose bei palyginti juos su LR BK.

Darbo uždaviniai. Darbui keliami tokie uždaviniai: 1) išskirti nužudymui būdingus bruožus; 2) atlikti išsamią nužudymo pagrindinės sudėties analizę; 3) išnagrinėti LR BK 129 str. 2 d. Lietuvos Respublikos teismų suformuluotą teismų praktiką bei mokslinę literatūrą, atliekant išsamią nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių, numatytų LR BK 129 str. 2 d., pateikiant šių požymių praktikos pavyzdžius, keliant kai kurių požymių teorines kvalifikavimo problemas; 4) lyginamuoju aspektu apžvelgiant Vokietijos, Lenkijos ir RF BK įtvirtintus nužudymą kvalifikuojančiuosius požymius, išnagrinėti užsienio šalių literatūrą.

⁹ Taip buvo, pavyzdžiui, Armėnijoje, Kazachstane, Tadžikistane, Uzbekistane ir kai kuriose kitose šalyse, kurios anksčiau priklausė Sovietų Sąjungai.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektas – nužudymą kvalifikuojantieji požymiai, numatyti Lietuvos, Vokietijos, Lenkijos ir RF BK, tačiau atliekant artimo giminaičio ar šeimos nario, kaip nužudymą kvalifikuojančiojo požymio analizę, papildomai apžvelgiami Belgijos, Italijos, Prancūzijos bei Serbijos BK. Pradžioje aptariama nužudymo sąvoka (nacionaliniu ir tarptautinės teisės aspektu) akcentuojant šio nusikaltimo bruožus (t. y. tyčia, neteisėtumas, gyvybės atėmimas ir veika, kuria atimama kito žmogaus gyvybė), nurodomas tokios nužudymo sąvokos detalizavimas, aptariami nužudymų bei nusikaltimų žmogaus gyvybei rūšys, kiek tai susiję su nužudymo atribojimu nuo panašių (gretimų) veikų, kuriomis kėsinamasi į kito žmogaus gyvybę. Siekiant atlikti išsamią konkrečių nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių analizę, darbe atskirai aptariami nagrinėjamo nusikaltimo objektyvieji (objektas, nukentėjusysis ir objektyvioji pusė) ir subjektyvieji (subjektas ir subjektyvioji pusė) požymiai, lyginamuoju aspektu apžvelgiami Vokietijos, Lenkijos, RF baudžiamosios atsakomybės teisinio reglamentavimo ypatumai. Atliekant požymių, didinančių nužudymo pavojingumą nacionaliniu ir kitų šalių aspektu analizę, aptiriamos nužudymo teorinės kvalifikavimo problemos, pateikiami konkretūs Lietuvos Respublikos nuosprendžių ir nutarčių, priimtų baudžiamosiose bylose, pavyzdžiai. Darbe nėra nagrinėjama nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių raida, nužudymo kvalifikavimo ypatybės esant bendrininkavimui, bausmės už nužudymus skyrimo klausimai bei juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos, kadangi juridinis asmuo už nusikaltimus žmogaus gyvybei (išskyrus už neatsargų gyvybės atėmimą (BK 132 str.) neatsako.

Temos naujumas. Nužudymo pagrindiniai bei jį kvalifikuojantieji požymiai buvo nagrinėjami Lietuvos (J. Nocius, R. Aliukonienė, A. Milinis) bei kitų šalių (A. Schönke, A. Marek, L. V. Inogamova) baudžiamosios teisės teoretikų. Nužudymas analizuojamas įvairiuose baudžiamosios teisės vadovėliuose, BK komentaruose, moksliniuose straipsniuose. Šio nusikaltimo kvalifikavimo ypatybės, susijusios su šiuo metu galiojančio LR BK pakeitimais, aptartos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato (toliau – LAT Senato) 2004 m. birželio 24 d. nutarime „Dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose” Nr. 46 (kiek tai aktualu šiai dienai) bei LR BK II dalies (99 – 212 str.) komentare. Visgi mokslinių darbų, susijusių su nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių analize ir visiškai atitinkančių aktualią BK 129 str. 2 d. redakciją, nėra daug. Darbo naujumą suponuoja ir tai, kad, lyginant 1961 m. redakcijos BK (toliau – 1961 m. BK) su 2000 m. BK 129 str., pakeista nužudymo sąvoka, taip pat pakeista tyčinio nužudymo sunkinančiomis aplinkybėmis sudėtis (atitinkamai 1961 m. BK 105 str. ir 2000 m. BK 129 str. 2 d. yra įtvirtinti nužudymą kvalifikuojantieji požymiai). Tiesa, per visą LR BK galiojimo laikotarpį nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašas buvo kiek atnaujintas.

Darbo šaltiniai. Tiriant darbo objektą bei siekiant darbe užsibrėžtų tikslų darbe remiamasi moksline literatūra, moksliniais straipsniais, A. Milinio daktaro disertacija, tarptautiniais teisės aktais, BK, kitais Lietuvos Respublikos teisės aktais, Vokietijos, Lenkijos bei RF BK, Lietuvos Respublikos teismų praktika.

Darbo metodas. Siekiant atskleisti nužudymo sąvokos esmę, išnagrinėjant nužudymui būdingus bruožus bei nužudymo rūšis, taipogi siekiant atlikti nužudymo pagrindinės sudėties analizę, naudojami sisteminis ir lyginamasis metodai. Analizuojant Lietuvos bei apžvelgiant Vokietijos, Lenkijos ir RF BK numatytus nužudymą kvalifikuojančiuosius požymius pasitelkiamas lyginamasis metodas.

1. Nužudymo sąvoka ir rūšys Lietuvos bei kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose

Visi nusikaltimai žmogaus gyvybei skirstomi į nužudymą bei kitus nusikaltimus žmogaus gyvybei. Nužudymas pripažįstamas sunkiausiu, pavojingiausiu nusikaltimu žmogaus gyvybei. Kita vertus, žmogaus gyvybė gali būti atimama darant veikas, kurios nepatenka į LR BK XVII (nusikaltimai žmogaus gyvybei) skyrių, pavyzdžiui, genocidas (BK 99 str.), tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymas (BK 100 str.). Tiesa, į LR BK XVII skyrių patenka neatsargaus gyvybės atėmimo sudėtis, kuri nepriskiriama nužudymo sudėčių rūšiai, kadangi tokios veikos pavojingumo laipsnis yra mažesnis.

Nužudymo sąvoką pateikia LAT Senatas¹⁰, kuris nurodo, jog nužudymas yra tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas. Pagal A. Klimką¹¹, nužudymas yra įstatymams priešingas, tyčinis kito žmogaus gyvybės atėmimas. A. Drakšienė¹² nužudymą apibrėžia kaip neteisėtą tyčinį gyvybės atėmimą kitam žmogui. Kadangi nužudymo sąvoka nėra tiesiogiai įtvirtinta BK, manytina, jog tikslinga būtų pritarti LAT Senato bei A. Drakšienės pozicijai ir nužudymu laikyti neteisėtą tyčinį gyvybės atėmimą kitam žmogui, kadangi traktuojant nužudymą kaip tyčinį gyvybės atėmimą be žodžio „neteisėtas“ gali būti paneigtas vienas iš keturių doktrinoje minimo nusikaltimo požymių „priešingumo teisei“, taip pat į ją patektų teisėti gyvybės atėmimo atvejai (pavyzdžiui, būtiniosios ginties atveju). Taigi, tarp Lietuvos teoretikų nėra vieningos nuomonės dėl nužudymo sąvokos.

Kalbant apie kitų šalių baudžiamuosius įstatymus, Vokietijos BK 212 str. įtvirtina pagrindinę nužudymo sudėtį, kuri yra apibrėžta terminu „nužudymas“ (vok. „Totschlag“). Nors šis straipsnis nužudymo sąvokos neįvardija, tačiau iš šiame straipsnyje įtvirtintos nusikaltimo sudėties analizės galime spręsti, jog tai yra tyčinis mirties sukėlimas kitam žmogui¹³. Tuo tarpu 222 str. numato nužudymo dėl neatsargumo sudėtį (vok. „Fahrlässige Tötung“)¹⁴.

Lenkijoje pagrindinė nužudymo sudėtis numatyta BK 148 str. 1 d. skelbiančioje – „Kas nužudo žmogų“ (lenk. *Kto zabija człowieka*)¹⁵. Lenkijos literatūroje¹⁶ nurodoma, kad nužudymas yra tyčinis žmogaus mirties sukėlimas. Su terminu „nužudymas“ (lenk. „zabójstwo“) neturėtų būti siejamas neatsargaus gyvybės atėmimas, kadangi tai yra laikoma atskira nusikaltimų žmogui rūšimi, kuri susijusi su neatsargia kaltės forma (Lenkijos BK 155 str.).

RF 1996 m. redakcijos BK, skirtingai nei Rusijos 1960 m. redakcijos TSR BK, kuriame nužudymo sąvoka apskritai nebuvo atskleista, šį nusikaltimą apibrėžia kaip tyčinį mirties sukėlimą kitam žmogui (RF BK 105 str.). Šiame apibrėžime nėra nurodomas „neteisėtumas“. Tačiau nužudymas

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ Nr. 46.

¹¹ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Leidykla „Mintis“ Vilnius. 1964 m. p. 5.

¹² DRAKŠIENĖ, A. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis*. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Teisės Fakultetas. 2008 m.

¹³ ЖАЛИНСКИЙ, А. Е. *Современное немецкое уголовное право*. Москва: Проспект, 2006 г. p. 169.

¹⁴ Strafrechtsgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

¹⁵ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

¹⁶ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 186.

(RF BK 105 str.) turėtų būti laikomas kaip neteisėtas, priešingu atveju jo negalima būtų atriboti nuo teisėto gyvybės atėmimo būdo, pavyzdžiui, esant būtinajai ginčiai (RF BK 37 str.), karo metu. Nepaisant to „neteisėtumas“ turėtų būti nurodomas nužudymo sąvokoje, kaip tai yra kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Ukrainos BK 115 str. 1 d. Neatsargus gyvybės atėmimas nėra traktuojamas kaip nužudymas, tačiau ši veika taip ir liko RF BK skyriuje „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“ (RF BK 109 str.)¹⁷. Taigi, šiuo metu tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje, Lenkijoje ir RF nužudymo sąvoka traktuojama analogiškai, kaip tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas.

Išanalizavus Lietuvos teoretikų pozicijas bei kitų šalių BK, galima paminėti tokius nužudymo bruožus: 1) tyčia; 2) neteisėtumas; 3) gyvybės atėmimas; 4) veika, kuria atimama gyvybė kitam žmogui. Išvardinus nužudymui būdingus bruožus, reiktų atskirai pereiti prie kiekvieno iš jų analizės.

Tyčia. Tiek pagal LR BK¹⁸ tiek pagal kitų šalių BK nužudymas gali būti padaromas tik tyčia. 1961 m. BK¹⁹ nužudymu laikė ir nužudymą dėl neatsargumo (BK 109 str.). Žvelgiant į dabartinės aplinkybes, neatsargus gyvybės atėmimas apskritai nepriklauso nužudymo grupei, tai savarankiškas nusikaltimas žmogaus gyvybei. J. I. Skuratovas²⁰ nurodo, kad nužudymas yra siejamas tik su tyčiniu gyvybės atėmimu. Toks požiūris atitinka ir ikirevoliucinę Rusijos baudžiamąją teisę. J. Nocius²¹ laikosi pozicijos, jog nužudymas gali būti padaromas tik tyčia, kadangi neatsargaus gyvybės atėmimo motyvacija ir pavojingumo laipsnis labai skiriasi nuo tyčinio gyvybės atėmimo. 1961 m. BK nužudymas dėl neatsargumo (BK 109 str.) buvo laikomas nužudymo rūšimi greičiausia dėl to, jog tokia traktuotė buvo perimta iš tarybinės baudžiamosios teisės doktrinos. Anot LAT Senato²² gyvybės atėmimo nusikalstamo pasitikėjimo ar nerūpestingumo (BK 16 str.) atveju, veika kvalifikuojama kaip neatsargus gyvybės atėmimas (BK 132 str.) arba pagal atitinkamą specialią normą. Taigi, manytina jog tikslinga sutikti su tuo, kad nužudymas gali būti padaromas tik esant tyčinei kaltės formai t. y. esant tiesioginei ar netiesioginei tyčiai, todėl, kad skiriasi nužudymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo pavojingumo laipsniai bei kaltininko psichinis santykis su padaryta veika. Šiuo atveju sutampa tik padariniai – žmogaus biologinė mirtis.

Neteisėtumas. Veika, kuria atimama kito žmogaus gyvybė, be pavojingumo, turi būti neteisėta, t. y. uždrausta baudžiamojo įstatymo. Tačiau reiktų pabrėžti, jog gyvybės atėmimas kai kuriais atvejais gali būti laikomas teisėtu:

1) Mirties bausmė įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Tai – bausmės rūšis, pasireiškianti prievartiniu gyvybės atėmimu nusikaltėliui, kuri gali būti paskirta tik teismo nuosprendžiu ir tik

¹⁷ ИНОГАМОВА-ХЕГАЙ, Л. В. *et. al. Уголовное право российской федерации. Особенная часть*. Учебник. Издание второе. Исправленное и дополненное. Московская государственная юридическая академия. Москва. 2008 г. p. 22.

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

¹⁹ Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961.

²⁰ СКУРАТОВ, Ю. И; *et. al. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Издание 3–е, измененное и дополненное. Москва: Изд. Норма, 2000 г. p. 223.

²¹ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 11.

²² *Cit. op.* 10.

baudžiamąjį įstatymo numatytais atvejais²³. Šiai dienai pasaulyje devyniasdešimt dvi valstybės yra panaikinusios tokią bausmę, trylika valstybių ją taiko tik už ypatingai sunkius nusikaltimus, dvidešimt devynių valstybių įstatymai ją numato, tačiau praktikoje nebetaiko, šešiasdešimt keturių valstybių įstatymai numato mirties bausmę, ir ji yra tebevykdoma²⁴, pavyzdžiui, Baltarusijoje, Japonijoje, JAV, Gajanoje, Somalyje. Reiškia, juridškai tai nėra nužudymas, nes gyvybės nusikaltėliui atėmimas vykdamas teismo nuosprendį šiose valstybėse yra teisėtas.

Lietuvoje tokia bausmės rūšis buvo panaikinta. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – LR KT) 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime “Dėl LR BK 105 str. sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo LR Konstitucijai” pripažino, kad BK 105 str. sankcijoje numatyta mirties bausmė prieštarauja Konstitucijos 18, 19 str. ir 31 str. 3 d.²⁵. Autoriaus manymu, mirties bausmės panaikinimas Lietuvoje yra tikslingas, nes priešingu atveju, bausmės paskirtis – siekis, kad atlikę bausmę asmenys ateityje laikytųsi įstatymų ir nebeusikalstų, nebūtų pasiekta. Paskyrus tokią bausmę, objektyviai žmogaus nelieka, taip pat žmogaus teisė į gyvybę būtų paneigta. Šios bausmės teisinis egzistavimas reikštų Konstitucijos, kaip aukščiausiąją teisinę galią turinčio valstybės įstatymo ignoravimą, menkinimą.

2) Būtinąjį gintis. Doktrinoje²⁶ ji apibrėžiama kaip baudžiamajame ar kitų teisės šakų įstatymuose numatyta ir formaliai atitinkanti baudžiamajame įstatyme numatytos veikos požymius, visuomenei naudinga (socialiai vertinga) ir teisėta veika, kuria asmuo, gindamas save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, padaro užpuolikui žalos. Būtinąjį gintis šalina tokios veikos pavojingumą ir priešingumą teisei bei suponuoja teisinės atsakomybės už tokią veiką nykimą. Lietuvoje būtinąjį gintis yra teisėtas gyvybės atėmimo būdas su sąlyga, kad buvo laikomasi teisėtumo sąlygų²⁷ ir nebuvo peržengtos jos ribos.

3) Eutanazija. Tai – savanoriškas gyvybės nutraukimas padedant beviltiškai sergančiam ligoniui, siekiant palengvinti jo kančias ir esant jo ar jo atstovo pagal įstatymą prašymui²⁸. LR BK 134 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už padėjimą nusižudyti. Kai kuriose valstybėse eutanazija nėra kriminalizuota²⁹. Vadinasi tose valstybėse eutanazija yra teisėtas gyvybės atėmimo būdas.

Baigtinio teisėtų gyvybės atėmimo būdų sąrašo nėra³⁰. Peršasi išvada, jog formuluotė „neteisėta veika“ yra pagrįsta ir pozicijai, jog gyvybės atėmimas negali būti teisėtas, pritarti negalima. Patį

²³ DRAKŠAS, A. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius. Eugrimas. 2002 m. p. 24.

²⁴ КВАШИЦ, И. И. *Смертная казнь. Мировые тенденции, проблемы и перспективы*. Юрайт. Москва. 2008 г. p. 743.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998-12-11, Nr. 109-3004.

²⁶ PAVILIONIS, V; MERKEVIČIUS, R. *Būtinąjį gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius. Justitia. 1999 m. p. 39.

²⁷ Būtinąjį gintis teisėtumo sąlygos susijusios su kėsинimosi ir gynyba. Kėsинimąsi apibūdina pavojingumas, akivaizdumas, realumas. Reikalavimai gynybai: 1) žala padaroma tik besikėsинančiajam, o ne tretiesiems asmenims; 2) žala padaroma atremiant pavojingą kėsинimąsi; 3) nėra peržengtos būtinąjį gintis ribos.

²⁸ PRAPIESTIS, J. *et. al. Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras. 2002 m. p. 255.

²⁹ Belgijoje ir Olandijoje eutanazija yra teisėtas gyvybės atėmimo būdas. Už tai atsakomybė nėra numatyta.

nužudymą galima laikyti neteisėtu gyvybės atėmimu, už šią veiką LR BK numato vieną griežčiausių bausmių, tuo tarpu teisėti gyvybės atėmimo būdai kitam žmogui apskritai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Gyvybės atėmimas. Nužudymo objektas – žmogaus gyvybė. Žmogus turi būti gyvas³¹. Gali kilti kvalifikacijos problema esant smurtiniams veiksams, nukreiptiems į jau negyvą žmogų. Tokiu atveju priklausomai nuo tyčios, veika turi būti vertinama kaip pasikėsinimas nužudyti (pagal BK 22 str. 1 d. ir 129 str. atitinkamą dalį)³², o jei buvo veikiamas neapibrėžta tyčia, tokiu atveju veika traktuojama kaip mirusiojo palaikų išniekinimas (BK 311 str.). Klaida dėl nukentėjusiojo asmenybės nekeičia nužudymo kvalifikacijos³³. Šiuo atveju veika kvalifikuojama pagal kilusius padarinius. Taigi, kvalifikuojant veiką kaip nužudymą, būtina konstatuoti, kad žmogus prieš jam atimant gyvybę buvo gyvas.

Veika, kuria atimama kito žmogaus gyvybė. Nužudymo objektu yra ne šiaip gyvybė, o kito žmogaus gyvybė. LR BK numato savarankiškas sukurstymo nusižudyti ar privedimo prie savižudybės (BK 133 str.) bei padėjimo nusižudyti (BK 134 str.) sudėtis. Savižudybė – gyvybės atėmimas sau – nėra nusikaltimas, tad nėra nusikaltimas ir pasikėsinimas nusižudyti. Tuo tarpu sukurstymas nusižudyti yra akivaizdžiai pavojinga veika, kadangi, nors ir netiesiogiai, kėsinamasi į kito žmogaus gyvybę³⁴. Tada, kai privedamas prie savižudybės asmuo, kuris dėl mažametystės, psichikos sutrikimo ar kitokios fiziologinės ar patologinės būsenos nesuvokia savo veiksmų prasmės arba negali jų valdyti, veika traktuotina kaip nužudymas nukentėjusiojo rankomis. Privedimas prie savižudybės pasireiškia žiauriais arba klastingais kaltininko veiksmais, dėl kurių kitas žmogus atima sau gyvybę – nusižudo. Tuo tarpu padėjimo nusižudyti atveju baudžiamoji atsakomybė numatyta tik tuo atveju, kai nusižudyti padedama beviltiškai sergančiam ligoniui³⁵. Autoriaus manymu padėjimo nusižudyti kriminalizavimas nėra tikslingas, nes: 1) nors tokią veiką smerkia krikščionybė, tačiau pavyzdžiui, leisti kentėti žmogui, kurį kamuoja didelės kančios ir kuris pats prašo padėti jam pačiam nusižudyti, būtų nehumaniška; 2) padarius šią veiką, nelieka paties nukentėjusiojo; 3) teisė į gyvybę nesuponuoja pareigos gyventi.

Taigi, nužudymo sąvoka apibrėžiama kaip tyčinis, neteisėtas, gyvybės atėmimas kitam žmogui.

Kalbant apie nužudymo sudėtis, jos pagal sunkumo laipsnį klasifikuojamos į paprastas (BK 129 str. 1 d.), kvalifikuotas (BK 129 str. 2 d.) ir privilegijuotas (BK 130 ir 131 str.). Nužudymas

³⁰ Gyvybė gali būti atimta teisėtai, kai tai padaroma dėl profesinės pareigos vykdymo (BK 30 str.), būtinojo reikalingumo situacijoje (BK 31 str.), dėl pateisinamos profesinės ar ūkinės rizikos (BK 34 str.) ir kitų, neesant kaltės, atvejais. LR BK nenumato atleidimo nuo atsakomybės kai gyvybė atimama sulaikant asmenį, padariusį nusikalstamą veiką. Nors EŽTK įteisina gyvybės atėmimą kitam žmogui teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtais sulaikytam asmeniui pasprukti. Pagal LR BK tai neatitiktų teisėtumo reikalavimų ir būtų kvalifikuojamas kaip nužudymas (BK 129 str.).

³¹ ABRAMAVIČIUS, A. *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Registrų centras. Vilnius. 2009 m. p. 112.

³² *Cit. op.* 31, p. 112.

³³ *Ibidem* p. 112.

³⁴ *Ibidem* p. 127.

³⁵ *Cit. op.* 31, p. 131.

kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 1 d., kai nėra nei šio str. 2 d. nusikaltimą kvalifikuojančiųjų, nei BK 130 ar 131 str. numatytų privilegijuojančiųjų požymių³⁶.

Doktrinoje³⁷ pagrindinė sudėtis – tai sudėtis, kurioje nėra nei didinančių, nei mažinančių atitinkamos rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą požymių. Ši sudėtis apima tokius požymius, kurie būdingi kiekvienai šios rūšies nusikalstamai veikai. Kvalifikuota sudėtis, be bendrų atitinkamos rūšies nusikalstamos veikos požymių, turi papildomų požymių, kurie didina šios rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą³⁸. Tuo tarpu privilegijuota sudėtis turi papildomų požymių, kurie mažina šios rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą³⁹.

Kalbant apie privilegijuotą nužudymo sudėtį, BK įtvirtina baudžiamoji atsakomybė už nužudymą labai susijaudinus (BK 130 str.) bei, už naujagimio nužudymą (BK 131 str.). Nusikaltimų gyvybei klasifikacija pagal nusikaltimo sunkumą reikšminga sprendžiant asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir bausmės skyrimo klausimus. Nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 130 str. (labai susijaudinus), kai kaltininkas veikia staiga labai susijaudinęs ir tą būseną yra sukėlęs pats nukentėjusysis savo neteisėtais veiksmais ar itin įžeidžiančiu poelgiu. Kilus abejonėms dėl kaltininko būsenos, skiriama teismo psichologinė, psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Jei gyvybė atimama atsakant į neteisėtą nukentėjusiojo smurtą, tai gali būti būtinosios ginties aktas. Kai nužudoma dėl teisėtų tikslų, nors ir panaudojant smurtą (pavyzdžiui, dėl įsakymo vykdymo), veika kvalifikuojama bendrais pagrindais (BK 129 str. 1 d.). Jei sumanymas nužudyti ar kitaip smurtauti atsirado ankščiau ir neteisėtas ar itin įžeidžiantis poelgis buvo tik pretekstas nužudyti, BK 130 str. taikyti negalima. Jei iki nužudymo praėjo ilgesnis laiko tarpas ar kaltininkas atliko kokius nors pasiruošimo tam veiksmus, toks nužudymas negali būti pripažįstamas privilegijuotu. Nužudymas staiga ar labai susijaudinus, padarytas esant nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių, veika kvalifikuojama pagal BK 130 str.⁴⁰. Pagal tą patį straipsnį veika turėtų būti kvalifikuojama ir tada, kai būtinosios ginties ribos peržengtos esant staigaus didelio susijaudinimo būsenai. Pažymėtina, kad, skirtingai nei pagrindinės nužudymo sudėties atveju, šio privilegijuoto nužudymo sudėties subjektu yra pakaltinamas, sulaukęs šešiolikos metų asmuo.

Pagal BK 131 str. (naujagimio nužudymas) veika kvalifikuojama motinai nužudžius savo naujagimį būtent dėl gimdymo nulemtos psichinės būsenos. Tokios psichinės būsenos ypatybės nustatomos remiantis specialisto išvada, o prireikus gali būti skiriama teismo psichologinė, psichologinė–psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Skirtingai nei pagrindinėje nužudymo sudėtyje, šioje sudėtyje numatytas specialusis subjektas t. y. naujagimio motina (jeigu jai buvo suėję šešiolika metų). Jei sumanymas žudyti kilo dar iki gimdymo, tada nepriklausomai nuo gimdymo sukeltos būsenos

³⁶ *Cit. op.* 10.

³⁷ ABRAMAVIČIUS, A. *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I Knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Teisinės informacijos centras. Vilnius. 2004 m. p. 28.

³⁸ Pagrindinė nužudymo sudėtis įtvirtinta BK 129 str. 1 d., kvalifikuota BK 129 str. 2 d.

³⁹ *Cit. op.* 37, p. 28.

⁴⁰ *Cit. op.* 31, p. 120.

ypatybių motinos veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. atitinkamus punktus. BK 131 str. normos atveju svarbus vaiko gimimo momentas, nes sunaikinus jį iki gimdymo pradžios, turėtų būti taikomas BK 142 str. (neteisėtas abortas)⁴¹.

Vokietijos įstatymų leidėjas pagrindinę nužudymo sudėtį numatė 212 str. (nužudymas), kvalifikuotą – 211 str. (žmogžudystė), privilegijuotą – 213 (nužudymas labai susijaudinus) ir 216 (nužudymas nukentėjusiojo prašymu) str.⁴². Lenkijos BK išskiria tokias nužudymo sudėtis: pagrindinę (Lenkijos 148 str. 1 d.), kvalifikuotą (148 str. 2 – 3 d.) ir privilegijuotą, kuriai priklauso – nužudymas susijaudinus dėl pateisinamų aplinkybių (148 str. 4 d.), naujagimio nužudymas (149 str.) bei nužudymas nukentėjusiojo prašymu (150 str.)⁴³. Rusijos literatūroje⁴⁴ minima, jog RF BK⁴⁵ išskirtos tokios nužudymo sudėtys: 1) pagrindinė (RF BK 105 str. 1 d.); 2) kvalifikuota (RF BK 105 str. 2 d. „a” ir „n” punktai); 3) privilegijuota (RF BK 106 – 108 str.⁴⁶). Taigi, kitų šalių privilegijuoti nužudymai yra labai panašūs lyginant juos su LR BK.

2. Nužudymo pagrindinė sudėtis

BK 2 str. 4 d. skelbia, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamąjį įstatymą numatytą nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimo sudėtį⁴⁷. Tai – baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių, kurie apibūdina pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, visuma. Nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra būtini, kad veika būtų pripažinta nusikalstama, o kaltas asmuo būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn. Jei nėra bent vieno iš šių požymių – nėra ir nusikalstamos veikos sudėties⁴⁸. Taigi, nužudymo sudėtį sudaro objektyvieji (objektas, nukentėjusysis ir objektyvioji pusė), bei subjektyvieji (subjektas ir subjektyvioji pusė) sudėties elementai. Siekiant teisingai atriboti paprastą nužudymą nuo kvalifikuoto, būtina susipažinti su nužudymo pagrindine sudėtimi.

2.1. Nužudymo sudėties objektyviųjų požymių visuma

Objektas. Nusikalstamos veikos objektas – tai, kam padaroma žala arba sukeliama žalos grėsmė. Jis išryškėja iš BK specialiosios dalies straipsnio pavadinimo vietos specialiosios dalies sistemoje ir turinio, pavyzdžiui, sunkus sveikatos sutrikdymas parodo, kad nusikalstamos veikos objektas yra žmogaus sveikata⁴⁹. LR BK⁵⁰ 1 str. skelbia, jog LR BK yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kurio

⁴¹ *Cit. op.* 10.

⁴² Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

⁴³ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 185.

⁴⁴ ГРАЧЕВА, Ю. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. 2-е издание, дополненное и переработанное. – Москва: Проспект 2011 г. p. 65.

⁴⁵ Уголовный кодекс РФ (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ.

⁴⁶ RF BK 106 str. numato motinos nužudymą savo naujagimio, 107 str. – nužudymo afekto būsenoje, 108 str. – nužudymo viršijant būtinosios ginties ribas arba pažeidžiant nusikaltimą padariusio asmens sulaikymo sąlygas, sudėtis.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios* // 2000, Nr. 89-2741.

⁴⁸ *Cit. op.* 37, p. 26.

⁴⁹ *Cit. op.* 37, p. 27.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teisės bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo veikų. Iš įstatymo leidėjo sukonstruotos BK 1 str. 1 d. nuostatos išvelgiame valstybės pareigą imtis visų būtinausių priemonių, kad minėti visi baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai būtų apsaugoti nuo pavojingo kėsینimosi arba nuo tokios grėsmės. Taigi, akivaizdu, kad BK keliamas tikslas – apsaugoti išvardintus teisinius gėrius. Tai visų pirma LR Konstitucijos II skirsnyje nustatytos garantijos dėl svarbiausių žmogaus teisių ir laisvių: gyvybės apsaugos (19 str.), žmogaus laisvės neliečiamumo (20 str.), žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo (22 str.), nuosavybės neliečiamumo (23 str.) ir kt.⁵¹

Visų valstybių BK numato specialius skyrius, kuriuose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus žmogui – jo gyvybei, sveikatai, neliečiamumui, laisvei ir kt. Daugumos šalių BK nusikaltimams žmogui teikia prioritetinę reikšmę. Sovietiniais laikais pirmenybė buvo teikiama valstybės interesų ir vadinamosios socialistinės nuosavybės apsaugai. Kontrrevoliuciniai nusikaltimai (valstybiniai) buvo baudžiami griežčiausiai – mirties bausme arba laisvės atėmimu iki dvidešimt penkių metų, panašios bausmės, įskaitant ir mirties bausmę, buvo nustatytos ir už ekonominius nusikaltimus, nusikaltimus valstybės nuosavybei. Už nusikaltimus žmogui buvo baudžiama nepalyginti švelniau, pavyzdžiui, net už labai sunkų nužudymą gan ilgą laiką maksimali bausmė buvo laisvės atėmimas iki dešimties metų. Tik po 1958 m. šios disproporcijos sumažėjo, tačiau prioritetai liko tie patys⁵². Taigi, laikui bėgant keitėsi požiūris į nusikaltimų objektų vertingumą.

Nužudymo objektu yra kito žmogaus gyvybė, individo – *homo sapiens* biologinė būklė, kai jis jau yra gimęs ir dar nemiręs⁵³. BK XVII Skyriaus pavadinimas – „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ suponuoja mintį jog rūšinis ir tiesioginis nužudymo, kaip nusikaltimo objektas sutampa. K. Jovaišas⁵⁴ ir profesorius A. B. Naumovas⁵⁵ mano, kad šio nusikaltimo objektas apima ne tik biologinius procesus, bet ir visuomeninius santykius, užtikrinančius individo egzistenciją bei saugančius jo gyvybę. Manytina, kad pastarosios dvi pozicijos yra nepagrįstos, kiekviena nusikalstama veika kelia pavojų, grėsmę visuomeniniams santykiams. Taigi, doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl nužudymo objekto turinio.

Gali kilti veikos kvalifikavimo problemų atribojant nužudymą, nuo neteisėto aborto (BK 142 str.) arba nuo mirusiojo palaikų išniekinimo (BK 311 str.). Todėl tokiais atvejais yra būtina teisingai nustatyti gyvybės pradžią ir pabaigą.

J. V. Gračeva⁵⁶ gyvybės pradžią sieja su fiziologiniu gimdymo procesu, tuo tarpu A. Marekui⁵⁷ priimtinausia koncepcija, kuri gyvybės pradžią laiko pirmąjį naujagimio įkvėpimą savo plaučių dėka.

⁵¹ *Cit. op.* 37, p. 18.

⁵² NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. Vilnius. p. 5.

⁵³ *Cit. op.* 31, p. 112.

⁵⁴ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*. 1997 m. Nr. 2. p. 18.

⁵⁵ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. p. 265.

⁵⁶ *Cit. op.* 44, p. 65.

⁵⁷ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 186.

Gyvybės pradžia pagal 1961 m. BK 106 str. buvo pripažįstama gimdymo pradžia. 2000 m. BK to nereglamentuoja⁵⁸, baudžiamoji atsakomybė nesiejama su žmogaus gimimo momentu, akcentuojama gimdyvės būseną, nulemta paties gimdymo proceso. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁵⁹ (toliau – LR CK) 2 knygos 3 str. 1 d. fizinio asmens gimimo momentu yra pripažįstamas pirmas, savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Ši norma nustato tik bendrąjį gimimo momento konstatavimo principą. Konkrečius medicininius kriterijus, pagal kuriuos nustatoma, ar naujagimis įkvėpė savarankiškai ar ne, t. y. jis gimė gyvas ar ne, nustato specialus įstatymas (CK 2.3 str. 1 d.)⁶⁰. Lietuvos Respublikos Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo 2 str. skelbia – vaiko gimimas yra gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo. Vaiko gyvybingumo požymiai – savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas⁶¹. Pažymėtina, jog tiek CK, tiek Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas skiria kitą, ne su gyvybės baudžiamąja teisine apsauga susijusią funkcinę paskirtį, todėl ir 2000 m. BK gyvybė yra ginama nuo gimdymo pradžios⁶². Taigi, kas yra vaiko gimimo momentas, neaišku, kadangi minėtų įstatymų sąvokos nėra tapačios. Autoriaus manymu, gyvybės pradžią būtų tikslinga laikyti gimdymo pradžią, kadangi vaiką išėmus iš moters iščių, jis gali nekvėpuoti, tačiau gali turėti kitus gyvybingumo požymius, pavyzdžiui, širdies plakimą. Vaisiaus gyvybės nutraukimo, jam dar negimus, veika gali būti vertinama kaip sunkus nėščios moters sveikatos sutrikdymas (BK 135 str. 2 d. 4 punktas.) arba kaip neteisėtas abortas (BK 142 str.). Jei vaisiaus gyvybė nutraukiama vykdant teisėtą nėštumo nutraukimą, tai jokia atsakomybė nekyla apskritai. Nėštumo nutraukimo prieš nukentėjusiosios valią, be jos prašymo atveju, tada yra sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis (BK 135 str.). Kėsinimosi į kito žmogaus vaisių iki gimdymo pradžios atveju, veika turėtų būti traktuojama kaip neteisėtas abortas (BK 142 str.). Anot A. Milinio⁶³, naujagimio nužudymo kūdikiui visiškai atsiskyrus nuo moters iščių esant kvėpavimo ar kitų požymių, veikoje yra nužudymo sudėtis, o kai kūdikis yra nebegyvas, tačiau gimdyvė ar kiti asmenys mano, jog jis yra gyvas, veikoje yra pasikėsinimo nužudyti naujagimį sudėtis.

Gyvybės pabaiga yra biologinė žmogaus mirtis. LR CK 2 knygos 3 str. nustatyta, kad fizinio asmens mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškai negrįžtamas nutrūkimas⁶⁴. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymo⁶⁵ 2 str. 1 d. numatyta, kad mirties momentas – laikas, kai

⁵⁸ *Cit. op.* 31, p. 112.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁰ MIKĖLĖNAS, V. *et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Justicija. Vilnius. 2002 m. p. 20.

⁶¹ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002-04-26, Nr. 43-1602.

⁶² *Cit. op.* 31, p. 112.

⁶³ MILINIS, A. Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių: Daktaro disertacija. 2009 m. p. 240.

⁶⁴ *Cit. op.* 31, p. 112.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios* // 2002-04-26, Nr. 43-1601.

negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla. Abu šie kriterijai yra lygiaverčiai, todėl mirties faktas ir momentas gali būti konstatuoti vadovaujantis tiek vienu, tiek kitu kriterijumi. Tačiau kuris iš jų turi būti taikomas, lemia konkrečios asmens mirties aplinkybės, nes smegenų mirtį galima konstatuoti tik specialia medicinos įranga. Sveikatos priežiūros įstaigoje esančio asmens mirties faktą ir momentą privalu nustatyti taikant smegenų mirties kriterijų. Tokiu atveju, kai neįmanoma panaudoti specialiosios medicinos įrangos, fiksuojančios smegenų mirtį, taikomas antrasis kriterijus – negrįžtamas žmogaus kraujotakos ir kvėpavimo nutrūkimas⁶⁶. A. Marek⁶⁷ nurodo, jog biologine žmogaus mirtimi negalima laikyti vien tik žmogaus kvėpavimo ar kraujotakos nutrūkimo, kadangi šiuolaikinių medicininių technologijų pagalba minėtu atveju galima išgelbėti žmogaus gyvybę. Taigi, išnagrinėjus gyvybės pradžios ir pabaigos momentus galima būtų konstatuoti, kad žmogaus gyvybė trunka nuo gimdymo pradžios iki negrįžtamai nutrūkstancio kraujotakos ir kvėpavimo arba galvos smegenų veiklos.

Nukentėjusysis. Tai – asmuo, kuriam padaroma moralinė, fizinė ar turtinė žala⁶⁸. Juo yra gyvas žmogus nepriklausomai nuo jo gyvybingumo, amžiaus, socialinių požymių, išskyrus (baudžiamąja teisine prasme) Lietuvos Respublikos Prezidentą (BK 115 str.), ir kitos valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos atstovą (BK 116 str.). Kėsinimasis į žmogaus vaisių iki gimdymo pradžios yra vadinamas abortu (BK 142 str.)⁶⁹. Pabrėžtina, jog kvalifikuojantieji nužudymą požymiai gali būti susiję su nukentėjusiuoju, todėl ikiteisminio tyrimo pareigūnas ir teismas privalo nuodugnai iširti visas bylos aplinkybės susijusias su nukentėjusiuoju.

Objektyvioji pusė. Tai – išorinė pavojingo kėsinimosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė⁷⁰. Į būtinuosius nužudymo sudėties požymius patenka: a) veika (veikimas arba neveikimas); b) padariniai; c) priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Kiti nužudymo objektyviosios pusės požymiai (laikas⁷¹, vieta, padarymo būdas⁷², priemonės, įrankiai ir kitos aplinkybės) veikos kvalifikavimui reikšmės neturi.

Veika. Baudžiamoji teisė žmogaus elgesį nagrinėja kaip išorinę jo valios išraišką. Nusikalstama veika – priešingas teisei, pavojingas, sąmoningas ir valingas žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje (veikimas arba neveikimas)⁷³. Objektyviai nužudymas įmanomas tiek aktyviais veiksmais, tiek neveikimu. Dažniausiai nužudoma aktyviai veikiant – fiziniu, mechaniniu, cheminiu, psichiniu poveikiu: šaunant, mušant, gąsdinant, naudojant įvairius daiktus, gamtos jėgas ar reiškinius, taip pat

⁶⁶ *Cit. op.* 60, p. 20.

⁶⁷ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz.* Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 186.

⁶⁸ ŠVEDAS, G. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis.* Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Tesės Fakultetas. 2007 m.

⁶⁹ *Cit. op.* 31, p. 112.

⁷⁰ ABRAMAVIČIUS, A. *et. al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas.* Eugrimas. Vilnius. 2003 m. p. 170.

⁷¹ Nužudymo padarymo laikas gali sudaryti privilegijuoto nužudymo sudėtį, pavyzdžiui, motinai nužudžius naujagimį gimdymo metu arba po jo veika kvalifikuojama kaip naujagimio nužudymas (BK 131 str.).

⁷² Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai arba kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu yra nužudymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys nusikaltimo padarymo būdą.

⁷³ ŠVEDAS, G. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis.* Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Tesės Fakultetas. 2007 m.

įkalbant nusižudyti asmenį, nesuvokianti savo akto prasmės (nužudymas nukentėjusiojo rankomis)⁷⁴. Nužudymas gali būti padaromas tiesiogiai veikiant nukentėjusį asmenį arba pasitelkiant šiam tikslui kitus asmenis. Jei pasinaudojama asmeniu nesuvokiančiu dalyvavimo nusikaltimo fakto, tai jis vertinamas kaip nusikaltimo padarymo įrankis, o asmuo, panaudojęs tokį žmogų, atsako kaip vykdytojas (nusikaltimas per „tarpininką“)⁷⁵. Nužudymas pasyviu elgesiu įmanomas tais atvejais, kai asmuo turi pareigą ir galimybę atitinkamai veikti – rūpintis kitu žmogumi arba konkrečiais veiksmais pašalinti mirties grėsmę ir tos pareigos neatlieka (pavyzdžiui, motina nemaitina naujagimio, medicinos sesuo nesuleidžia būtinų vaistų⁷⁶). Neveikimu nužudymas taip pat gali būti padaromas, kai kaltininkas siekdamas atimti gyvybę nukentėjusiajam, sukelia jam pavojingą situaciją ir turėdamas pareigą pašalinti pavojų, to nepadaro, nors galėjo ir turėjo tai padaryti⁷⁷.

Padariniai. Tai – žala, kuri padaroma kėsinant į baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius⁷⁸. Nužudymas laikomas baigtu atsiradus padariniams – mirus nukentėjusiajam⁷⁹. Jeigu asmuo nemirė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios arba mirė dėl kitų priežasčių (pavyzdžiui, nuo užspringimo vandeniui), priklausomai nuo objektyviai atliktų veiksmų pobūdžio ir apimties veika laikytina pasikėsiniu nužudyti. Pastarasis galimas tik tiesioginės apibrėžtos (konkretizuotos) tyčios atveju, t. y. kai kaltininkas siekė nužudyti asmenį, tačiau nužudymas neįvyko dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios arba įvyko dėl kitų priežasčių. Kai kaltininkas smurtauja neapibrėžta (nekonkretizuota) tyčia padarinių atžvilgiu, atsakomybė iškyla už faktiškai padarytą žalą. Nukentėjusiojo mirties atveju – už nužudymą⁸⁰.

Atribojant pasikėsinimą nužudyti (BK 22 str. 1 d. ir 129 str.) nuo tyčinio sunkaus sveikatos sutrikdymo kaip panaudoto smurto padarinių (BK 135 str.) labai svarbus yra tyčios rūšių nustatymas pagal tyčios apibrėžtumą arba konkretumą. LAT Senatas⁸¹ pabrėžia, kad veika gali būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti tik esant apibrėžtai kaltininko tyčiai⁸² atimti gyvybę. Tyčinis sveikatos sutrikdymas, padarytas esant tiesioginei apibrėžtai tyčiai atimti kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 str. 1 d. ir 129 str., 130 ar 131 str. Analogiškai kvalifikuojama veika, nesukėlus jokių padarinių (pavyzdžiui, šovė ir nepataikė), jei tyčia buvo nukreipta į kito žmogaus gyvybės atėmimą. Tiesioginės neapibrėžtos tyčios atveju, veika kvalifikuojama pagal kilusius padarinius – t. y.

⁷⁴ *Cit. op.* 31, p. 113.

⁷⁵ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Tesės Fakultetas. 2007 m.

⁷⁶ *Cit. op.* 31, p. 113.

⁷⁷ *Cit. op.* 17, p. 26.

⁷⁸ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Tesės Fakultetas. 2007 m.

⁷⁹ *Cit. op.* 31, p. 113

⁸⁰ *Cit. op.* 31, p. 113.

⁸¹ *Cit. op.* 10.

⁸² Apie kaltininko tyčios turinį teismas sprendžia atsižvelgdamas į visas padaryto nusikaltimo aplinkybes: nusikaltimo padarymo įrankius, būdą, sužalojimų kiekį, jų pobūdį, vietą (pavyzdžiui, kai sužaloti gyvybei svarbūs organai), nusikalstamų veiksmų intensyvumą ir jų nutraukimo priežastis, kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykius, elgesį įvykio metu, taip pat prieš nusikaltimą ir po jo padarymo ir kt.

kaip baigtas nužudymas ar atitinkamo laipsnio sveikatos sutrikdymas. Analogiškai kvalifikuojama veika kaltininkui veikus netiesiogine tyčia.

Gali kilti veikos kvalifikavimo sunkumų kaltininkui kėsiniomasi į kito žmogaus gyvybę metu suklydus dėl nukentėjusiojo specialiųjų požymių, pavyzdžiui, mažametystės. Jei kaltininkas nužudo ar pasikėsina į gyvybę asmens, klaidingai manydamas, kad jis mažametis, veika turėtų būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti mažametį, nepriklausomai nuo atsiradusių padarinių. Jei kaltininkas kėsinosi į specialiųjų požymių neturintį asmenį, tačiau atėmė gyvybę pavyzdžiui, mažamečiui, nužudymo negalima priskirti kvalifikuotam, išskyrus tada, kai kaltininkas mažametystės faktą žinojo arba pagal veikos aplinkybės ar asmeninės savybės turėjo ir galėjo šį faktą suvokti. Kėsiniomasi į vieną mažametį, tačiau gyvybė buvo atimta kitam mažamečiui, atveju, klaida veikos kvalifikavimui įtakos neturi. Minėtais atvejais teismas kvalifikuodamas veiką ir skirdamas bausmę privalo atidžiai išanalizuoti kaltininko psichinį santykį su daroma veika ir padariniais. Taigi, nužudymas laikomas baigtu atsiradus padariniams (materiali nusikaltimo sudėtis). Priešingu atveju veikos negalime kvalifikuoti kaip baigto nužudymo.

Priežastinis ryšys. Žmogus už atsiradusią žalą gali atsakyti tik tada, kai žala buvo jo nusikalstamos veikos padarinys, t. y. kada tarp jo padarytos nusikalstamos veikos ir atsiradusių padarinių yra priežastinis ryšys. Tai – toks santykis tarp reiškinių, kuriam esant vienas ar keli sąveikaujantys reiškiniai sąlygoja kito reiškinio atsiradimą⁸³. LAT Senatas⁸⁴ nurodė, jog baudžiamoji atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą kyla tada, kai tarp kaltininko padarytos veikos ir atsiradusių padarinių (mirties) yra priežastinis ryšys. Jei nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai baudžiamoji atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti. Pavyzdžiui: *V. V. B. buvo nuteistas pagal BK 129 str. 1 d. už tai, kad nužudė kitą žmogų, t. y. jis 2010 m. sausio 14 d. apie 20 val., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, ir tai turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui, V. S. V. priklausančiame bute, esančiame (duomenys neskelbtini), Radviliškio m., asmeninio konflikto metu tyčia sudavė V. S. V. metaline juosta apie du smūgius į galvą, padarydamas daugybinius kaukolės skliauto ir pamato lūžius kairėje pusėje, kraujo išlają virš kietojo galvos smegenų dangalo kairėje pusėje, galvos smegenų sumušimą, povoratinklinę kraujosruvą, muštines žaizdas kaklo kairėje pusėje, kairiame momenyje, kairės ausies kaušelyje ko pasėkoje dėl daugybinių kaukolės skliauto ir pamato kaulų lūžių bei galvos smegenų sumušimo V. S. V. 2010 m. vasario 10 d. 04 val. 15 min. ligoninėje mirė*⁸⁵. Kaip matome, nukentėjusįjį mirtis ištiko ne iš karto, o po tam tikro laiko tarpo.

⁸³ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Tesės Fakultetas. 2007 m.

⁸⁴ *Cit. op.* 10.

⁸⁵ Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-121-152/2010.

Nustatinėjant priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose būtina turėti omenyje: a) priežastinis ryšys nustatomas ne tik tarp kaltininko kūno judesių, bet ir tarp skirtingų mechaninių veikslių, stichinių gamtos jėgų, gyvūnų ir pan., kurie buvo panaudoti kaltininko siekiant atimti nukentėjusiajam gyvybę; b) kaltininko veiksmai, pripažįstami nukentėjusiojo mirties priežastimi tik tuo atveju, jeigu jie buvo būtina nukentėjusiojo mirties sukėlimo sąlyga, be kurios mirtis kilti negalėtų; c) kaltininko veiksmai, esantys būtina sąlyga nusikalstamiems padariniams kilti, gali būti pripažįstami mirties priežastimi tik tuo atveju, kai mirtį lėmė ne atsitiktiniai, o būtent kaltininko veiksmai⁸⁶.

Jei dėl kaltininko veikos buvo sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau mirtį sukėlė kita aplinkybė (pavyzdžiui, dėl to, kad gydymo metu buvo užkrėstas kraujas, per klaidą buvo pavartoti ne tie vaistai ir pan.), veika, atsižvelgiant į tyčios rūšį, kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 ir 129 str. atitinkamas dalis arba kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 135 str. atitinkamas dalis⁸⁷. Tai, nuo ko mirė žmogus, nustatoma remiantis teismo medicinos specialisto ar eksperto išvadomis dėl nukentėjusiojo mirties priežasties. Taigi, kvalifikuojant veiką kaip nužudymą būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp kaltininko veikos (veikimo ir neveikimo) ir padarinių, t. y. kad nukentėjusiojo mirtis buvo sukelta būtent dėl kaltininko veikos.

2.2. Nužudymo sudėties subjektyviųjų požymių visuma

BK 2 str. 3 d. numatyta, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio⁸⁸. Ši nuostata perša minti, jog traukiant asmenį už bet kurią nusikalstamą veiką yra būtina nustatyti nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės požymius.

Subjektas. Tai tas, kas padaro nusikalstamą veiką⁸⁹. Būtinieji subjekto požymiai: 1) amžius; 2) pakaltinamumas. Kai kuriose BK specialiosios dalies straipsniuose nurodyta, jog už tam tikras veikas atsako ir juridinis asmuo pavyzdžiui, už kontrabandą (BK 199 str.). Pastarasis turi atitikti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas. Už kai kurias veikas atsako tik specialiuosius požymius turintis subjektas, pavyzdžiui, už kolaboravimą (BK 120 str.) atsako tik Lietuvos Respublikos pilietis⁹⁰.

Amžius. Tai – konkreti amžiaus riba, kurios sulaukus pripažįstama, kad asmuo gali suvokti savo veikslių pavojingumą ir būti atsakingas už juos⁹¹. 1961 m. BK už bet kokį nužudymą numatė – keturiolikos metų amžiaus ribą. Šiuo metu Pagal BK 13 str. 2 d. už nužudymą, numatytą BK 129 str., baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, kuriam iki nusikaltimo padarymo buvo suėję keturiolika metų. Kai kurie teoretikai⁹² tokią amžiaus ribą aiškina tuo, kad įstatyme preziumuojama,

⁸⁶ ГАУХМАН, Л. Д.; МАКСИМОВ, С. В. *Уголовное право. Особенная часть*: учебник. Москва. 2004 г. p. 40.

⁸⁷ *Cit. op.* 10.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

⁸⁹ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universiteto Teisės Fakultetas. 2007 m.

⁹⁰ *Cit. op.* 37, p. 28.

⁹¹ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Vilniaus Universiteto Teisės Fakultetas. Paskaitų medžiaga. 2007 m.

⁹² NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*: mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 11.

kad keturiolikos metų paauglys jau suvokia tyčinės veikos, kuria atimama gyvybė kitam žmogui, pavojingumą ir todėl už tokias veikas turi atsakyti baudžiamąja tvarka. Tokią nuomonę kritikuoja G. Sakalauskas⁹³, kuris nurodo, jog tai, kad nužudymas yra labai sunkus nusikaltimas, dar nereiškia, jog sunkumą turi ir gali suvokti keturiolikos metų sulaukęs asmuo, o štai pavyzdžiui, riaušių (BK 283 str.) ne. Amžiaus riba turėtų būti nustatomas pagal bendrą preziumuojamą emocinę, protinę ir intelektualinę jaunuolio brandą, kurią turėtų pasiekti jaunas žmogus. Sąmoningumo lygis turėtų būti bendras visoms veikoms nuo vienos amžiaus ribos, o pati amžiaus diferenciacija yra perimta iš 1961 m. BK. Už kitus nusikaltimus numatytus BK XVII skyriuje (nusikaltimai žmogaus gyvybei) įstatymų leidėjas numatė šešiolikos metų amžiaus ribą.

Vokietijoje kaip ir Lietuvoje asmuo atsako už nužudymą nuo keturiolikos metų Lenkijoje⁹⁴ už kvalifikuotą nužudymą bei nužudymą be pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių amžiaus riba yra penkiolikos metų, už privilegijuotą – septyniolikos metų. RF – amžiaus riba analogiška LR BK. Tačiau minimali amžiaus riba įvairiose valstybėse priklauso nuo šalies istorinių, kultūrinių, teisinių, ekonominių, geografinių bei religinių aplinkybių. Kita vertus, amžių visada būtina sieti su taikomų priemonių pobūdžiu, šių priemonių sistema, nuo kurių ir priklauso amžiaus riba⁹⁵.

Pakaltinamumas. Tai – fizinio asmens sugebėjimas suvokti savo veiksmų esmę bei juos valdyti. Tik iš pakaltinamo asmens baudžiamasis įstatymas gali bei turi reikalauti daryti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo ir už šio reikalavimo nevykdymą grasinti kriminaline bausme. Ribotas pakaltinamumas – psichinė asmens būseną, kuri uždraustos veikos darymo metu dėl psichikos sutrikimo, neesančiu pakankamu pagrindu pripažinti asmenį nepakaltinamu, neleidžia jam visiškai suvokti pavojingo veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų⁹⁶. Žymus Rusijos psichiatras V. L. Serbskis pažymi, jog žmogus yra nepakaltinamas ne todėl, kad jis serga psichine liga, o todėl, kad jį atima jam galimybė suvokti pavojingos veikos pobūdį⁹⁷. Tai reiškia, kad ne kiekviena liga yra pagrindu pripažinti asmenį nepakaltinamu. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju kilus abejonėms dėl kaltininko sugebėjimo suvokti savo veiksmų esmę bei juos valdyti, turi būti skiriama teismo psichiatrinė–psichologinė ekspertizė.

Tiek pakaltinamumą, tiek ribotą pakaltinamumą apibūdina medicininis ir juridinis kriterijai. Medicininio (biologinio) kriterijaus išraiška baudžiamajame įstatyme – psichikos sutrikimas. Juridinis (psichologinis) nepakaltinamumo kriterijus apibūdina tokį asmens psichikos sutrikimą, kuris atima jam sugebėjimą (riboto pakaltinamumo atveju iš dalies) suvokti savo veiksmų esmę arba suvokiant tą esmę juos valdyti. Pakaltinamumas, ribotas pakaltinamumas nustatomas tik dėl konkrečios baudžiamojo

⁹³ SAKALAUSKAS, G. Minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus problema: lyginamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai. *Teisės problemos*. 2009 m. Nr. 2. p. 93-94.

⁹⁴ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

⁹⁵ *Cit. op.* 93, p. 83.

⁹⁶ *Cit. op.* 37, p. 113.

⁹⁷ *Cit. op.* 20, p. 31.

įstatymo uždraustos veikos ir gali būti tik tos veikos darymo metu. Objektivus pakaltinamumas Lietuvoje nepripažįstamas, tad fizinis asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir jam negali būti skirta kriminalinė bausmė, jeigu jis pavojingą ir baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką darė būdamas nepakaltinamas. Toks asmuo nėra ir negali būti laikomas veikos subjektu⁹⁸. Priešingu atveju bausmės tikslai būtų beprasmingi.

A. N. Traininas ir S. V. Borodinas⁹⁹ teigia, jog subjekto amžius ir pakaltinamumas nėra priskiriami nusikaltimo sudėties požymiams, o yra tik baudžiamosios atsakomybės sąlyga. Priskiriant amžių ir nepakaltinamumą nusikaltimo sudėties požymiams, nepakaltinamam asmeniui atėmus gyvybę kitam žmogui, veika turėtų būti pripažinta kaip nepavojinga dėl nusikaltimo sudėties nebuvimo. Tačiau pabrėžtina, kad jei nužudymą padaro keturiolikos metų amžiaus nesulaukęs arba nepakaltinamas asmuo, tai tampa tik baudžiamosios atsakomybės išvengimo pagrindu, o ne veikos pavojingumo praradimu, nes tokiu atveju žala yra padaryta – nesvarbu, kad ją padarė jaunesnis nei keturiolikos metų arba nepakaltinamas asmuo. Nusikalstamos veikos sudėtis pati savaime nėra objektyviosios tikrovės reiškinys – tai mokslinė abstrakcija, teisės mokslo išradimas, įrankis išvadai dėl nusikalstamos veikos padaryti. Pakaltinamumo nustatymas yra svarbus sprendžiant bausmės skyrimo klausimą, kadangi nepakaltinamam asmeniui teismas gali taikyti tik priverčiamąsias medicinos priemones (BK 98 str.), tuo tarpu ribotai pakaltinamam asmeniui už nužudymą bausmė gali būti tik švelninama (BK 59 str.).

Kaip minėta, už kai kurias veikas gali atsakyti tik specialius požymius atitinkantis asmuo. Nusikaltimų žmogaus gyvybei atveju BK 129 str. 2 d. 3 punkte numatyta motinystė gali būti nužudymą kvalifikuojančiuoju (BK 129 str. 2 d. 3 punktas) bei privilegijuojančiuoju (BK 131 str.) požymiu, tuo tarpu tėvystė (įtėvystė) gali būti tik nužudymą kvalifikuojančiuoju požymiu. Todėl ikiteisminio tyrimo bei bylos nagrinėjimo teisme metu būtina atskleisti visas bylos aplinkybės kurios susijusios ne tik su nukentėjusiuoju, bet ir su kaltininku.

Subjektyvioji pusė. Tai – subjektyviųjų požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir padarinius, visuma. Jos požymiai yra atskleidžiami BK bendrosios dalies straipsniuose, kurie apibūdina asmenį, darantį veiką, jo elgesio motyvaciją, psichinį santykį su daroma veika. Subjektyviosios pusės požymiai yra: 1) kaltė (jos formos ir turinys); 2) motyvas; 3) tikslas¹⁰⁰. Kiekvieno šio požymio baudžiamoji teisinė reikšmė skirtinga, tačiau tik jų visuma parodo asmens sąmonės ir valios ryšį su pavojinga veika bei padariniais, atspindi asmens viduje vykstančius psichinius procesus darant pavojingą veiką¹⁰¹.

Kaltė. Tai – asmens psichinis santykis su daroma pavojinga veika (veikimu ir neveikimu) ir padariniais¹⁰². Pagal BK 14 str. asmuo pripažįstamas kaltu padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį

⁹⁸ *Cit. op.* 37, p. 113.

⁹⁹ БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва. Юрист. 1994 г. p. 22.

¹⁰⁰ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Teisės Fakultetas. 2007 m.

¹⁰¹ *Cit. op.* 70, p. 200.

¹⁰² *Ibidem* p. 201.

nusižengimą, jeigu jis šią veiką padarė tyčia ar dėl neatsargumo¹⁰³. Kaltės turinį sudaro psichinis asmens santykis su teisine reikšme turinčiais veikos požymiais, pavojingais padariniais ir situacija, kuriai esant padaryta veika. Veika yra pripažintina padaryta tyčia, kai asmuo suvokia savo veikos pavojingumą, numato šios veikos padarinius ir tų padarinių siekia arba sąmoningai leidžia jiems atsirasti¹⁰⁴.

Nužudymas padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Kaltininkas veikia sąmoningai ir suvokia, kad jo veika gali sukelti kito žmogaus mirtį. Tiesioginės tyčios atveju jis tokių padarinių nori, jų siekia, o netiesioginės – nors ir nesiekia, bet sąmoningai leidžia jiems kilti¹⁰⁵. Praktikoje pasitaiko klaidų nustatant tyčios rūšį, kai nužudymas buvo padarytas panaudojant šaunamąjį ginklą. Antai *A. I., nuteistas pagal BK 129 str. 1 d., už tai, kad būdamas apsvaigęs nuo narkotinės medžiagos, tyčia šovė iš pistoleto „Makarov“ I. P. į krūtinę, nuo to pastarasis mirė. Kauno apygardos teismo 2010 m. balandžio 7 d. nuosprendžiu pripažinta, kad A. I. nužudė I. P. veikdamas netiesiogine tyčia. Tuo tarpu LAT konstatavo, kad sprendžiant iš pirmosios instancijos teismo nustatytų faktinių bylos aplinkybių, veika atitinka tiesioginę tyčia, tačiau kasacinės instancijos teismas negali pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio, nes to nebuvo prašoma*¹⁰⁶.

Netiesioginė tyčia gali pasireikšti sprogimo¹⁰⁷ metu, kai kartu su nekentėjusiuoju žūsta kiti asmenys, kuriems kaltininkas gyvybės atimti neketino. Tokiu atveju vieno asmens atžvilgiu kaltininkas veikia tiesiogine, o kitų netiesiogine tyčia. Tačiau jeigu kaltininkas numatė, kad žūti gali ir kiti asmenys, nužudymas turi būti traktuojamas kaip padarytas tiesiogine tyčia¹⁰⁸.

Kadangi nužudymas gali būti padaromas tiek tiesiogine tiek netiesiogine tyčia, tai pasikėsinimas nužudyti gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia t. y. kai kaltininko veika buvo nukreipta į kito žmogaus gyvybę siekiant nusikalstamų padarinių, tačiau veika nebuvo baigta dėl ne nuo jo valios priklausančių aplinkybių¹⁰⁹.

Tyčia gali būti (ir dažnai būna neapibrėžta), nekonkretizuota, pavyzdžiui, mesdamas akmenį, plytą į žmogų, mušdamas, spardydamas ar kitaip smurtaudamas kaltininkas numato įvairių padarinių galimybę – nuo fizinio skausmo sukėlimo iki mirties. Kai kaltininkas smurtauja neapibrėžta (nekonkretizuota) tyčia padarinių atžvilgiu, baudžiamoji atsakomybė iškyla už faktiškai padarytą žalą. Nukentėjusiojo mirties atveju – už nužudymą¹¹⁰. LAT Senatas nurodė, kad sąmoningas leidimas padariniams atsirasti netiesioginės tyčios atveju reiškia kaltininko abejingumą galimam kito žmogaus

¹⁰³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios* // 2000, Nr. 89-2741.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 37, p. 103.

¹⁰⁵ *Cit. op.* 31, p. 113.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-670/2010.

¹⁰⁷ Tokiais atvejais būtina įvertinti tai ar veikoje nėra nužudymo kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu sudėties (BK 129 str. 2 d. 7 punktas).

¹⁰⁸ *Cit. op.* 17, p. 27.

¹⁰⁹ КУЧЕРОВ, И. И. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Издательство экзамен. Москва. 2008 г. p. 330.

¹¹⁰ *Cit. op.* 31, p. 113.

gyvybės atėmimui. Kai kaltininkas veikia suvokdamas, jog gyvybę žmogui bus atimta neišvengiamai, jis veikia tiesiogine tyčia. Nužudymas gali būti padarytas tiesiogine apibrėžta tyčia, kai veikiama siekiant atimti gyvybę, ir neapibrėžta tyčia, kai veikiama siekiant, ar sutrikdyti žmogaus sveikatą, ar atimti gyvybę. Neapibrėžtos tyčios atveju kaltininkas galimybę atsirasti įvairiems jo pavojingos veikos padariniams (nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymams ar net jo mirčiai) numato bendrai, tų padarinių savo sąmonėje nedetalizuoja ir vienodai nori bet kurio iš jų atsiradimo¹¹¹.

Gali kilti veikos kvalifikavimo problemų atribojant pasikėsinimą nužudyti nuo sunkaus sveikatos sutrikdymo¹¹². Anot LAT Senato¹¹³, apie kaltininko tyčios turinį teismas sprendžia atsižvelgdamas į visas padaryto nusikaltimo aplinkybes: nusikaltimo padarymo įrankius, būdą, sužalojimų kiekį, jų pobūdį, vietą (pavyzdžiui, kai sužaloti gyvybei svarbūs organai), nusikalstamų veiksmų intensyvumą ir jų nutraukimo priežastis, kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykius, elgesį įvykio metu, taip pat prieš nusikaltimą ir po jo padarymo ir kt. Doktrina ir praktika žino dar vieną tyčios rūšių skirstymą pagal susiformavimo momentą: 1) iš anksto apgalvota; 2) staiga atsiradusi¹¹⁴. Pastaroji gali sudaryti nužudymo labai susijaudinus sudėtį (BK 130 str.), kai kaltininkas nužudo nukentėjusįjį dėl neteisėto ar itin įžeidžiančio kaltininką ar jo artimą asmenį poelgio. Tokiu atveju veikos kvalifikavimą lemia kaltininko tyčios kryptingumas. Dar papildomai siekiant nustatyti, ar kaltininkas galėjo suvokti veikos pavojingumą ir valdyti savo veiksmus būtina skirti teismo psichologinę ar psichiatrinę ekspertizę¹¹⁵.

Tyčios rūšies nustatymas konkrečioje byloje turi reikšmę ne tik veikos kvalifikavimui, bet ir bausmės skyrimui. Taigi, nužudymas gali būti padaromas tik tiesiogine ar netiesiogine tyčia.

Motivas ir tikslas. Tai – papildomi nužudymo sudėties požymiai. Nusikalstamos veikos padarymo motyvas – tai suvoktos vidinės paskatos, nulėmusios asmens pasiryžimą padaryti veiką, o tikslas yra asmens įsivaizduojami objektyviosios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti padarius veiką. Tarp motyvo ir tikslo egzistuoja glaudus vidinis ryšys. Motyvas yra ta jėga, kuri asmenį veda į tikslą. Motyvas ir tikslas turi įtakos tyčios ir jos kryptingumo susiformavimui, tačiau jie neištraukiami į tyčios turinį¹¹⁶. Antra vertus, nusikaltimo padarymo tikslo negalima tapatinti su nusikalstamais padariniais. Tikslas apibūdina žmogaus mąstymą, tuo tarpu padariniai yra objektyvios tikrovės faktas. Nusikalstamo tikslo siekimas būdingas tik nusikaltimams, padaromiems tiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas nori ir siekia tam tikrų padarinių. Veikose, padarytose netiesiogine tyčia, ir neatsargiuose nusikaltimuose nusikalstamo tikslo nėra¹¹⁷. Nužudymo motyvai gali būti įvairūs, pavyzdžiui, padaryti dėl savanaudiškų ar chuliganiškų paskatų, pavydo, keršto, alkoholio, narkotinių medžiagų potraukio, emocijų, meilės jausmų, tam tikrų poreikių, paskatinusių atimti kitam žmogui gyvybę ir pan.

¹¹¹ *Cit. op.* 10.

¹¹² Šis klausimas buvo aptartas šio darbo 2.1. skyriuje.

¹¹³ *Cit. op.* 10.

¹¹⁴ *Cit. op.* 37, p. 108.

¹¹⁵ *Cit. op.* 31, p. 120.

¹¹⁶ *Cit. op.* 37, p. 306.

¹¹⁷ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Teisės Fakultetas. 2007 m.

Pagal visuomeninį vertingumą veikos motyvai gali būti skirstomi į **pozityvius** (noras padėti vargstančiajam), **neutralius** (draugystė), **negatyvius** (savanaudiškumas)¹¹⁸.

Kiekvienu konkrečiu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnas bei teisėjas privalo išsiaiškinti nužudymo motyvus arba tikslus (jei tokie buvo), nors tai būna sunku (jie yra nematomi), kadangi kai kurie jų gali sudaryti kvalifikuotą nužudymo sudėtį, pavyzdžiui, dėl savanaudiškų paskatų (BK 129 str. 2 d. 9 punktas) arba siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą (BK 129 str. 2 d. 11 punktas). Taip pat nužudymo motyvas ir tikslas turi reikšmės ne tik kvalifikuojant veiką, bet ir skiriant bausmę.

3. Nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąvoka ir klasifikacija

Nužudymą kvalifikuojantieji požymiai – papildomi, didinantys šios veikos pavojingumą, požymiai. 1961 m. BK 105 str. numatantis kvalifikuoto nužudymo sudėtį buvo pavadintas tyčiniu nužudymu sunkinančiomis aplinkybėmis. S. Bikelis rašo, kad tai pats sunkiausias nusikaltimas kuriam prilygsta nebent teroro aktas sunkinančiomis aplinkybėmis (BK 227⁽³⁾ str. 3 d.). Už tokį nužudymą buvo numatyta nuo dešimties iki dvidešimties metų laisvės atėmimo bausmė arba bausmė iki gyvos galvos¹¹⁹. J. Nocius¹²⁰ nurodo, jog šio straipsnio pavadinimas įstatyme yra netikslus, nes jame išvardintų aplinkybių esmė yra ne tai, kad jos sunkina atsakomybę už nužudymą, o tai, kad jos yra alternatyviai būtini nužudymo, numatyto 104 str., t. y. kvalifikuojantys nusikaltimą požymiai. Sunkinančios šiuo, kaip ir visais kitais atvejais, yra tos aplinkybės, kurios nurodytos BK 41 str., bet nenurodytos šiame straipsnyje. 2000 m. LR BK 129 str. 2 d. numatyti požymiai yra vadinami ne sunkinančiomis nužudymą aplinkybėmis, o kvalifikuojančiais arba didinančiais nužudymo pavojingumą. Sunkinančios atsakomybę aplinkybės yra vadinamos tokios aplinkybės, kurios apibūdinamos kaltąjį asmenį, teismui parodo tuos neigiamus momentus, kurie didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą ir leidžia griežtinti atsakomybę. Atsakomybę sunkinančių aplinkybių buvimas daugelio atveju nulemia griežtesnės bausmės paskyrimą. Teismas, skirdamas bausmę, neatsižvelgia į tokią atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri įstatyme numatyta kaip nusikaltimo sudėties požymis. Taigi, jeigu nors ir yra veikoje atsakomybę sunkinančių aplinkybių, numatytų BK 60 str., yra kaltininko inkriminuoto nusikaltimo sudėties požymis ar padarytą nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis ir teismas jau tokią aplinkybę jau kartą rėmėsi kvalifikuodamas veiką, ji nebegali būti pripažinta atsakomybe sunkinančia aplinkybe¹²¹, pavyzdžiui, nužudymo atveju mažametystė negali būti pripažinta sunkinančia aplinkybe ir turėti įtakos bausmės griežtinimui, kadangi tai yra nužudymą kvalifikuojantis požymis, numatytas BK 129 str. 2 d. 1 punkte, tuo tarpu aplinkybė, jog nusikalstama veika buvo padaryta bendrininkų grupės duoda pagrindą

¹¹⁸ *Cit. op.* 37, p. 306.

¹¹⁹ BIKELIS, S. *Baudžiamoji teisė. Ką turėtų žinoti kiekvienas*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras. 2001 m. p. 52.

¹²⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 15.

¹²¹ *Cit. op.* 37, p. 342.

bausmės griežtinimui, kadangi ji nėra įtvirtinta nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašė, o yra tik sunkinanti aplinkybė, numatyta BK 60 str. 1 d. 1 punkte. Taigi, manytina, kad LR BK 129 str. 2 d. įtvirtintus nužudymo požymiai didinantys šio nusikaltimo pavojingumą teisingai vadinami kvalifikuojančiais arba didinančiais veikos pavojingumą, kadangi sunkinančios aplinkybės, kaip minėta, turi įtakos ne veikos kvalifikavimui, o bausmės skyrimui. Kvalifikuojančios nužudymą požymiai bausmės griežtinimui jokios įtakos neturi, kadangi įstatymų leidėjas, formuluodamas BK 129 str. 2 d. sankciją (kuri yra gerokai griežtesnė už BK 129 str. 1 d. numatytą sankciją), į tai atsižvelgė.

Nužudymo kvalifikuota sudėtis suformuluota BK 129 str. 2 d. Joje numatytas išsamus trylikos alternatyvių kvalifikuojančiųjų požymių sąrašas. Jie suskirstyti į tris grupes: 1) apibūdinantys nukentėjusįjį; 2) apibūdinantys objektyviąją pusę; 3) apibūdinantys subjektyviąją pusę. Tiesa, 2008 m. gegužės 8 d. įstatymu Nr. X-1527, 2008 m. birželio 12 d. įstatymu Nr. X-1597 bei 2009 m. birželio 16 d. įstatymu Nr. XI –303 buvo pakeisti kai kurie nužudymą kvalifikuojantieji požymiai. BK 129 str. 2 d. 12 punkte numatyta baudžiamoji atsakomybė už nužudymą siekiant įgyti asmens organą, audinį ar ląsteles, 3 punkte – už artimo giminaičio arba šeimos nario nužudymą, 13 punkte numatytas naujas kvalifikuojantysis požymis – siekimas išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Taigi, šiuo metu BK 129 str. 2 d. numatyti tokie kvalifikuojamieji požymiai: 1) mažamečio nužudymas; 2) bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas; 3) artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymas; 4) nėščios moters nužudymas; 5) dviejų ar daugiau žmonių nužudymas; 6) nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai; 7) nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu; 8) nužudymas dėl chuliganiškų paskatų; 9) nužudymas dėl savanaudiškų paskatų; 10) nužudymas dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečių pareigų vykdymo; 11) nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą; 12) nužudymas siekiant įgyti kito asmens organą, audinį ar ląsteles; 13) nužudymas siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Nužudymas pripažįstamas sunkesniu nusikaltimu esant bent vienam iš trylikos požymių, numatytų BK 129 str. 2 d. Jeigu nusikaltimas turi požymių, nurodytų dviejuose ar daugiau 129 str. 2 d. punktuose veika kvalifikuojama pagal visus tuos punktus, tačiau bausmė tokiu atveju skiriama bendra. Tai, kad nužudymas turi du ar daugiau kvalifikuojančiųjų požymių, atsižvelgiama individualizuojant bausmę¹²², pavyzdžiui, *E. B. ir D. S., veikdami bendrininkų grupėje, 2007 m. lapkričio 11 d. apie 00.30 val. namo (duomenys neskelbtini), Kaune, pirmos laiptinės trečiojo aukšto aikštelėje, E. B. apipylus miegantį J. T. Ž. benzinu, o D. S. padegus jį degtukais, padarant J. T. Ž. terminį II B- III laipsnio galvos, kaklo, krūtinės, pilvo, abiejų rankų ir kojų nudegimą, apimantį 65 % kūno paviršiaus, kas*

¹²² *Cit. op.* 31, p. 114.

komplikavosi nudegiminiu šoku, kvėpavimo funkcijos nepakankamumu, tuo sukeliant nukentėjusiajam dideles fizines kančias ir nuo ko nukentėjusysis 2007 m. lapkričio 12 d. 12.22 val. mirė, tyčia iš chuliganiškų paskatų, kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, itin žiauriai nužudė bejėgiškos būklės J. T. Ž.¹²³. Taigi, teismas nuteistųjų veikoje nustatė net keturis kvalifikuojančius požymius.

Vokietijos BK 211 str. 2 d. numatyti tokie nužudymą kvalifikuojantieji požymiai: 1) nužudymas padarytas siekiant patenkinti seksualinius poreikius; 2) nužudymas padarytas dėl savanaudiškų ar kitų žemų paskatų; 3) nužudymas padarytas klastingai ar itin žiauriai; 4) nužudymas padarytas pavojingomis aplinkai priemonėmis; 5) nužudymas padarytas siekiant palengvinti jo padarymą arba nuslėpti kitą nusikaltimą. Vokietijos BK 212 str. 2 d. numatyta baudžiamoji atsakomybė už nužudymą ypač sunkiais atvejais¹²⁴. Ar nužudymas gali būti laikomas ypač sunkiu, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia teismas. Pastebėtina, kad tiek už Vokietijos BK 211 str. 2 d., tiek už BK 212 str. 2 d. padarytas veikas numatytos vienodos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės. Taigi, Vokietijos BK įtvirtintas kvalifikuojančiųjų požymių sąrašas yra pakankamai trumpas lyginant jį su LR BK.

Lenkijos 1969 m. BK 148 str. iš esmės buvo įtvirtintos dvi nužudymo sudėty, t. y. pagrindinė (148 str. 1 d.) ir privilegijuota (148 str. 2 d.). Nužudymo kvalifikuojančios sudėties Lenkijos įstatymų leidėjas apskritai nenumatė¹²⁵. Kvalifikuota nužudymo sudėtis įtraukta naujuoju 1997 m. Kaip rašo A. Marek¹²⁶, Lenkijos įstatymų leidėjas vadovaudamasis įvairiais kriterijais Lenkijos BK 148 str. 2 ir 3 d. nustatė šešis nužudymą kvalifikuojančiuosius požymius, o būtent: 1) nužudymas padarytas ypatingu žiaurumu; 2) nužudymas padarytas ryšium su įkaito paėmimu, išžaginiu ar plėšimu; 3) nužudymas padarytas dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo; 4) nužudymas padarytas panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstančias medžiagas; 5) daugiau nei vieno asmens nužudymas viena veika; 6) nužudymas, kuris padarytas anksčiau už tokią veiką teisto asmens. Lyginant LR BK su Lenkijos BK įtvirtintas kvalifikuojančiųjų požymių sąrašas yra trumpesnis.

Rusų profesorius A. I. Čiučiajevas¹²⁷ nurodo, jog RF BK 105 str. 2 d. įtvirtina trylika punktų¹²⁸, kurie sudaro kvalifikuotą nužudymą. Jie gali būti grupuojami į keturias grupes pagal nusikaltimo sudėties elementus: **1) kvalifikuojantys požymiai apibūdinantys nusikaltimo objektą:** a) nužudymas dviejų ir daugiau žmonių (punktas „a“); b) nužudymas asmens ar jo artimųjų ryšium su asmens tarnybos ar pilietinių pareigų vykdymu (punktas „b“); c) nužudymas žinomai bejėgiškos būklės asmens (punktas „v“); d) nužudymas kaltininkui žinomai nėsčios moters (punktas „g“); **2) kvalifikuojantys požymiai apibūdinantys objektyviąją pusę:** a) nužudymas ryšium su žmogaus

¹²³ Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. N1-157-60-08.

¹²⁴ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

¹²⁵ GORAL, R. *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*. Wydanie drugie, przejrzone, poszerzone i uaktualnione. Centrum Informacji Prawno-Finansowej. Warszawa. 1997 r. p. 198.

¹²⁶ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 187.

¹²⁷ ЧУЧАЕВ, А. И. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. (2-е издание, исправленное, дополненное и переработанное). Юридическая фирма „КОНТРАКТ“; „ИНФРА-М“, 2010 г. p. 179.

¹²⁸ Šiuo metu RF BK 105 str. 2 d. numatyta nužudymo sudėtis yra kaip vadinama nužudymu sunkinančiomis aplinkybėmis.

pagrobimu ar įkaito paėmimu (punktas „v“); b) nužudymas itin žiauriai (punktas „d“); c) nužudymas pavojingu būdu (punktas „e“); d) nužudymas ryšium su plėšimu, turto prievartavimu ar banditizmu (punktas „z“); e) nužudymas ryšium su išžaginiu ar seksualinio pobūdžio prievartiniais veiksmais (punktas „k“); **3) kvalifikuojantys požymiai apibūdinantys subjektyviają pusę:** a) nužudymas dėl kraujo keršto motyvų (punktas „l“); b) nužudymas dėl savanaudiškų paskatų arba pagal užsakymą (punktas „z“); c) nužudymas dėl chuliganiškų paskatų (punktas „i“); d) nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jo padarymą (punktas „k“); e) nužudymas dėl nacionalinės, rasinės, religinės neapykantos motyvų arba dėl nužudymas dėl neapykantos tam tikrai grupei motyvų (punktas „k“); f) nužudymas siekiant panaudoti nukentėjusiojo asmens organus arba audinius (punktas „m“); **4) kvalifikuojantys požymiai apibūdinantys subjektą:** a) nužudymas padarytas grupės asmenų, grupės iš anksto susitarusių asmenų arba organizuotos grupės (punktas „ž“). Veikoje esant keliems nužudymą kvalifikuojantiems požymiams numatytiems RF BK 105 str., visi jie kvalifikuojami kartu. Esant normų konkurencijai tarp RF BK 105 str. 2 d. ir RF BK 106 str. – 108 str., numatančių privilegijuotas nužudymo sudėtis, pirmenybė teikiama RF 106 str. – 108 str. Taigi, RF BK ir LR BK įtvirtinti nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašai yra labai panašūs. Galima išvelgti nedaug skirtumų, pavyzdžiui, LR BK kaip kvalifikuojančiojo požymio nenumato nužudymo padaryto grupės asmenų, grupės iš anksto susitarusių asmenų arba organizuotos grupės, tuo tarpu veikų kvalifikavimo taisyklės yra analogiškos.

Taigi, išnagrinėjus užsienio šalių kvalifikuojančiuosius nužudymą požymius galima teigti, kad jie yra įtvirtinti kiekvienoje iš darbe nagrinėjamų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, o jų klasifikavimo kriterijus yra nusikaltimo sudėties elementai: objektas ir nukentėjusysis, objektyvioji pusė, subjektas bei subjektyvioji pusė. Kvalifikuojančiųjų požymių apibūdinančių subjektą LR BK 129 str. 2 d. nenumato. Vokietijos ir Lenkijos BK įtvirtina palyginus trumpus nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą, tik RF BK numatytas nagrinėjamųjų požymių sąrašas yra panašus i LR BK.

4. Nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių analizė

Šiame darbo skyriuje atliekama išsami konkrečių nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių, įtvirtintų LR BK 129 str. 2 d., analizė, pateikiami kai kurių kvalifikuojančiųjų požymių teismų praktikos pavyzdžiai bei stengiamasi kelti šių požymių teorines kvalifikavimo problemas. Taip pat atliekama nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių, numatytų Vokietijos, Lenkijos bei RF BK apžvalga lyginant juos su LR BK normomis.

4.1. Nukentėjusiojo asmens mažametystė

Tai – pirmasis požymis, kuriuo pradedamas nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašas. Nukentėjusiojo mažametystės įtraukimą į nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą, kai

atitinkamai už šį nusikaltimą numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė, reikėtų vertinti teigiamai dėl šių priežasčių: 1) aplinkybė, jog gyvybė atimama mažamečiui vaikui, rodo ir atitinkamas smerktinas nusikaltimo subjekto dorovines nuostatas¹²⁹; 2) mažamečiai priskiriami itin pažeidžiamai visuomenės grupei, kadangi tiek dėl savo fizinių savybių, tiek dėl socialinės patirties stokos jų gebėjimas apginti save nuo neteisėtų veiksmų ir ypač fizinio smurto yra ribotas. Mažametystė yra įtvirtinta ne tik kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, bet ir kaip bet kurio kito nusikaltimo (kuriame mažametystė nėra būtinas nusikalstamos veikos sudėties kvalifikuojamasis arba būtinas požymis) sunkinanti aplinkybė (BK 60 str. 1 d. 5 punktas). Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į fizinį, protinį ir socialinį mažamečio vaiko nesubrendimą, jo nesugebėjimą pasinaudoti savo teisėmis bei apginti savo interesus, baudžiamuoju įstatymu nustato jam ypatingą teisinę apsaugą¹³⁰.

Apie vaiko interesų apsaugą kalba daugelis tarptautinių teisės aktų, tarp kurių galima paminėti 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją¹³¹ (6 str.), 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaraciją¹³² (9 principas), TPPTP¹³³ (24 str.), 1966 m. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą¹³⁴ (10 str. 3 d.). Teisės aktai, reglamentuojantys vaikų teisių interesų apsaugą Lietuvoje, tiesiogiai „mažamečio“ sąvokos neapibrėžia, tačiau pateikia „vaiko“ sąvoką – tiek pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, tiek pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą¹³⁵ vaiku laikomas asmuo iki aštuoniolikos metų, jei pagal kitus įstatymus nenustatyta kitaip, bet „vaiko“ ir „mažamečio“ sąvokų tapatinti negalima. Pastarąja formuluoja doktrina ir praktika, pagal kurią „mažamečiais“ laikomi visi asmenys iki keturiolikos metų¹³⁶.

Mažamečiu laikomas asmuo, jaunesnis nei keturiolikos metų¹³⁷. Taigi, kaip nurodo LAT Senatas¹³⁸, nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 1 punktą (mažamečio), kai nužudomas asmuo, nesulaukęs keturiolikos metų amžiaus, ir kai nustatyta, kad kaltininkas žinojo ar pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis dar neturi keturiolikos metų, Pavyzdžiui: *A. B. (J.) nuteista pagal BK 129 str. 2 d. 1, 3, ir 5 punktus už tai, kad ji dėl asmeninių paskatų tyčia nužudė du savo mažamečius vaikus, t. y. 2007 m. kovo 20 d., apie 14 val., savo namuose, esančiuose Kelmės rajone, (duomenys neskelbtini), lydėdama į koridorių išeinantį savo mažametį vaiką T. J., gim. 1999 m. vasario 13 d., būdama už jo nugaros, ji užmetė ant T. J. kaklo smaugvirvę, ją užveržė bei laikė tol, kol jis mirė dėl pasmaugimo. Po to tą pačią dieną, apie 14.30 val., tęsdama savo nusikalstamą sumanymą, toje pačioje vietoje – namo koridoriuje – lydėdama į treniruotę*

¹²⁹ Cit. op. 37, p. 337.

¹³⁰ Ibidem p. 337.

¹³¹ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

¹³² 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija. Generalinės Asamblėjos rezoliucija, 1959-11-20, Nr. 1386 (XIV).

¹³³ 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3288.

¹³⁴ 1966 m. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3290.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807.

¹³⁶ Cit. op. 37, p. 337.

¹³⁷ Cit. op. 31, p. 114.

¹³⁸ Cit. op. 10.

*išeinantį savo mažametį vaiką M. J., gim. 1994 m. rugpjūčio 5 d., būdama už jo nugaros, A. B. (J.) užmetė ant M. J. kaklo smaugvirvę, ją užveržė ir laikė tol, kol jis mirė dėl pasmaugimo*¹³⁹. Taigi, nors kasacinės instancijos teismas dėl motinos subjektyviosios pusės nepasisako, tačiau akivaizdu, kad motina negalėjo nežinoti, jog jos vaikai yra mažamečiai. Jeigu objektyviai kaltininkas nukentėjusiojo asmens mažametės nežinojo ir pagal veikos aplinkybes ir asmenines savybes neturėjo ir negalėjo šito suvokti, šio požymio inkriminuoti negalima.

Galimos situacijos, kai kaltininkas nori atimti gyvybę mažamečiui asmeniui ir klysdamas dėl nukentėjusiojo amžiaus pasikėsina į keturiolikos metų jau sulaukusį ar vyresnį asmenį. Praktikoje tokia veika būtų kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti mažametį asmenį, t. y. kaip pasikėsinimas padaryti kvalifikuotą nužudymą, bet ne kaip baigtas nužudymas. Asmens mažametystė dažniausiai yra akivaizdi. Jeigu kaltininkas sąžiningai klydo dėl nukentėjusiojo amžiaus, pagrįstai jį laikydamas vyresniu nei keturiolikos metų, inkriminuoti BK 129 str. 2 d. 1 punkto negalima¹⁴⁰, pavyzdžiui, nukentėjusysis dėl aukšto ūgio (t. y. dėl tokio, kuris įprastai nėra būdingas keturiolikos metų amžiaus nesulaukusiam asmeniui) atrodo vyresnis ir kaltininkas nepagrįstai šią aplinkybę suvokia. Tokiu atveju veika kvalifikuojama kaip paprastas nužudymas (BK 129 str. 1 d.). Kaip paprastas nužudymas veika turėtų būti kvalifikuojama ir tada, kai nužudomas toks nepilnametis asmuo, kuris nėra sulaukęs aštuoniolikos metų, tačiau jo amžius viršija keturiolikos metų ribą.

Gali kilti veikos kvalifikavimo problemų atribojant mažamečio ir bejėgiškos būklės žmogaus nužudymą. Prieš tai būtina išsiaiškinti bejėgiškos būklės esmę, todėl šis probleminis klausimas aptariamas šio darbo 4.2. skyriuje.

Vokietijoje BK nukentėjusiojo asmens mažametystė kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis tiesiogiai nėra įtvirtintas. Tačiau tokia veika gali būti kvalifikuojama pagal Vokietijos BK¹⁴¹ 212 str. 2 d., numatančią baudžiamąją atsakomybę už nužudymą ypač sunkiais atvejais. Lenkijos BK „mažametystė“ taip pat neįtvirtinta kaip nužudymą kvalifikuojantysis požymis, tačiau už Lenkijos BK¹⁴² 148 str. 1 d. numatytą veiką gresia laisvės atėmimas nuo aštuonerių iki dvidešimt penkių metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos, todėl manytina, kad mažamečio asmens nužudymas nėra laikoma kvalifikuota veika, tačiau tokia nužudymo aplinkybė turi įtakos bausmės individualizavimui.

RF BK taip pat tiesiogiai nenumato nukentėjusiojo asmens mažametystės, kaip nužudymą kvalifikuojančiojo požymio. RF BK 105 str. 2 d. „v“ punktas numato baudžiamąją atsakomybę už nužudymą žinomai bejėgiškos būklės asmens o taip pat ryšium su žmogaus pagrobimu ar įkaito paėmimu. Rusijos mokslininkų literatūroje¹⁴³ rašoma, kad į bejėgiškos būklės laikomi ir mažamečiai, o kai kuriais atvejais net ir nepilnamečiai asmenys. Taigi, galima pasakyti, kad RF BK šis požymis yra

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-518/2008.

¹⁴⁰ *Cit. op.* 31, p. 114.

¹⁴¹ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

¹⁴² Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

¹⁴³ *Cit. op.* 20, p. 228.

platesnio pobūdžio nei LR BK kadangi apima platesnį ratą nukentėjusiųjų asmenų, jis tik nėra išskirtas į atskirą RF BK 105 str. punktą.

4.2. Nukentėjusiojo asmens bejėgiška būklė

Šio požymio buvimas nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašė yra visiškai pagrįstas, kadangi būdamas tokios būsenos nukentėjusysis negali pasipriešinti kaltininkui bei neturi galimybės išvengti pavojaus ar aktyviai nuo jo apsiginti, o taip pat tai, kad nukentėjusysis yra bejėgiškos būklės, palengvina kaltininkui įvykdyti nusikalstamą ketinimą.

Nukentėjusiojo bejėgiška būklė (BK 129 str. 2 d. 2 punktas) reiškia, kad nukentėjusysis arba nesuvokia grėsmės savo gyvybei, arba neturi galimybės aktyviai pasipriešinti¹⁴⁴ kaltininkui¹⁴⁵. Minėtos aplinkybės yra alternatyvios. Anot LAT Senato¹⁴⁶, nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 dalies 2 punktą, kai nužudomas asmuo, kuris dėl fizinių, ar dėl psichinių savybių negali suprasti kaltininko veikos pobūdžio, negali gintis ar kitaip vengti pavojaus arba aktyviai pasipriešinti kaltininkui. Tokia būseną gali būti dėl ligos, negalios ar senatvės, taip pat apalpus, praradus sąmonę, miegant arba dėl stipraus apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir pan. Šie atvejai pasižymi pastovumu ir trunka ilgą laiką ar tam tikrą apibrėžtą laiko tarpą, t. y. ne tik nusikaltimo įvykdymo momentu. Tačiau bejėgiška būkle laikytina ir tam tikro laikino pobūdžio būseną. Tačiau lekt. A. Čaikovskis¹⁴⁷ teigia jog nukentėjusysis gali būti pripažintas bejėgiškos būklės, kai tokia būseną yra ilgalaikė ir nukentėjusysis negali jos pašalinti per trumpą laiką. Laikantis šios nuomonės, nužudymas nualpusio, praradusio sąmonę ir miegančio asmens negalėtų būti laikomas kvalifikuotu. Tokia pozicija yra priešinga LAT Senatui, kuris tokią bejėgišką būklę sieja ir su stipriu apsvaigimu bei miegu¹⁴⁸. Darbo autoriaus manymu tikslingesnė atrodo LAT Senato pozicija, kadangi būdamas tokioje būsenoje nukentėjusysis kartais gali ne tik būti bejėgišku pasipriešinti kaltininko kėsinimuisi į jo gyvybę, bet ir suvokti pavojingą kėsinimąsi.

BK komentare rašoma, kad bejėgiškos būklės pripažįstamas žmogus, kuriam atimta laisvė arba kuris pagrobtas kaip įkaitas. Įkaito arba žmogaus, kuriam atimta laisvė, nužudymas kvalifikuojamas kaip šių nusikaltimų ir nužudymo sutaptis. Be to, inkriminuoti BK 129 str. 2 d. 2 punktą galima tik tuo atveju, jeigu kaltininkas suvokė nukentėjusįjį esant bejėgiškos būklės. Nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 2 punktą, kai kaltininkas suvokia nukentėjusiojo bejėgišką būklę ir ja

¹⁴⁴ L. V. Inogamova laikosi pozicijos, jog asmuo yra bejėgis pasipriešinti ne tik būdamas bejėgiškoje būklėje, bet ir tada, kai kaltininkas jį užpuola slaptai, netikėtai iš kampo ir pan. (Žr. *Cit. op.* 17, p. 34).

¹⁴⁵ *Cit. op.* 31, p. 115.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 10.

¹⁴⁷ ČAIKOVSKI, A. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: seminarų medžiaga. Vilniaus Universitetas Teisės fakultetas. 2008 m.

¹⁴⁸ Miegas yra suprantamas kaip periodiška ilgesinės ramybės būseną, kurios metu centrinė nervų sistema, ribodama ryšius su aplinka, padeda organizmui atkurti savo jėgas. Raumenys ir judesiai per miegą išjungiami. Psichinė veika išlieka iš dalies ir suvokiama kaip sapnas (Žr. GRABAUSKAS, V. *et. al. Medicinos enciklopedija. II Tomas.* Vilnius. 1993 m. p. 18).

pasinaudodamas atima gyvybę¹⁴⁹, pavyzdžiui, *B. S. nuteistas pagal BK 129 str. 2 d. 2 punktą už tai, kad 2010 m. liepos 24 d., apie 20 val., name, esančiame (duomenys neskelbtini), Panevėžyje, dėl asmeninių nesutarimų ir pykčio, tyčia sudavė ant lovos sėdėjusiai nukentėjusiai S. S., gim. (duomenys neskelbtini), dėl senatvės ir invalidumo esančiai bejėgiškoje būklėje, kumščiais ir kojomis ne mažiau kaip aštuoniolika smūgių į galvos sritį ir ne mažiau kaip aštuoniolika smūgių į liemens bei galūnių sritis dėl ko nukentėjusioji mirė, t. y. tyčia nužudė bejėgiškos būklės žmogų – S. S. Teismas pažymėjo, jog kaltinamasis B. S. prisipažino nužudęs S. S., teigė suvokęs, kad ji yra sena ir neįgali dėl regos ir klausos sutrikimų¹⁵⁰.*

Taigi, kvalifikuojant veiką, kaip bejėgiškos būklės žmogaus nužudymą, būtina yra konstatuoti dvi aplinkybes: 1) nukentėjusysis veikos darymo metu buvo bejėgiškoje būklėje; 2) kaltininkas suprato, kad nukentėjusysis yra bejėgiškos būklės būsenoje ir ja pasinaudodamas atima pastarajam gyvybę. Tai, ar nukentėjusysis bejėgiškoje būklėje atsidūrė pats, ar dėl kaltininko ar kitų asmenų kitų asmenų panaudoto smurto, apgaulės ir veikos kvalifikavimui neturėtų būti reikšminga.

A. Milinis¹⁵¹ pažymi, jog bejėgiškumo būklė turi būti siejama su ypatingomis asmens fizinėmis ar psichinėmis savybėmis (fiziniai trūkumai, psichinė negalia, senatvė ir pan.), kurios sumažintų galimybę efektyviai priešintis kaltininko smurtavimui. Ji negali būti nustatoma pagal jėgų santykį tarp kaltininko ir nukentėjusiojo. Vien tai, kad nukentėjusysis nėra pakankamai fiziškai stiprus, kad pasipriešintų kaltininkui, neįrodo nukentėjusiojo asmens bejėgiškos jo būklės. Pažymėtina, jog bejėgiška nukentėjusiojo būklė yra vertinamasis požymis, kurį turi nustatyti teismas, išanalizavęs visas bylos aplinkybės, pavyzdžiui, vien tik ta aplinkybė, jog gyvybę atimta senyvo amžiaus ar sergančiam žmogui, negali būti vertinama kaip nužudymą kvalifikuojantysis požymis, jei nukentėjusysis nužudymo metu faktiškai galėjo apsiginti, turėjo ginklą ir mokėjo juo naudotis ir pan.

Veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 2 punktą ir tais atvejais kai nužudomas asmuo tapęs bejėgiškos būklės dėl kaltininko ar jo bendrininkų panaudoto fizinio smurto ar kitokių veiksmų, jei sumanymas nužudyti kilo po to, kai nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės, po tokio smurto ar kitokių veiksmų panaudojimo¹⁵². Pavyzdžiui: *E. M nuteistas pagal BK 129 str. 2 d. 2 punktą už tai, kad 2009 m. balandžio 13 d. apie 18.30 val., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, Seibutų kaime, Kruonio sen., Kaišiadorių rajone, G. Č. sodyboje, šalia lauko virtuvės, asmeninio konflikto metu sudavė kumščiu E. P. ne mažiau kaip aštuonis kartus į įvairias kūno vietas, po to E. P. dėl patirtų sužalojimų ir išgerto alkoholio (jos kraujyje rasta 2,72 promilės etilo alkoholio) esant bejėgiškos būklės, paėmė nukentėjusiąją už pažastų, nuvilko iki vandens telkinio ir pastatęs nukentėjusiąją ant kojų, įstūmė į vandenį bei užmetė ant jos metalines akėčias ir lovos čiužinio metalinį tinklą, nuo ko, patekus*

¹⁴⁹ *Cit. op.* 31, p. 115.

¹⁵⁰ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-47-185/2011.

¹⁵¹ *Cit. op.* 63, p. 143.

¹⁵² *Cit. op.* 10.

vandeniui į kvėpavimo takus, nukentėjusioji (užduso) mirė, taip jis tyčia nužudė bejėgiškos būklės E. P. Iš byloje esančių duomenų teismas nustatė, jog nužudytosios E. P. kūne rasti sužalojimai buvo padaryti neužilgo iki mirties, o jam tempiant nukentėjusiąją link prūdo, ji visiškai į tai nereagavo ir nesipriešino, buvo užsimerkusi, nejudėjo ir nekalbėjo, ir todėl, E. P. negalėjo pasipriešinti žudikui, nes ji buvo bejėgiškos būklės dėl panaudoto prieš ją fizinio smurto ir dėl stipraus apsvaigimo nuo alkoholio¹⁵³. Taigi, kaip matyti, teismas nustatė net du bejėgiškos būklės požymius t. y. panaudotą smurtą prieš nukentėjusiąją iki nužudymo, dėl ko ji negalėjo kaltininkui pasipriešinti bei nukentėjusiosios stiprų apsvaigimą. Tačiau jeigu iš anksto buvo suplanuota privesti nukentėjusįjį asmenį prie bejėgiškos būklės panaudojant smurtą ir po to jį nužudyti, arba nukentėjusysis atsidūrė bejėgiškoje būklėje gyvybės jam atėmimo metu, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d. Kai kaltininkas atėmė gyvybę bejėgiškos būklės asmeniui jį kankinant ar norėdamas jam sukelti fizines kančias, kai pastarasis būdamas bejėgiškoje būklėje to nejautė, veika neturėtų būti kvalifikuojama papildomai kaip nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai (BK 129 str. 2 d. 6 punktas).

Kadangi tam tikrais (ne visais) atvejais tiek dėl savo amžiaus, tiek dėl kitų savybių mažametis asmuo gali būti bejėgiškoje būklėje ir todėl gali būti laikomas bejėgiu pasipriešinti nusikaltėliui, gali kilti diskusijų dėl BK 129 str. 2 d. 1 ir 2 punktuose numatytų nekentėjusįjį apibūdinančių kvalifikuojančiųjų požymių, t. y. „mažametystės“ ir „bejėgiškos būklės“ santykio atribojimo. Kaip jau minėta, bejėgiška nukentėjusiojo būklė reiškia, kad jis dėl savo fizinių ar psichinių savybių arba nesuvokia grėsmės savo gyvybei, arba nesugeba pasipriešinti nusikaltimui. Taigi, gali kilti klausimas, ar mažamečio nužudymo atveju kaltininkui papildomai kvalifikuotinas ir BK 129 str. 2 d. 2 punktas. 1961 m. BK šie požymiai buvo reglamentuojami viename punkte (BK 105 str. 13 punktas), taigi, pagal tokią įstatymo formuluotę, kiekvienas asmuo, jaunesnis nei keturiolikos metų buvo pripažįstamas bejėgiškos būklės¹⁵⁴. Tačiau 2000 m. BK įstatymų leidėjas šiuos požymius numatė atskiruose BK 129 str. 2 d. punktuose, taigi, darytina išvada, jog tais atvejais, kai tyčia neteisėtai atimama gyvybė mažamečiui, veika kvalifikuotina tik pagal BK 129 str. 2 d. 1 punktą. Kita vertus, jei mažametis buvo bejėgiškumo būsenoje, tokioje kaip ji suprantama BK 129 str. 2 d. 2 punkto prasme (pavyzdžiui, sunkiai sergantis mažametis), tokia kaltininko veika (jam suvokiant abi šias aplinkybes) kvalifikuotina ir pagal BK 129 str. 2 d. 1 ir 2 punktą. Tai reiškia, kad visais atvejais teismas, nagrinėdamas byla dėl mažamečio asmens nužudymo, privalo nuodugniai išnagrinėti bylos medžiagą, susijusią su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle bei ją apibūdinančiomis aplinkybėmis, ir nustatyti, ar tikrai mažametis asmuo veikos padarymo metu nebuvo bejėgiškoje būklėje.

Taigi, galima pasakyti, kad bejėgiška būklė yra vertinamasis kriterijus, dėl kurio teismas turi spręsti pagal byloje nustatytas nukentėjusiojo fizinę ar psichinę būklę apibūdinančias savybes.

¹⁵³ Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-116-290/2010.

¹⁵⁴ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 17.

Vokietijos BK¹⁵⁵ 211 str. nukentėjusiojo asmens bejėgiškumo, kaip nužudymą kvalifikuojančiojo požymio, tiesiogiai nenumato, tačiau manytina, kad nesugebančio apsiginti ar pasipriešinti žudikui, sunkiai sergančio, miegančio, stipriai apsvaigusio nuo alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų žmogaus nužudymą teismas, vadovaudamasis savo diskrecine teise ir atsižvelgęs į bylos aplinkybes, gali pripažinti ypač sunkiu ir kvalifikuoti kaltininko veiką pagal Vokietijos BK 212 str. 2 d. Taigi, šioje valstybėje šis požymis yra vertinamasis, ir tai ar nužudymas priskirtinas ypač sunkiam nusikaltimui, sprendžia teismas.

Lenkijos BK¹⁵⁶ 148 str. 2 d. 2 punktas numato nužudymo, susijusio su įkaito pagrobimu, išžaginiu arba plėšimu, sudėtį. Tai – trys alternatyvūs šio punkto požymiai. Šio požymio inkriminavimas susijęs ne tik su įkaitu, bet ir su pasipriešinusio būti paimtam įkaitu veiksmais ir netgi pašalinio, kai nužudymas buvo padarytas įkaito paėmimo metu, taip pat siekiant šį nusikaltimą nublėpti, asmens nužudymu. Neturėtų būti kvalifikuojama veika pagal šį punktą, jeigu nukentėjusysis buvo įkaito paėmimo liudytoju ir vėliau grasino kaltininkui, jog praneš apie tai teisėsaugos institucijoms¹⁵⁷. Kaip matyti šį nužudymą kvalifikuojamąjį požymį, Lenkijos BK apibrėžia labai plačiai.

RF BK 105 str. 2 d. „v” punktas numato nužudymo žinomai bejėgiškos būklės žmogaus, susijusio su žmogaus pagrobimu bei įkaito paėmimu, sudėtį. Veika kvalifikuojama pagal šį punktą, kai nužudomas nualpęs, be sąmonės, sunkaus girtumo būsenos, senyvo amžiaus, sergantis, mažametis, o kai kuriais atvejais net ir nepilnametis asmuo. Taip pat kaltininkas privalo suvokti, jog kėsinaisi į gyvybę žmogaus esančio, bejėgiškoje būklėje¹⁵⁸. Palyginus tokį bejėgiškos būklės požymį darytina išvada, jog jos turinys yra platesnis nei LR BK, o kalbant apie mažametystę ir netgi nepilnametystę, jų priskyrimas bejėgiškai būklei kelia abejonių, kadangi, kaip minėta, ne kiekvienas mažametis, juolab nepilnametis (nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų asmuo), gali būti bejėgiškoje būklėje. Nužudymą susijusį su žmogaus pagrobimu ar įkaito paėmimu vertėtų kvalifikuoti pagal RF BK 105 str. 2 d. „v” punkto ir 126 ar 206 str. sutaptį¹⁵⁹. RF BK 105 str. 2 d. „v” punktas siejamas ne tik su pagrobto žmogaus ar įkaito, bet ir kitų žmonių nužudymu¹⁶⁰. Autoriaus manymu analogiškai turėtų būti kvalifikuojama veika ir pagal LR BK, t. y. kaip 129 str. 2 d. 2 punkto ir 252 str. (žmogaus pagrobimas įkaitu) sutaptį nustačius, jog nukentėjusysis dėl jo pagrobimo įkaitu prarado galimybę aktyviai pasipriešinti kaltininkui dėl ko tuo pasinaudojęs kaltininkas atėmė jam gyvybę.

4.3. Artimas giminaitis ar šeimos narys

¹⁵⁵ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

¹⁵⁶ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

¹⁵⁷ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 187.

¹⁵⁸ *Cit. op.* 20, p. 228.

¹⁵⁹ Šie RF BK straipsniai įtvirtina žmogaus pagrobimo (RF BK 126 str.) ir įkaito paėmimo (RF BK 206 str.) sudėtis.

¹⁶⁰ *Cit. op.* 20, p. 228.

Žmogaus gyvenime tiek motina, tiek tėvas atlieka itin reikšmingą vaidmenį. Jie suteikia gyvybę, sudaro pagrindą ir padeda formuotis naujai asmenybei bei naujam visuomenės nariui. Ketvirtasis Dievo įsakymas skelbia – „Gerbk savo tėvą ir motiną“, ir tik penktasis – „Nežudyk“¹⁶¹. Taigi, krikščioniškosios moralės vertybių skalėje pagarba savo gimdytojams užima vieną aukščiausių vietų. Šiuolaikinėje visuomenėje toks požiūris išliko ir yra puoselėjamas, o šeima visuotinai pripažįstama kaip vertybė, kurios pagrindu egzistuoja visuomenė. Tad nenuostabu, kad įstatymo leidėjas savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymą laiko kaip itin pavojingą veiką rodančią itin smerktiną, nepateisinamą poelgį, nes tai yra veika, kuri drastiškiausiai pažeidžia krikščioniškąją ir apskritai žmoniškąją moralę - gyvybė yra atimama žmogui, kaltininkui ją suteikusiam (motinai, tėvui)¹⁶² arba žmogui, kuriam jis pats ją suteikė (vaikui).

1961 m. BK nagrinėjamojo požymio nužudymo sunkinančių aplinkybių sąrašė nenumatė, tačiau nuo 1991 m. gruodžio 3 d. į nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis sąrašą įtraukta „savo motinos ar tėvo“ aplinkybė. 2000 m. BK¹⁶³ buvo įtvirtintas „savo motinos, tėvo ar vaiko“ nužudymą kvalifikuojantis požymis. Toks požiūris vertintinas teigiamai, nes gyvybės atėmimas žmogui gyvybę suteikusiam arba kuriam ji suteikta rodo išskirtinai neigiamas dvasines bei dorovines kaltininko orientacijas.

A. Milinis¹⁶⁴ rašo, kad dėl iki 2008 m. birželio 12 d. galiojusios BK 129 str. formuluotės „savo motiną, tėvą“ praktikoje kildavo nemažai diskusijų sprendžiant, kokiais kriterijais būtų galima vadovautis nustatant, ar nukentėjęs yra kaltininko motina arba tėvas. LAT Senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarime „Dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ Nr. 46 nurodė, kad tas kriterijus yra kraujo ryšys tarp kaltininko ir nukentėjusiojo¹⁶⁵. Vadinasi, kai asmuo, nežinodamas, kad yra įvaikintas, siekdamas nužudyti savo motiną ar tėvą, atima gyvybę savo įmotei arba įtėviui, tokia veika bus pripažįstama tik kaip pasikėsinimas padaryti kvalifikuotą nužudymą (BK 22 str. ir 129 str. 2 d. 3 punktas). Vertėtų atkreipti dėmesį į įvaikinimo institutą ir jo esmę teisine bei socialine prasme. A. Milinio manymu, toks kvalifikuojančiosios aplinkybės turinio aiškinimas nėra tikslus nes:

1) Jis prieštarauja įvaikinimo santykių reglamentavimui civilinės teisės normomis, kadangi pagal LR CK 3.227 str. nurodytos tokios įvaikinimo pasekmės:

a) įvaikinimu panaikinamos vaiko ir jo giminaičių pagal kilmę tarpusavio teisės ir pareigos;

¹⁶¹ *Cit. op.* 1, p. 160.

¹⁶² NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 15.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

¹⁶⁴ *Cit. op.* 63, p. 149.

¹⁶⁵ Anot LAT Senato, šis nusikaltimas turi būti kvalifikuojamas tada, kai nukentėjęs yra kaltininko motina ar tėvas pagal kilmę, patvirtintą įstatymų nustatyta tvarka arba pagal teismo sprendimą, ir kaltininkas tai suvokia. Tai reiškia, kad tie asmenys yra ar buvo įrašyti vaiko motina ar tėvu jo gimimo liudijime įstatymų nustatyta tvarka. Veika kvalifikuojama pagal šį punktą ir tais atvejais, kai nužudomi motina ar tėvas, kuriems kaltininko atžvilgiu yra apribota tėvų valdžia arba jų teisės yra panaikintos vaiką įvaikinus, bet kaltininkas žino, kad tas asmuo yra jo motina ar tėvas pagal kilmę. Laikantis tokios LAT Senato nuomonės t. y. teikiant prioritetą kraujo ryšiu įtėvis, įmotė, šiame nusikaltime nukentėjusiais būti negalėjo.

b) sukuriamos tėviams ir jų giminaičiams bei įvairiems ir jų palikuonims asmeninės bei turtinės tarpusavio teisės ir pareigos kaip giminaičiams pagal kilmę.

Taigi, pagal šias nuostatas įvairiai savo tėvių atžvilgiu įgyja tokį patį teisinį statusą, koks yra vaikų pagal kilmę su savo biologiniais tėvais, t. y. įmotė ir tėvis laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą. Įvairius tiek vaikui, tiek tėviams įstatymas taikomas taip pat, kaip biologiniams vaikams ir tėvams – įvairintiems vaikams ir tėviams galioja visos LR CK, taip pat kitų įstatymų tėvams ir vaikams nustatytos teisės ir pareigos¹⁶⁶. Taip pat pagal 2001 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 129 patvirtintų Civilinės metrikacijos taisyklių¹⁶⁷ IV d. 33 punktą registruojant įvairinimą įvairio gimimo įrašė atitinkamai pakeičiami duomenys apie patį vaiką bei apie tėvą ir motiną (išbraukiant biologinių tėvų duomenis ir vietoje jų įrašant tėvių duomenis) ir šiuo pagrindu išduodamas naujas vaiko gimimo liudijimas, kuriame įvairinimo faktas neatsispindi.

2) Kvalifikuojant nužudymą pagal komentuojamą punktą, išimtinai kraujo ryšio nustatymas paneigia socialinę įvairinimo instituto prigimtį. Socialiniai tėvų ir vaikų santykiai egzistuoja bendro jų gyvenimo pagrindu, kuris išugdo ir vaikų prisirišimą bei tam tikra prasme priklausomybę nuo tėvų, nesvarbu ar jie biologiniai, ar „socialiniai“ tėvai. Kraujo ryšys, nors ir pripažintinas svarbia vaiko tapatybės dalimi, nebūtinai yra ir pagrindas egzistuoti tėvų ir vaikų ryšiui, ypač jei vaikas buvo anksti įvairintas ar net niekada negyveno su savo biologiniais tėvais. Netikslinga būtų teigti, jog šis nužudymą kvalifikuojantysis požymis buvo įtvirtintas BK tik todėl, kad veikos pavojingumą didina kaltininko abejingumas jį siejančiam kraujo ryšiui su nukentėjusiuoju. Taigi, iki 2008 m. birželio 12 d. galiojusi BK 129 str. 2 d. 3 punkto formuluo­ t e „savo motiną, tėvą“, turėjo apimti taip pat ir įmotės ar tėvio nužudymą¹⁶⁸. Pritartina tokiai pozicijai, kadangi kraujo ryšys ne visuomet sutampa su dvasiniu prisirišimu tarp kaltininko ir nukentėjusiojo, pavyzdžiui, tarp vaiko ir jo biologinio tėvo ir pan. Tuo tarpu, pavyzdžiui, nuo pat gimimo įvairintas vaikas gali laikyti savo tėvus tikraisiais tėvais ir būti nuo jų dvasiškai priklausomas.

Antroji iki 2008 m. birželio 12 d. galiojusi BK 129 str. 2 d. 3 punkte numatytos komentuojamos įstatyminės formuluo­ t e s dalis „savo vaiką“ taip pat buvo nevienareikšmė. Vaiko nužudymo atveju nukentėjusiuoju BK 129 str. 2 d. 3 punkto prasme pagal LAT Senato¹⁶⁹ išaiškinimą galėjo būti tik biologinis kaltininko vaikas. Neturėjo reikšmės, ar vaikas yra įvairintas kitų asmenų, svarbu, kad kaltininkas suvoktų, jog nukentėjusysis yra jo vaikas pagal kilmę¹⁷⁰. Nukentėjusiojo amžius neturi reikšmės veikos kvalifikavimui.

¹⁶⁶ *Cit. op.* 63, p. 149.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl patvirtintų civilinės metrikacijos taisyklių // *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 60-2156.

¹⁶⁸ *Cit. op.* 63, p. 150.

¹⁶⁹ *Cit. op.* 10.

¹⁷⁰ Atsižvelgiant į tai, kad kvalifikuojančioji aplinkybė „savo motinos ar tėvo“ neatitiko ir net prieštaravo įstatyminiam įvairinimo teisinių santykių reglamentavimui civilinės teisės srityje, kur tėviai buvo prilyginami biologiniams tėvams, todėl tikslingesnė atrodo pozicija jog ir BK 129 str. numatytas kvalifikuojamasis požymis „vaikas“ turėjo apimti ir kaltininko paties įvairintą asmenį t. y. įvairį.

Iki 2008 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos Seime keletą kartų buvo bandomą plėsti „savo motinos, tėvo ar vaiko“ požymį. Antai 2007 m. rugsėjo 12 d. Seimo narė D. Mikutienė pateikė Lietuvos Respublikos Seimui įstatymo projektą¹⁷¹, kuriame amė buvo siūlyta BK 129, 135 ir 138 str. 2 d. 3 punkte po žodžių „savo motiną, tėvą“ įrašyti žodžius „įmotę, įtėvį“ ir šį punktą išdėstyti taip: „savo motiną, tėvą, įmotę, įtėvį ar vaiką“. Šiame punkte nukentėjusiųjų sąrašą turėjo papildyti įmotė bei įtėvis. Šis projektas darbo autoriaus kritikuotinas ta dalimi, kur nesiūloma „vaiko“, kaip nukentėjusiojo asmens kontekste įtraukti žodį „įvaikis“. Susidaro įspūdis, jog „įtėvio ar įmotės“ nužudymas yra pavojingesnė veika nei savo „įvaikio“ nužudymas. Taip pat toks siūlymas prieštarautų darbe jau minėtam įvaikinimo santykių reglamentavimui civilinės teisės normomis (CK 3.227 str. – įvaikinimo pasekmės). Tiesa, vėlesniame pasiūlyme įstatymo projektui buvo ir „įvaikio“ aplinkybė, turėjusi papildyti nukentėjusiųjų asmenų sąrašą¹⁷².

Lietuvos Respublikos 2008 m. birželio 12 d. įstatymu Nr. X-1597¹⁷³ nužudymą kvalifikuojantysis požymis buvo pakeistas. Šiuo metu kvalifikuotu laikomas savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymas. „Artimo giminaičio“ ir „šeimos nario“ sąvokos apibrėžtos BK 248 str. 1–2 d. Artimieji giminaičiai yra tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai. Nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai¹⁷⁴. Taigi, analizuojamojo požymio išplėtimas iki „artimo giminaičio ar šeimos nario“, leidžia patraukti baudžiamojon atsakomybėn daugiau asmenų¹⁷⁵, kuriuos sieja artimos giminystės bei šeimos ryšiai ir juos nubausti, pavyzdžiui, *V. B. nuteista pagal BK 22 str. 1 d. ir 129 str. 2 d. 3 punktą už tai, kad 2009 m. gegužės 5 d., apie 14 val. 30 min., būdama apsvaigusi nuo alkoholio, tyčia durdama peiliu savo šeimos nariui kartu gyvenančiam buvusiam sutuoktiniui V. B. į įvairias kūno vietas ne mažiau kaip dvidešimt penkis kartus, tuo padarydama dvi kiaurymines durties-pjautines žaizdas krūtinės dešinėje pusėje, tai yra padarydama sunkų sveikatos sutrikdymą dėl krūtinės ląstos ertmės ir pilvaplovės ertmės kiauryminių sužalojimų, taip pasikėsino nužudyti savo šeimos narį V. B., tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl nuo jos valios nepriklausančių aplinkybių, nes atvykę*

¹⁷¹ Įstatymo projektas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135 ir 138 straipsnio 2 dalies 3 punkto pakeitimo Nr. XP-2511. 2007-09-12. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-06-13]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=304057&p_query=&p_tr2=.

¹⁷² Pasiūlymas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135 ir 138 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-2511. 2007-09-27. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-06-13]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=305051&p_query=&p_tr2=.

¹⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135 ir 138 straipsnio pakeitimo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796.

¹⁷⁴ ABRAMAVIČIUS, A. et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. III knyga. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Registrų centras. Vilnius. 2010 m. p. 223.

¹⁷⁵ Nagrinėjamojo požymio išplėtimas iki „artimo giminaičio ar šeimos nario“ lėmė ir tai, jog asmenų nuteistų pagal BK 129 str. 2 d. 3 punktą padaugėjo, pavyzdžiui, 2010 m. tokių nužudymo bylų baigta 49, 2009 m. - 40, kai 2008 ir 2007 m. – 14, 2006 m. – 16, 2005 m. – 15 (Žr. Teismų statistiką. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>).

*policijos pareigūnai atėmė iš jos peilį. Teismas nustatė, jog pora nors ir buvo išsiskyrusi, tačiau kartu gyveno keturis metus ir vedė bendrą ūkį*¹⁷⁶. Tokia veikos kvalifikacija yra teisinga. Visgi kai kurie analizuojamojo požymio aspektai gali kelti diskusijų.

Pirmasis susijęs su kvalifikuojančiojo požymio biologinio savo „tėvo“ ar „motinos“ aplinkybe. Iki ir po 2008 m. birželio 12 d. savo biologinio tėvo ar motinos nužudymas buvo ir yra traktuojamas kaip kvalifikuotas, tačiau gali kilti abejonių, kai nukentėjusysis gyveno asocialų gyvenimą, nuolat girtavo, šeimoje, keldavo šeimyninius ar buitinius konfliktus, smurtavo prieš motiną ar patį kaltininką, nevykdė vaikui savo įstatyminių pareigų, su šeima kartu negyveno, dėl ko kaltininkas nebuvo prie jo dvasiškai prisirišęs ir neįjautė „tėviškosios meilės“, auklėjimo džiaugsmo ir pan.

Antrasis jų susijęs su „sutuoktinių“ ir „sugyventinių“ aplinkybėmis. Sutuoktiniais laikomi vyras ir moteris, įstatymų nustatyta tvarka įregistravę santuoką. Vienas iš reikalavimų santuokos galiojimui yra specialusis vyro ir moters tikslas – šeimos teisinių santykių t. y. santykių, grindžiamų meile, pagarba, lojalumu ir pasitikėjimu, sukūrimą¹⁷⁷. Sugyventiniai¹⁷⁸ – asmenys, kurie, įstatymo nustatyta tvarka įregistravę savo partnerystę, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos, turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius¹⁷⁹. Abiem atvejais šio tikslo nebuvimas suponuoja santuokos ar partnerystės fiktyvumą. Tiek santuokai¹⁸⁰, tiek partnerystei esant fiktyvioms jas galima pripažinti negaliojančiomis pagal CK 3.39 str. Visuomenėje pasitaiko atvejų, kai sutuoktiniai ar sugyventiniai¹⁸¹ gyvena kartu ne siekdami sukurti šeimos teisinių santykių, o ketindami gauti tam tikros naudos, pavyzdžiui, gauti didesnę gyvenamąją būstą, pašalpą ir pan. Pabrėžtina, kad sutuoktiniai gali gyventi kartu ir neilgai, kadangi įstatymas nenustato specialaus termino, per kurį asmenys, būdami ar gyvendami kartu, galėtų sudaryti santuoką, tuo tarpu partnerystės neįregistravimas anot LAT netrukdo pripažinti įtariamojo ar kaltinamojo, su kuriuo tas asmuo bendrai gyveno, šeimos nariu. Todėl abejotina, ar, esant tokioms aplinkybėms, nukentėjęs asmuo gali būti laikomas kaltininko šeimos nariu, nes dėl minėtų faktorių galimas menkas dvasinio prisirišimo vienas prie kito buvimas.

¹⁷⁶ Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-68-116/2010.

¹⁷⁷ MIKĖLĖNAS, V. *et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Justicija. Vilnius. 2002 m. p. 67.

¹⁷⁸ CK 3.229 – 3.235 str., reglamentuojantys bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos, dar nėra įsigalioję.

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁸⁰ Santuokos fiktyvumą gali rodyti didelis skyrybų skaičius. Anot Sociologės A. Maslauskaitės, skyrybų priežastys Lietuvoje turi ir vieną specifinį bruožą – čia labai dažnai skyrybų iniciatorės yra moterys. Įvairiuose santuokos etapuose jų pradeda netenkinti vyrų ekonominės arba psichologinės investicijos į santuoką. Per pastaruosius keliolika metų daugelis buvusių profesijų nunyko, ir nemažai mūsų šalies vyrų nesugebėjo persitvarkyti (Lietuva – skyrybų rekordininkė [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-08]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-11506980171150393553-lietuva-skyryb%C5%B3-rekordinink%C4%97.htm>). 2006 m. Lietuvoje sudaryta 23 065 santuokų, įvyko 11 336 skyrybų, 2008 m. – 24 063 santuokų, 10 317 skyrybų, 2009 m. 20 542 santuokų, 9 270 skyrybų (Statistikos departamento duomenys [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-08]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2421>).

¹⁸¹ Partnerystės atveju CK 3.229 – 3.235 str., reglamentuojantys bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos neregamentuoja asmeninių sugyventinių santykių (pavyzdžiui, nenustato sutuoktiniams galiojančio lojalumo reikalavimo) (*Cit. op. 177, p. 444*).

2010 m. balandžio 16 d. buvo kreiptasi į LR KT su prašymu ištirti, ar BK 135 str. 2 d. 3 punktas neprieštarauja Konstitucijos preambulėje įtvirtintam teisinės valstybės principui bei Konstitucijos 29 str. 1 d. įtvirtintam visų lygybės prieš įstatymą¹⁸² principui. Kreipimesi nurodoma, jog *sunkus sveikatos sutrikdymas artimam giminaičiui ar šeimos nariui laikomas sunkesniu nei nusikaltimas, padarytas prieš kitą asmenį. Įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už tyčinį sunkų sveikatos sutrikdymą, įstatymiškai įtvirtino vienos svarbiausių asmens teisių – teisės į sveikatą – apsaugą, todėl vertybiniu požiūriu tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas, padarytas artimam giminaičiui ar šeimos nariui, yra vienodai smerktinas ir baustinas. Neginčytinas asmens tam tikrų išskirtinių pareigų šeimos nariams turėjimas, tačiau dažnai gyvenimiškos aplinkybės nulemia specifinius šeimos narių ar artimųjų giminaičių santykius, kurie konkrečioje situacijoje turi kur kas svarbesnę reikšmę taikant baudžiamąją atsakomybę, negu vien formalus bendro gyvenimo ar giminystės ryšys. Pareiškėjo nuomone, Lietuvos Respublikos 2008 m. birželio 12 d. įstatymo Nr. X-1597 BK 135 str. 2 d. 3 punkto redakcija kelia abejonių pagrįstumo aspektu, kadangi pareiškėjui nėra pakankamai aišku, dėl kurio nusikaltimo elemento šis pripažintinas žymiai pavojingesniu už pagrindinę analizuojamo nusikaltimo sudėtį*¹⁸³.

Visos šios trys aplinkybės kelia diskusijų dėl to, ar šias veikas verta priskirti kvalifikuotam nužudymui. Pabrėžtina, kad 2008 m. birželio 12 d. įstatymu Nr. X-1579 įstatymų leidėjas išplėsdamas šį požymį iki „artimo giminaičio ar šeimos nario“, pripažino šeimos, kaip pagrindinės visuomenės ląstelės, teisę į ypatingą valstybės apsaugą ne tik baudžiamojoje, bet ir kitose teisės srityse (Konstitucijos 38 str. – šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę). Tarp BK 248 str. 1 – 2 d. išvardintų asmenų yra vienaip ar kitaip susiklostęs artimos giminystės ar šeimyninis ryšis, taip pat susipynę biologiniai, socialiniai, dvasiniai, materialiniai, doroviniai ir psichologiniai procesai. Todėl šeimos santykiai yra specifinis teisinio reguliavimo dalykas, į kurį nukreipta ne tik teisės, bet ir moralės, ideologijos, religijos jėga ir įtaka¹⁸⁴. Net ir esant tam tikroms abejonėms¹⁸⁵ dėl to, ar objektyviai nukentėjusysis buvo kaltininko artimu giminaičiu ar šeimos nariu, įstatymų leidėjui apibrėžus artimo giminaičio ar šeimos nario sąvoką, laikoma, jog tarp BK 248 str. išvardintų asmenų yra susipynę prieš tai išvardinti procesai. Taip pat pabrėžtina, kad teismas, spręsdamas konkrečią bylą vadovaujasi ne tik BK specialiosiomis bet ir bendrosiomis normomis (baudžiamosios teisės bendrosios ir specialiosios dalies vientisumas). Taigi, skirdamas bausmę teismas, vadovaujantis BK 54 str. 2 d. 5 punktu, atsižvelgia į kaltininko asmenybę,

¹⁸² Visų asmenų lygybės prieš įstatymą principas reiškia, kad įstatymui teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Atitinkamos rūšies santykių subjektams – vienodais požymiais pasižymintiems asmenims ar jų grupėms – turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas, taip pat vienodai taikomos materialinės bei procesinės teisės normos.

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-63/2010.

¹⁸⁴ JOVAIŠAS, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis*. JPI. Teisės institutas. 2000 m. p. 310.

¹⁸⁵ Sunku yra pavyzdžiui, spręsti, ar tarp kaltininko ir nukentėjusiojo santuoka iš tikrųjų buvo sudaryta turint tikslą sukurti šeiminius santykius ar ne.

t. y. jam yra privaloma atkreipti dėmesį į tai ar kaltininkas yra ne tik nusikalstamos veikos subjektas, bet ir nubaudimo auka. Vertindamas antrąjį¹⁸⁶ aspektą, teismas atsižvelgia į daugelį įstatyme nenumatytų individo požymių: socialinį asmenybės vaidmenį ir ryšius, vertybines orientacijas, psichologines savybes, artimiausią aplinką, kurios poveikio jis gyvenime negali išvengti, taip pat gali atsižvelgti į amžių, šeimyninę padėtį ir pan.¹⁸⁷. Manytina, jog spręsti, kokį požymį laikyti kvalifikuojančiuoju ir koks yra jo turinys, yra kiekvienos suverenios valstybės diskrecinė teisė, taipogi BK 129 str. 2 d. 3 punkto norma yra taikoma vienodai bet kuriam kaltininkui, atėmusiam gyvybę savo artimam giminaičiui ar šeimos nariui.

Praktikoje gan dažni atvejai, kai artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymas padaromas ginčo, buitinio konflikto metu esant apsvaigimui nuo alkoholio, pavyzdžiui, *E. K. nuteistas pagal BK 129 str. 2 d. 3 punktą nuteistas už tai, kad tyčia nužudė savo sugyventinę šiomis aplinkybėmis: 2008 m. lapkričio 3 d., laikotarpiu nuo 20.00 val. iki vidurnakčio, apsvaigęs nuo alkoholio, Kretingoje, (duomenys neskelbtini), gyvenamosiose patalpose, buitinio konflikto su sugyventine D. N. metu, sudavė jai į galvą kumščiais ne mažiau kaip šešis smūgius ir taip padarė kraujosruvas galvos skliauto minkštuosiuose audiniuose dėl padaryto sunkaus sveikatos sutrikdymo D. N. mirė sumušimo vietoje. Kvalifikuodamas veiką teismas konstatavo kad E. K. ir nukentėjusioji buvo sugyventiniai ir nors dažnai girtavo, bardavosi bei aiškindavosi santykius, tačiau rūpinosi vienas kitu ir vedė bendrą ūkį*¹⁸⁸.

Gali kilti kvalifikavimo problemų savo vaiko nužudymą attribojant nuo naujagimio nužudymo (BK 131 str.). Pagal 1961 m. BK 106 str. motina buvo traukiama baudžiamojon atsakomybėn už savo kūdikio nužudymą gimdymo metu arba tuoj pat gimdymo¹⁸⁹. 2000 m. BK motinos, nužudžiusios savo naujagimį, veika kvalifikuojama pagal BK 131 str. tik tada, kai ji naujagimį nužudo būdama gimdymo sukeltos pakitusios psichinės būsenos, o ne dėl kitų priežasčių¹⁹⁰. Taigi, motinos savo naujagimio nužudymas gali būti kvalifikuotas kaip privilegijuotas pagal BK 131 str. tik tuo atveju, jei sumanymas atimti gyvybę kūdikiui kilo prasidėjus gimdymui ir išimtinai dėl gimdymo proceso nulemtos moters psichofizinės būsenos. Kai ketinimas nužudyti vaiką kilo dar iki gimdymo arba veika padaryta ne dėl gimdymo proceso nulemtos būsenos, kaltininkei turėtų būti inkriminuojamas savo mažamečio,

¹⁸⁶ Iš to seka, kad veika visų trijų diskutuotinių aplinkybių atveju bus laikoma kvalifikuota, tačiau teismas spręsdamas bausmės skirimo klausimą atsižvelgdamas į kaltininko asmenybę gali skirti švelnesnę nei straipsnio sankcijoje numatytas bausmės vidurkis bausmę. Todėl ginčijamos aplinkybės turi reikšmę ne veikos kvalifikavimui, o bausmės skyrimui, konkrečiai jos dydžiui.

¹⁸⁷ *Cit. op.* 37, p. 307.

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K–121/2010.

¹⁸⁹ Visais atvejais tokia veika buvo traktuojama kaip privilegijuotas nužudymas pripažįstant, kad kaltininkas (t. y. motina) yra tam tikroje psichofiziologinėje būsenoje, kuri atsiranda būtent dėl gimdymo proceso ir kuri neretai apibūdinama kaip stresinė, padidinto impulsyvumo, taip pat lydima gimdymo psichozijų, depresijos, baimės, dėl ko gebėjimas kontroliuoti savo veiksmus yra sumažėjęs. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tokia gimdyvės būseną nebuvo traktuojama kaip būtinas požymis, norint jos veiką kvalifikuoti pagal LR BK 106 str. (Žr. Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961).

¹⁹⁰ *Cit. op.* 10.

bejėgiškos būklės vaiko nužudymas. Taigi, siekiant teisingai atriboti savo vaiko nužudymą nuo naujagimio nužudymo, svarbu nustatyti tyčios nužudyti savo vaiką momentą.

Praktikoje susiduriama su situacijomis, kuomet vaikas atima gyvybę savo tėvui ar motinai, kuris naudojo tiek fizinį, tiek psichinį smurtą savo vaiko atžvilgiu. Todėl nagrinėjamojo požymio aktualumas pasireiškia galimu savo tėvo ar motinos nužudymo atribojimo nuo nužudymo labai susijaudinus (BK 130 str.) klausimo kėlimu. Nužudymo susijaudinus pagrindinis ypatumas yra tas, kad šis nusikaltimas – kaltininko reakcija į nukentėjusiojo neteisėtą ar itin įžeidžiantį jį ar jo artimą asmenį poelgį (t. y. smurtą, pasityčiojimą, sunkų įžeidimą, kitus neteisėtus veiksmus). Doktrinoje nurodoma, jog toks nusikaltimas gali būti įvykdomas siekiant atpildo už neteisėtą ar itin įžeidžiantį poelgį pavyzdžiui, kuomet sūnus, neišskentęs tėvo smurtavimo prieš motiną, staiga labai susijaudinęs po eilinio smurto panaudojimo jį nužudo¹⁹¹. Tokiu atveju būtina išsiaiškinti, ar tikrai kaltininkas nužudymo metu buvo afekto būsenoje, lėmusioje jo sugebėjimo suvokti ar valdyti savo veiksmus sumažėjimą. Kai nustatoma, kad dėl staigaus ar itin didelio susijaudinimo, kurį lėmė nukentėjusiojo asmens, šiuo atveju kaltininko tėvo ar motinos neteisėtas ar itin įžeidžiantis kaltininką ar jam artimą asmenį poelgis, kaltininkas nesugebėjo pilnai suvokti savo veiksmų ar jų valdyti, veika turi būti kvalifikuojama kaip nužudymas labai susijaudinus (BK 130 str.). Priešingu atveju veika pripažįstama savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymu¹⁹². Nužudymas staiga labai susijaudinus, padarytas net ir esant BK 129 str. 2 d. numatytiems kvalifikuojantiems požymiams, kvalifikuojamas pagal BK 130 str.

Artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymo subjektu gali būti tik nukentėjusiojo artimas giminaitis (tėvas (įtėvis), motina (įvaikis), vaikas (įvaikis), brolis, sesuo, senelis ir vaikaitis) arba šeimos narys (kartu su nukentėjusioju gyvenantis tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nukentėjusiojo asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nukentėjusysis bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai), t. y. už tokią veiką atsako tik specialusis subjektas. Kitų asmenų, kurie atliko vykdytojo veiksmus nužudant, sunkiai ar nesunkiai sutrikdant bendrininko artimo giminaičio ar šeimos nario sveikatą tą aplinkybę suvokdami, veika kvalifikuojama pagal BK 24 str. 6 d. ir 129 str. 2 d. 3 punktą.

Vokietijos BK nepriskiria „artimo giminaičio ar šeimos nario“ ar panašios aplinkybės prie nužudymo kvalifikuojančiųjų požymių, tačiau Vokietijoje toks nužudymas gali būti pripažintas ypač sunkiu (Vokietijos BK 212 str. 2 d.). Lenkijos BK analizuojamojo požymio taip pat nepriskiria kvalifikuojančiai nužudymą sudėčiai, tačiau manytina, kad teismas už tokią veiką gali skirti pakankamai griežtą bausmę. Tuo tarpu tarp RF atstovaujančių teoretikų šiuo klausimu, t. y. įtraukti ar

¹⁹¹ ПОПОВ, А. Н. *Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах*. Санкт-Петербург. 2001 г. p. 144.

¹⁹² Esant tokioms situacijoms būtina išsiaiškinti ar konflikto metu nebuvo susiklosčiusi būtinosios ginties situacija.

ne į nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą kaltininką ir jo auką siejantį kraujo ryšį, vyksta diskusijos¹⁹³.

Belgijos BK¹⁹⁴ 395 str. numato baudžiamąją atsakomybę už savo motinos ar tėvo, o BK 396 str. – už suplanuotą savo vaiko nužudymą, už kurį numatyta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė. Italijos BK¹⁹⁵ 577 str. numato vieno iš biologinių tėvų, sūnaus ar dukros, sutuoktinio, sesers ar brolio, įtėvio ar įmotės kvalifikuotą nužudymą. Prancūzijos BK¹⁹⁶ 221-4 str. 2 d. numatyta kvalifikuota savo tėvo (įtėvio), motinos (įmotės), senelio ar senelės nužudymo sudėtis. Serbijos BK¹⁹⁷ 114 str. 8 punkte numatytas savo šeimos nario nužudymas. Šeimos nariui šioje valstybėje yra prilyginami ir buvę sutuoktiniai bei jų įpėdiniai. Taigi, išanalizavus pastarųjų valstybių BK darytina išvada, jog LR BK 129 str. 2 d. 3 punkte numatytas „artimo giminaičio ar šeimos nario“ požymis apima platesnį ratą nukentėjusiųjų asmenų, nei kitų valstybių BK. Ispanijoje¹⁹⁸, Norvegijoje¹⁹⁹, Šveicarijoje²⁰⁰ bei Vengrijoje²⁰¹ toks požymis tiesiogiai nėra pripažįstamas kvalifikuojančiu nužudymą.

4.4. Nukentėjusiojo asmens (moters) nėštumas

Nukentėjusiosios moters nėštumas įtvirtintas ne tik kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, bet ir kaip bet kurio kito nusikaltimo sunkinanti aplinkybė (BK 60 str. 1 d. 7 punktas). Tai, kad kėsiniamasi į nėščiosios moters gyvybę, parodo atitinkamą kaltininko požiūrį į nėščią moterį, ypatingą nepagarbą jai. Nėščios moters padėtis yra išskirtinė fiziologiniu, psichologiniu ir socialiniu požiūriais, todėl tokia moteris ypač saugoma ir gerbiama visuomenėje. Sudėtingi pakitimai, vykstantis nėščiosios moters organizme, sąlygoja, kad esant konfliktinei ar kitokiai sudėtingai, gyvenimo situacijai jai sunku pasirinkti kaip elgtis, ji tampa mažiau pajėgi pasipriešinti kaltininkui²⁰². Be to, atimant gyvybę nėščiai moteriai, sunaikinamas ir žmogaus vaisius, gemalas, pradėjusi formuotis gyvybė²⁰³.

¹⁹³ Viename iš RF BK projektų buvo siūloma kvalifikuotu pripažinti savo motinos, tėvo nužudymą, tačiau vis dėl to toks siūlymas nebuvo priimtas, kadangi neretai pasitaikydavo atveju, kuomet vaikas atima gyvybę motinai ar tėvui, nuolat jį kankinusiame, naudojusiam fizinį ar psichinį smurtą.

¹⁹⁴ Belgijos Karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-09]. Prieiga per internetą: http://www.senate.be/www/?Mival=/index_senate&MENUID=21315&LANG=fr.

¹⁹⁵ Italijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-09]. Prieiga per internetą: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=36774>.

¹⁹⁶ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>.

¹⁹⁷ Serbijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/5>.

¹⁹⁸ Ispanijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-10-13]. Prieiga per internetą: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.12t1.html.

¹⁹⁹ Norvegijos Karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1690/file/c428fe3723f10dcbcf983ed59145.htm/preview>.

²⁰⁰ Šveicarijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/48>.

²⁰¹ Vengrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25>.

²⁰² *Cit. op.* 37, p. 339.

²⁰³ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 16.

Nėščios moters nužudymas (BK 129 str. 2 d. 4 punktas) inkriminuojamas tais atvejais kai nustatoma, kad nukentėjusioji buvo nėščiai ir kaltininkas tai žinojo, numatė ar bent turėjo ir galėjo numatyti²⁰⁴. Taigi, analizuojamojo punkto kvalifikacija siejama su dviem sąlygomis. Jei bent vienos iš jų nėra t. y. jei nužudoma moteris, kuri nėra nėščia arba besilaukianti, kaltininkui to nežinant ir pagal veikos aplinkybės ir asmenines savybes negalėjus ir neturėjus žinoti, veikos negalima kvalifikuoti kaip nėščios moters nužudymą, todėl būtinas yra tiek nukentėjusiosios nėštumo klausimo, tiek kaltininko tyčios kryptingumo išanalizavimas. Analogiškos sąlygos buvo taikomos ir 1961 m. BK²⁰⁵ tik 105 str. 5 punkte tiesiogiai buvo įtvirtintas „žinomai nėščios moters“ nužudymas. Ši veika gali būti padaroma tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Pastaroji galima tada, kai kaltininkas nenori atimti gyvybės nukentėjusiajai, tačiau leidžia tokiems padariniams kilti dėl savo panaudoto smurto²⁰⁶.

Medicinos moksle nėštumas suprantamas kaip fiziologinis procesas – apvaisinto kiaušinėlio vystymasis moters organizme. Normalus nėštumas prasideda gemalui įsitvirtinus gimdos sienelėje ir baigiasi kūdikio gimimu, trunka vidutiniškai du šimtai aštuoniasdešimt dienų (keturiasdešimt savaitių, arba dešimt akušerinių mėnesių po dvidešimt aštuonias dienas; skaičiuojama nuo paskutiniųjų mėnesinių pirmosios dienos). Apie ketvirtąjį mėnesį nėštumas pradeda matytis²⁰⁷. Tačiau nėštumo stadija, taip pat tai, kad nužudymo motyvai nesusiję su nėštumo faktu, nusikaltimo kvalifikavimui reikšmės neturi²⁰⁸. Pabrėžtina, jog kuo akivaizdesnis yra nėštumas, tuo didesnė tikimybė, jog kaltininkas suvokė arba pagal veikos aplinkybės ir asmenines savybes privalėjo suvokti nukentėjusiosios nėštumo faktą. J. Nocius²⁰⁹ pažymi, jog įmanoma situacija, kai nužudžius nėščią moterį, vaisius nežūna. Tokiu atveju veika vis tiek turėtų būti laikoma nėščiosios moters nužudymas.

Gali kilti veikos kvalifikavimo problemų esant kaltininko klaidingam suvokimui dėl nukentėjusiosios nėštumo. Doktrinoje²¹⁰ galima išskirti dvi skirtingas pozicijas šiuo klausimu. Vieni autoriai teigia, jog klaidos atveju veika turėtų būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti tą veiką, į kurią buvo nukreipta kaltininko tyčia, tuo tarpu V. F. Kuričenko mano, jog kaltininko klaida neturi reikšmės veikos kvalifikavimui ir tokiu atveju veika kvalifikuojama kaip baigtas nėščios moters nužudymas. Lietuvos Respublikos BK komentare²¹¹ nurodoma, kad kai kaltininkas nužudo ar pasikėsina į gyvybę moters dėl jos tariamo nėštumo, jo veika kvalifikuojama tik kaip pasikėsinimas nužudyti nėščią moterį pagal BK 22 str. 2 d. ir 129 str. 2 d. 4 punktą. Manytina, kad pastaroji pozicija yra pagrįsta, kadangi nors kaltininko tyčia ir buvo nukreipta į nėščią moterį, tačiau padaryta žala

²⁰⁴ *Cit. op.* 31, p. 115.

²⁰⁵ BIELIŪNAS, E. *et. al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius. Mintis. 1989 m. p. 195.

²⁰⁶ СЕМЕРНЁВА, Н. К. *Квалификация преступлений (части общая и особенная): научно-практическое пособие*. Проспект. Уральская государственная юридическая академия. 2010 г. p. 127.

²⁰⁷ GRABAUSKAS, V. *et. al. Medicinos enciklopedija. II Tomas*. Vilnius. 1993 m. p. 74.

²⁰⁸ *Cit. op.* 31, p. 115.

²⁰⁹ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 16.

²¹⁰ РАРОГ, А. И. *et. al. Уголовное право России. Особенная часть*. Москва. „Эксмо“ 2009 г. p. 34.

²¹¹ *Cit. op.* 31, p. 115.

nesiekė tokio sunkumo laipsnio, kurio buvo siekta, todėl racionalu veiką kvalifikuoti kaip pasikėsinimą o ne kaip baigtą nėščiosios moters nužudymą.

Kaltininkui nužudžius artimą giminaitę ar šeimos narę, kurį yra nėštumo būsenoje, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 3 ir 4 punktus.

Vokietijos BK²¹² 211 str. nukentėjusiosios moters nėštumo, kaip nužudymą kvalifikuojančiojo požymio, tiesiogiai neįtvirtina, tačiau manytina, kad teismas tokios moters nužudymą gali kvalifikuoti pagal Vokietijos BK 212 str. 2 d., pripažindamas tokį nužudymą ypač sunkiu.

Lenkijos BK tokio nužudymą kvalifikuojančiojo požymio taip pat nenumato. Jeigu nėščia moteris yra nužudoma dėl savanaudiškų ar chuliganiškų paskatų, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal Lenkijos BK²¹³ 148 str. 2 d. 3 punktą, t. y. kaip nužudymas padarytas dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo.

Tuo tarpu RF BK 105 str. 2 d. „g“ punkte numatyta žinomai nėščios moters nužudymo kvalifikuota sudėtis. Žodis „žinomai“ reiškia, kad kaltininkas yra informuotas apie tai, kad nukentėjusioji yra nėščia. Informuotas apie nukentėjusiosios nėštumą kaltininkas gali būti pamatęs nukentėjusiąją (pavyzdžiui, moters ilgo nėštumo laikotarpio atveju), susipažinęs su tam tikrais jos dokumentais (dėl nėštumo) arba sužinojęs tai iš pačios moters ar kitų asmenų. Tačiau bet kokių atveju būtina konstatuoti, jog kaltininkas žinojo apie moters nėštumą²¹⁴. Taigi, šis požymis yra platesnis nei 2000 m. LR BK.

4.5. Dviejų ar daugiau asmenų nužudymas

Tai – paskutinis iš nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių, apibūdinančių nukentėjusįjį. Šis nusikaltimas yra išskirtinai pavojingesnis už nusikaltimą, numatytą BK 129 str. 1 d. todėl, jog gyvybę neteisėtai atimama ne vienam, o dviem ar netgi daugiau žmonių, tuo sukeliant ypatingai sunkius padarinius.

Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas (BK 129 str. 2 d. 5 punktas) inkriminuojamas tais atvejais, kai padarytas vienas nusikaltimas tyčia atimant gyvybę dviem ar daugiau žmonių²¹⁵. Kitaip tariant veika padaroma vienu nusikaltimu. Jeigu dviejų ar daugiau asmenų nužudymas padarytas keliais savarankiškais nusikaltimais, veika turėtų būti kvalifikuojama ne kaip dviejų ar daugiau asmenų nužudymas, o kaip dviejų nužudymų sutaptis, jeigu tyčia nebuvo susiformavusi iš anksto nužudyti du ar daugiau žmonių, pavyzdžiui, kaltininkas nusprendė nužudyti vieną žmogų jį paskandindamas ežere, o po tam tikro laiko (pavyzdžiui, po kelių savaičių) slapstydamas nuo teisėsaugos institucijų jam kilo ketinimas nužudyti ir kitą žmogų.

²¹² Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

²¹³ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

²¹⁴ *Cit. op.* 206, p. 127.

²¹⁵ *Cit. op.* 31, p. 115.

Kvalifikuojant veiką pagal BK 129 str. 2 d. 5 punktą būtina konstatuoti, jog dėl kaltininko padarytos veikos žuvo ne vienas, o būtent du ar daugiau žmonių. Kai vienas žmogus nužudomas, o į kito gyvybę tik kėsiniama ar rengiama nužudyti, veika negali būti vertinama kaip baigtas dviejų ar daugiau žmonių nužudymas. Tokia veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d. arba 2 d. (jeigu yra kitame šios dalies punkte numatytas požymis) ir pagal BK 21 ar 22 str. (rengimasis ar pasikėsinimas nužudyti du žmones) bei BK 129 str. 2 d. 5 punktą²¹⁶. Kaip mini LAT Senatas²¹⁷, veika, nesukėlus jokių padarinių (pavyzdžiui, šovė ir nepataikė), jei tyčia buvo nukreipta į kito žmogaus gyvybės atėmimą, nepriklausomai padarinių, kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti, tačiau praktikoje šią nuostatą ne visada vadovaujasi, pavyzdžiui, *M. G. nuteista pala BK 22 str. 1 d. 129 str. 2 d. 2 ir 5 punktus. ir 129 str. 2 d. 2 punktą už tai, kad 2007 gruodžio 21 apie 01.30 val. būdama apsvaigusi nuo alkoholio, turėdama išankstinį tikslą nužudyti kambaryje vienoje lovoje miegančius P. Š. ir R. B., pasinaudodama bejėgiška pastarųjų būkle, nes jie būdami neblaivūs ir miegodami negalėjo pasipriešinti, veikdama vieninga apibrėžta tyčia peiliu dūrė miegančiam P. Š. į gyvybiškai svarbią vietą – kairę krūtinės pusę, bet nusikaltimo nebaigė dėl nuo jos valios nepriklausančių aplinkybių, nes peiliu pataikė P. Š. į šonkaulį ir dėl to nebuvo padaryta pavojingų gyvybei sužalojimų. Po to, tęsdama savo išankstinį nusikalstamą sumanymą M. G. peiliu dūrė miegančiai R. B. į krūtinės kairę pusę, padarydama jai durtinę-pjautinę žaizdą krūtinės laštos kairėje pusėje su širdiplėvės ir širdies kairiojo skilvelio sužalojimu, nuo ko nukentėjusioji mirė*²¹⁸. Kaip pasikėsinimas nužudyti du ar daugiau asmenų turėtų būti kvalifikuojama ir veika, kai kaltininkui apskritai nepavyko pasiekti norimo rezultato nei vieno nukentėjusiojo atžvilgiu²¹⁹.

Dviejų ar daugiau asmenų nužudymo atveju kaltininkas arba siekia nužudyti kelis žmones, arba veikia neapibrėžta, nekonkretizuota tyčia ir sukelia tokius padarinius²²⁰. Kai kaltininkas veikia neapibrėžta, nekonkretizuota tyčia atimdamas gyvybę dviem ar daugiau asmenų, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal kilusius padarinius, t. y. kaip baigtas dviejų ar daugiau žmonių nužudymas. Jei tokios tyčios atveju žūva tik vienas žmogus, veikos kvalifikuoti kaip dviejų ar daugiau žmonių nužudymo negalime, nes veikoje yra pagrindinės nužudymo sudėties požymiai (BK 129 str. 1 d.).

Kaip nurodo LAT Senatas²²¹, kaltininkas gali veikti tiesiogine ar netiesiogine tyčia atskirų nukentėjusiųjų atžvilgiu, arba skirtingu laiku. Kalbant apie skirtingą laiko tarpą, apie jį gali liudyti ne tik vieningas kaltininko siekis nužudyti du ar daugiau žmonių, bet ir nužudymo motyvai, nors jie ir nėra būtinieji šio nusikaltimo sudėties požymiai. Nužudymo motyvai gali būti skirtingi kiekvieno nukentėjusiojo atžvilgiu. Pavyzdžiui, nužudęs savo žmoną iš pavydo, kaltininkas dėl neapykantos

²¹⁶ *Ibidem* p. 116.

²¹⁷ *Cit. op.* 10.

²¹⁸ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-254-09/2008.

²¹⁹ *Cit. op.* 10.

²²⁰ *Cit. op.* 31, p. 115.

²²¹ *Cit. op.* 10.

jausmo nužudo ir jos motiną, kuri yra nusikaltimo vietoje²²². Ne vienu metu kaltininkui nužudžius kelis asmenis ir nenustačius vieningos tyčios, kiekvienas nužudymas kvalifikuojamas atskirai pagal LR BK 129 str. 1 d. Esant laiko tarpui tarp dviejų nužudymų, šiuo atveju būtina nustatyti tiesioginę kaltininko tyčią nužudyti būtent du, o ne vieną asmenį. Nesant žymaus laiko tarpo tarp dviejų ar daugiau žmonių nužudymo, galima tiesioginė apibrėžta (kaltininkui siekiant nužudyti du ar daugiau žmonių) ir neapibrėžta (šaudant minioje) tyčia. Tačiau, kai keleto žmonių nužudymą lemia vienas nusikalstamas sumanymas ir dviem ar daugiau asmenų atimama gyvybė skirtingu laiku, būtina nustatyti tiesioginę tyčią.

Kalbant apie tiesioginę tyčią, nėra būtina nustatyti bendrą kaltininko siekį, o netiesioginės tyčios atveju bendras kaltininko siekis yra būtina sąlyga kvalifikuojant veiką pagal LR BK 129 str. 2 d. 5 punktą. Tokio vieningo sumanymo nesant, veika nelaikoma kvalifikuotu nužudymu. N. K. Semerniova²²³ nurodo, jog galimas kaltininko veikimas tiesiogine tyčia visų nukentėjusiųjų atžvilgiu arba tiesiogine tyčia vieno žmogaus atžvilgiu, o kitų – netiesiogine. Pastaruoju atveju kaltininkas atsitiktinai šalia nukentėjusiojo atsidūrusiems žmonėms nesiekia atimti gyvybės, tačiau leidžia tokiems padariniams kilti. Galimi atvejai, kai kaltininkas veikia netiesiogine tyčia visų nukentėjusiųjų atžvilgiu. Tai gali būti pavyzdžiui, šaudymo dėl chuliganiškų paskatų žmonių sambūryje metu.

Kai vienu metu toje pačioje vietoje tais pačiais veiksmais atimama gyvybė dviem ar daugiau žmonių, tačiau vienam tyčia, o kitam – dėl neatsargumo, BK 129 str. 2 d. 5 punkto inkriminuoti negalima, nes yra du savarankiški nusikaltimai – nužudymas ir neatsargus gyvybės atėmimas²²⁴.

Kai kaltininko tyčia buvo nukreipta į trijų žmonių gyvybę, tačiau nusikalstamas tikslas buvo realizuotas tik dviejų žmonių atžvilgiu, tokiu atveju veika turėtų būti kvalifikuojama kaip baigtas dviejų ar daugiau asmenų nužudymas. Tokios pozicijos laikosi LAT Senatas²²⁵. Manytina, kad toks požiūris yra visiškai logiškas, kadangi padariniai patenka į analizuojamojo punkto dispoziciją, o daugiau nei dviejų žmonių nužudymo atveju sąlygojamas griežtos bausmės paskirimas.

Gali kilti klausimas, kaip kvalifikuoti veiką, kai kaltininkas, siekdamas nužudyti du ar daugiau žmonių, suvokia, kad dėl jo veikos neišvengiamai kyla pavojus bent vieno pašalinio žmogaus gyvybei. Tokiu atveju kaltininkui nužudžius du ar daugiau asmenų kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu veika turi būti kvalifikuojama kaip dviejų ar daugiau žmonių nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 129 str. 2 d. 5 ir 7 punktas). Jei ketinimą tokiu būdu pavyko kaltininkui pasiekti tik vieno nukentėjusiojo atžvilgiu, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti du ar daugiau asmenų kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.

²²² *Cit. op.* 206, p. 120.

²²³ *Ibidem* p. 120.

²²⁴ *Cit. op.* 31, p. 116.

²²⁵ *Cit. op.* 10.

Jei muštynių metu dėl chuliganiškų paskatų nužudomi du ar daugiau asmenų, tokiu atveju veika papildomai turėtų būti kvalifikuojama ir kaip nužudymas dėl chuliganiškų paskatų (BK 129 str. 2 d. 5 ir 8 punktas). Taip pat, jei du ar daugiau nukentėjusiųjų priklausė tam tikrai socialinei grupei ir kaltininkas siekė jiems išreikšti neapykantą dėl jų amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, papildomai inkriminuojamas ir šis požymis (BK 129 str. 2 d. 5 ir 13 punktai). Tačiau nužudymas tokiu atveju turėtų būti vienu metu ir toje pačioje vietoje.

Kadangi praktikoje kyla problemų, kai nužudomi keli ar net keliolika žmonių, tačiau, nesant vieningos tyčios, kaltininko veika pripažįstama nužudymu be pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių A. Milinis²²⁶ kelia klausimą, ar nebūtų racionalu ir tikslinga į nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą gražinti pakartotinumą arba formuoti platesnį BK 129 str. 2 d. 5 punkto normos aiškinimą praktikoje. Anot jo, pakartotinumo gražinimas į nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą būtų nepagrįstas. Į veikų kartojimą turi būti atsižvelgiama ne kvalifikuojant veiką, o individualizuojant baudžiamąją atsakomybę. Jeigu pakartotinumo kaip kvalifikuojančiojo požymio gražinimo į baudžiamuosius įstatymus klausimas būtų svarstomas, jį tektų spręsti ne tik nužudymo sudėties atžvilgiu. Jeigu problemą mėgintume išvelgti ten, kad kaltininko, nužudžiusio kelis ar net keliolika asmenų, veiką kvalifikavus pagal BK 129 str. 1 d. kaip kelių nusikaltimų sutaptį, jis susilauktų švelnesnės bausmės negu tada, jei jo veika būtų kvalifikuojama kaip kvalifikuotas nužudymas, racionaliau būtų svarstyti bausmių bendrinimo taisyklių griežtinimą, o ne pakartotinumo gražinimą į kvalifikuojančiųjų požymių katalogą. Nužudymo atveju unikalumu tik tai, kad subendrinus bausmes, paskirtas pagal BK 129 str. 1 d., nėra galimybės paskirti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, tačiau tokiais atvejais įstatymas numato galimybę paskirti maksimalią terminuoto laisvės atėmimo bausmę, kuri yra ne mažesnė nei būtų paskirta pagal BK 129 str. 2 d. 5 punktą²²⁷.

Vokietijos BK²²⁸ 211 str. nenumato dviejų ar daugiau žmonių nužudymo kaip kvalifikuojančiojo požymio, tačiau dviejų ar daugiau žmonių nužudymas yra ypatingai sunkus nusikaltimas, manytina, jog teismas kaltininko veiką gali pripažinti ypač sunkia (Vokietijos BK 212 str. 2 d.).

Lenkijos BK²²⁹ 148 str. 3 d. numato nužudymą daugiau nei vieno žmogaus vienu veiksmu arba nužudymą, padarytą prieš tai už tokią pat veiką teisto asmens. Taigi, šioje dalyje yra įtvirtinti du savarankiški požymiai. Nužudymas daugiau nei vieno žmogaus vienu veiksmu yra tada, kai atimama gyvybė bent dviem asmenims, esant vienam kėsiniui į dviejų žmonių gyvybei tuo pačiu metu ir toje pačioje vietoje. Kalbant apie anksčiau už tą pačią veiką teistą asmenį, šis požymis inkriminuojamas tuo

²²⁶ *Cit. op.* 63, p. 161

²²⁷ Darbo autorius pritaria A. Milinio pozicijai, kadangi kelių nužudymų sutapties atveju įmanoma paskirti maksimalią terminuoto laisvės atėmimo bausmę, kuri yra ne mažesnė nei būtų paskirta pagal BK 129 str. 2 d. 5 punktą, tačiau tokiu atveju bausmės terminas būtų netolygus maksimaliam bausmės terminui, kurį numato BK 129 str. 2 d. 5 punktas, todėl nuteistojo izoliavimas nuo visuomenės neribotam laikui būtų teisiškai neįmanomas.

²²⁸ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

²²⁹ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

atveju, kai atėmęs gyvybę kitam žmogui asmuo ankščiau buvo teistas už nužudymą. A. Marek²³⁰ nurodo, jog neturi reikšmės, kokia bausmė buvo paskirta už ankstesnį nužudymą, kiek laiko praėjo nuo bausmės už jį paskirimo, tačiau pabrėžia, kad šis požymis neapima asmens, kuris buvo ankščiau nuteistas už privilegijuotą nužudymą. Kas autoriaus manymu yra visiškai pagrįsta, kadangi privilegijuotų nužudymų atvejais veikos pavojingumo laipsnis yra daug mažesnis. Taigi, išanalizavus Lenkijos BK, akivaizdu, kad pirmasis požymis yra daug siauresnis nei LR BK, o kito požymio, kaip kvalifikuojančiojo nužudymą 2000 m. LR BK apskritai nenumato.

RF BK 105 str. 1 d. „a“ punktą numato dviejų ar daugiau asmenų nužudymo sudėtį. RF Aukščiausiojo Teismo (toliau – RF AT) plenumas išaiškino, jog, kvalifikuojant nužudymą pagal analizuojamąjį punktą, kaltininko veiksmus turi apimti vieninga tyčia ir jie turi būti atlikti, kaip taisyklė, vienu metu. Tokie nužudymai galimi, kai tarp dviejų žmonių nužudymo nėra tam tikro laiko tarpo. Pavyzdžiui, nužudymas padarytas vienu šūviu, arba nužudymas vienas po kito. RF BK 105 str. 1 d. „n“ punktą įtvirtina nužudymo, padaryto pakartotinai, sudėtį. Veika kvalifikuojama kaip dviejų ar daugiau žmonių nužudymas be sunkinančių aplinkybių, kai kiekvienas iš jų turi savarankišką motyvą ir tarp veikų yra tam tikras laiko tarpas, jeigu kaltininkas nebuvo nuteistas nė už vieną iš dviejų nužudymų bei nėra suėję patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už padarytas veikas senaties terminas. Atsižvelgiant į ankščiau paminėtas taisykles tokiu atveju veikos kvalifikuojamos pagal nusikaltimų sutaptį: pirmasis nužudymas jei jis padarytas be sunkinančių aplinkybių pagal RF BK 105 str. 1 d., o paskutinis – pagal RF BK 105 str. 2 d. „a“ punktą²³¹.

4.6. Kankinimas ar kitoks žiaurus elgesys

Kiekvienas nužudymas yra žiaurus aktas, tačiau ne kiekvienas gali būti pripažintas itin žiauriu²³². Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai yra pirmasis nužudymą kvalifikuojantis požymis, apibūdinantis objektyviąją šio nusikaltimo pusę, kuris rodo ypatingą kaltininko negailestingumą savo aukos atžvilgiu. Tai – du alternatyvūs požymiai, numatyti BK 129 str. 2 d. 6 punkte.

LAT Senatas²³³ nurodo, jog nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 6 punktą (kankinant ar kitaip itin žiauriai), kai kaltininko veika dėl gyvybės atėmimo būdo ar kitų aplinkybių pasireiškia ypatingu žiaurumu. Kalbant apie „kankinimo“ ar „ypatingo žiaurumo“ sąvoką, R. Aliukonienė²³⁴ atkreipia dėmesį, kad nei 1961 m., nei 2000 m. BK sąvokos „kankinimas“ ir „ypatingas žiaurumas“ neapibrėžiamos, todėl norint geriau suvokti nagrinėjamų sąvokų turinį, reikia remtis 2004 m. birželio 18 d. LAT Senato nutarimu Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei

²³⁰ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 188.

²³¹ ГАУХМАН, Л. Д.; МАКСИМОВ, С. В. *Уголовное право. Особенная часть*: учебник. Москва. 2004 г. p. 42.

²³² *Cit. op.* 31, p. 116.

²³³ *Cit. op.* 10.

²³⁴ ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*. 2005 m. Nr. 54. p. 20.

bylose”. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne galima rasti tokių sąvokų paaiškinimą: kankinti – teikti skausmo, kamuoti, varginti, neduoti ramybės; žiaurus – negailestingas; ypatingas – išsiskiriantis, nepaprastas. Anot LAT Senato²³⁵, kankinimas – tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeliantys dideles fizines, dvasines kančias nukentėjusiajam tiesioginiu poveikiu į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl skausmo, alkio, troškulio, šalčio, karščio, verčiant atlikti nukentėjusį žeminančius veiksmus ir pan.).

Nužudymas kitaip itin žiauriai yra tada, kai gyvybė atimama itin skausmingu būdu (pavyzdžiui, nuodijant skausmingai veikiančiais nuodais, deginant, užkasant, numetant iš didelio aukščio ir pan.) arba padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų. Šiuo atveju neturi reikšmės, kiek laiko nukentėjusysis po panaudoto smurto iki mirties jautė kūno sužalojimų sukeltą skausmą²³⁶, pavyzdžiui, *J. S. ir R. N. nuteistos už tai, kad 2005 m. naktį iš gruodžio 1 į 2 d. N. K. priklausančiame gyvenamajame name, esančiame Vilniaus r., (duomenys neskelbtini), būdamos apsvaigusios nuo alkoholio, veikdamos bendrininkų grupe, po to, kai J. S. nukentėjusiąją G. B. pargriovė ant grindų, abi tyčia sudavė nukentėjusiajai G. B. rankomis ir kojomis ne mažiau kaip šimtas šešiasdešimt du smūgius į įvairias kūno vietas. Nuo galvos sužalojimų visumos (tai komplikavosi galvos smegenų ir smegenų kamieno pabrinkimu) nukentėjusioji G. B. mirė, t. y. J. S. ir R. N. tyčia, itin žiauriai, nukentėjusiajai jaučiant didelį skausmą dėl padarytų daugybinių kūno sužalojimų, nužudė G. B.*²³⁷. Taigi, nukentėjusiosios atžvilgiu buvo panaudota net šimtas šešiasdešimt du smūgiai, kurie sukėlė jai dideles fizines kančias.

Nužudymas kitaip itin žiauriai yra tada, kai gyvybė atimama itin skausmingu būdu (pavyzdžiui, nuodijant skausmingai veikiančiais nuodais, deginant, užkasant, numetant iš didelio aukščio ir pan.) arba padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų. Šiuo atveju neturi reikšmės, kiek laiko nukentėjusysis po panaudoto smurto iki mirties jautė kūno sužalojimų sukeltą skausmą²³⁸.

Nužudymas itin žiauriai gali būti pripažintas ir tada, kai prieš atimant gyvybę ar jos atėmimo metu iš nukentėjusiojo buvo tyčiojama (jis verčiamas pats save žaloti ir pan.) arba kai kaltininkas tyčia trukdo suteikti pagalbą jo sužalotam nukentėjusiajam, arba kai nužudoma suardant žmogaus kūno anatominių vientisumą (pavyzdžiui, nukertama galva ir pan.) arba kai nukentėjusysis nužudomas jo artimųjų akivaizdoje, taip sukeliant jiems dideles dvasines kančias²³⁹. Todėl kai kurie teoretikai²⁴⁰ nurodo, kad žiaurumo požymis yra susijęs ne tik su šio nusikaltimo padarymo būdu, bet ir su kitomis aplinkybėmis liudijančiomis kaltininko beširdiškumą (pavyzdžiui, nužudymas nukentėjusiojo artimųjų akivaizdoje). Jais gali būti nukentėjusiojo artimi giminaičiai ar šeimos nariai bei asmenys, su kuriais

²³⁵ *Cit. op.* 10.

²³⁶ *Ibidem.*

²³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K–373/2007.

²³⁸ *Cit. op.* 10.

²³⁹ *Ibidem.*

²⁴⁰ *Cit. op.* 127, p. 183.

nukentėjusįjį sieja artimas bendravimas ir draugystė²⁴¹. Tokiais atvejais privaloma nustatyti, jog kaltininkas suvokė, kad nukentėjusiojo artimiesiems kelia dvasines kančias. Tokios veikos motyvai gali būti įvairūs, pavyzdžiui, neapykanta, kerštas nukentėjusiojo ir jo artimųjų atžvilgiu²⁴². Veika neturėtų būti laikoma kvalifikuojančia nužudymą, kai tokių asmenų nebuvo nusikaltimo padarymo vietoje arba jei jie buvo bejėgiškos būklės pavyzdžiui, dėl stipraus apsvaigimo miegojo, dėl ko negalėjo pajusti dėl kaltininko veiksmų galinčių kilti dvasinių kančių.

Žiaurumo požymis yra vertinamasis kriterijus, todėl tiek baudžiamosios teisės teoretikams, tiek praktikams sudėtinga nustatyti konkrečius ypatingo žiaurumo kriterijus, leidžiančius atriboti „paprastą“ žiaurumą nuo „ypatingo“. Teisės literatūroje nurodoma, kad vienos ar kitos veikos priskirimas paprastam arba ypatingai žiauriam padarymo būdui priklauso ne tik nuo paties subjekto vertinimo, moralinių jo principų, socialinės padėties, bet ir nuo visuomenėje vyraujančios moralinės-psichologinės atmosferos, gėrio ir blogio sampratos socialinėje aplinkoje, kuriai priklauso pareigūnas sprendžiantis veikos teisinio įvertinimo (kvalifikavimo) klausimus. Objektinio požymio „kankinant ar kitaip itin žiauriai“ yra gerokai platesnė, kitaip tariant pasižymi didesniu žiaurumu kadangi ji apima ir kankinimą ir sadizmą ir pasityčiojimą nukentėjusiojo atžvilgiu. Tai reiškia, kad kaltininkas, kėsindamasis į žmogaus sveikatą, tyčiniaus veiksmais sukelia papildomas dideles fizines ir (ar) dvasines kančias nukentėjusiajam. Taigi, „kankinant ar itin žiauriai“ paprasčiausiai ir, ko gero, priimtinausiai galima apibrėžti kaip tyčinį veikimą arba neveikimą, kurio nukentėjusiajam ar jo artimiesiems sukeliama papildoma, ypač didelė fizinė ir (ar) dvasinė kančia²⁴³. Taigi, sąvoka „kankinant ar itin žiauriai“ palyginus su pagrindine nužudymo sudėtimi siejamas su išskirtinėmis nukentėjusiojo dvasinėmis ar fizinėmis kančiomis nužudymo metu.

Kvalifikuodamas veiką pagal analizuojamąjį punktą teismas privalo atidžiai išanalizuoti teismo medicinos ekspertizės išvadą, kurioje nurodomas lavono sužalojimų pobūdis ir kiekis gali liudyti apie ypatingą žiaurumą. Tačiau, kaip pabrėžia R. Aliukonienė²⁴⁴, vien medicinos eksperto išvados nepakanka, kad veika būtų kvalifikuojama pagal analizuojamąjį punktą, sprendžiama ar kaltininko tyčia apėmė nusikaltimo padarymą „kankinant ar kitaip itin žiauriai“, o daugybiniai kūno sužalojimai nukentėjusiojo kūne ne visada yra pagrindas kvalifikuoti veiką padarytą kankinant ar kitaip itin žiauriai. Manytina, kad tokia pozicija yra pateisinamai pagrįsta, kadangi kaltininko veika turi apimti kvalifikuoto nužudymo ne tik objektyviusius (nužudymą kankinant ar itin žiauriai), bet ir subjektyviusius (suvokimas jog gyvybė atimama kankinant žmogų ar itin žiauriai) požymius.

Nužudymas itin žiauriai – teisinis terminas. Jo nustatymas ir vertinimas priklauso teisėsaugos institucijų bei teismo kompetencijai. Teismo ekspertizės vaidmuo pasireiškia kūno sužalojimų

²⁴¹ *Cit. op.* 234, p. 21.

²⁴² *Cit. op.* 206, p. 130.

²⁴³ *Cit. op.* 234, p. 21.

²⁴⁴ *Ibidem* p. 23.

lokalizacijos (dėl fizinio poveikio nukentėjusiajam), sužalojimų kiekio, sunkumo, jų padarymo laiko tyrimu²⁴⁵. Darbo autoriui pavyko rasti praktinį pavyzdį, kuriame kaltinimas kvalifikuotu nužudymu laikytinas nepasitvirtinusių, pavyzdžiui, *V. Z. buvo kaltinamas pagal BK 129 str. 2 d. 6 punktą už tai, kad 2008 m. spalio 19 d., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, asmeninių nesutarimų pagrindu kilusio konflikto metu, tyčia sudavė ne mažiau kaip dešimt smūgių rankomis ir kojomis nukentėjusiajam N. S. į krūtinę, galvą ir rankas bei kojomis į pilvą ir krūtinės ląstą, tuo padarydamas pastarajam daugybe sužalojimų, nuo kurių pastarasis mirė ir taip tyčia nužudė N. S. Iš teismo specialisto išvados M 246/08(08) ir M4/09(08) matyti, kad N. S. mirties priežastis yra buka kūno trauma su abipusiais šonkaulių lūžimais, krūtinkaulio lūžimu, širdies maišelio ir širdies sumušimais (kraujosruvomis), plaučių, kepenų, kairio inksto plyšimais, kurie komplikavosi ūmiu, masyviu nukraujavimu. Tai rodo konstatuoti minėti sužalojimai, masyvus (2350 ml) kraujo išsiliejimas krūtinės ir pilvo ertmėse, vidaus organų mažakraujystė. Nustatyti kūno daugybiniai kūno sužalojimai, kurie galėjo būti padaryti mažiausiai dešimt trauminių poveikių pasėkoje, nes konstatuota devynios kraujosruvos ir vienas nubrozdinimas, išsidėstę atskirose anatomicinėse srityse. N. S. konstatuoti kūno sužalojimai galėjo būti padaryti smūgiuojant rankomis, spardant kojomis, užlipus ant kūno šokinėjant, nes yra daugybiniai abipusiai šonkaulių, krūtinkaulio lūžimai, kepenų, plaučių plyšimai. Teismas nurodė, jog vien tai, kad V. Z. sudavė dešimt smūgių N. S., dar negali būti pagrindas jo pripažinti kaip nužudymą kankinant ar itin žiauriai. Veikos kvalifikavimui pagal LR BK 129 str. 2 d. 6 punktą būtina nustatyti, kad nukentėjusiajam jo gyvybės atėmimo proceso pobūdis objektyviai buvo itin žiaurus. Byloje tokių aplinkybių nenustatyta. Tai, kad V. Z. nenužudė N. S. kankindamas ar kitaip itin žiauriai, įrodo ir paties kaltinamojo parodymai, liudytojų T. C., M. B. parodymai, eksperto išvados. Kaltininkas buvo pripažintas kaltu pagal BK 129 str. 1 d.²⁴⁶*

Nužudymas kvalifikuojamas pagal šį punktą, jei kaltininkas suvokė itin žiaurų gyvybės atėmimo ypatumą²⁴⁷. Todėl visais atvejais būtina nustatyti kaltininko tyčią nužudyti žmogų kankinant ar kitaip itin žiauriai. Kaltininkas gali veikti tiesiogine ir netiesiogine tyčia. Kaltininkui nesuvokus nagrinėjamojo požymio, veika negali būti traktuojama kaip kvalifikuota. Analogiška kvalifikacija turi būti ir tada, kai kaltininkas veikia neapibrėžta (nekonkretizuota) tyčia.

Gali kilti veikos kvalifikavimo problema, kai kaltininkas panaudodamas smurtą prieš atimant gyvybę nukentėjusiajam nesukelia didelio fizinio ar dvasinio skausmo nukentėjusiajam. Tokiu atveju veika kvalifikuojama priklausomai nuo kaltininko tyčios kryptingumo. Jei kaltininkas manė, jog sukelia nukentėjusiajam skausmą, veika laikytina kvalifikuota. Lygiai tokia pati kvalifikacijos taisyklė turėtų būti taikoma ir tada, kai nukentėjusysis praranda sąmonę, dėl ko gali ir nepajusti²⁴⁸ kaltininko

²⁴⁵ *Cit. op.* 206, p. 130.

²⁴⁶ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-45-376/2010.

²⁴⁷ *Cit. op.* 10.

²⁴⁸ Tai ar nukentėjusysis jautė skausmą, gali būti nustatoma teismo medicinos specialisto išvadoje (*Žr. Cit. op.* 230, p. 23).

sukeliamo skausmo. Manytina, jog veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d., jei kaltininkas smurtinius veiksmus nukreipia į gyvybiškai svarbius nukentėjusiojo organus, kadangi dėl tokių organų sužalojimo nukentėjusiojo gyvybė gali užgesti per trumpą laiką, pavyzdžiui, dėl smūgio kirviu į galvą. Tačiau pabrėžtina, jog daugelio atveju būtina nustatyti kaltininko nusikalstamą ketinimą.

Kvalifikuojant veiką kaip nužudymą kankinant ar kitaip itin žiauriai būtina konstatuoti, jog nukentėjusysis, jį kankinant ar kitaip itin žiauriai atimant jam gyvybę buvo gyvas. Jeigu kaltininkas manė, jog nukentėjusysis buvo gyvas, tačiau klydo, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti žmogų kankinant ar kitaip itin žiauriai. LAT Senatas²⁴⁹ nurodo, jog veiksmai su lavonu, kai kaltininkas suvokia, jog nukentėjusysis yra miręs, negali būti vertinami kaip nužudymo tąsa, ir jų pobūdis nužudymo būdo vertinimui reikšmės neturi. Jeigu po nužudymo lavonas sunaikinamas ar susmulkinamas į dalis, turint tikslą paslėpti nužudymo faktą, dėl to veika taip pat negali būti kvalifikuojama kaip nužudymas itin žiauriai. Tokiu atveju veika kvalifikuojama kaip nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą (BK 129 str. 2 d. 11 punktas). Tokiu atveju reikia nustatyti kaltininko sumanymą susmulkinti lavoną į dalis tam, kad jis būtų paslėptas, o ne dėl kitų priežasčių.

Išsiskiria pozicijos dėl veikos kvalifikavimo lavoną susmulkinus į dalis. J. Nocius²⁵⁰ laikosi pozicijos, jog nužudymas turi būti pripažintas itin žiauriu, kai kaltininko veiksmai po nusikaltimo rodo ypatingą jo žiaurumą: tyčiojamasi iš lavono, jis pjaustomas, badomas ir pan. Tuo tarpu LAT Senatas²⁵¹ mano, jog tokiu atveju veika kvalifikuojama pagal nusikaltimų sutaptį – BK 129 str. 1 ar 2 d. ir BK 311 str. 1 d. L. V. Inogamova²⁵² laikosi pozicijos, kad lavono sunaikinimas ar susmulkinimas į dalis apskritai negali būti laikomas itin žiauriu nužudymu.

Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai prilyginamas Vokietijos BK 211 str. 2 d. numatytam itin žiauriam nužudymui. Lenkijos BK 148 str. 2 d. 1 punkte numatytas nužudymas itin žiauriai. A. Marek²⁵³ nurodo, kad šio požymio inkriminavimas yra sudėtingas, kadangi kiekvienas nužudymas yra žiaurus. Veika kvalifikuojama pagal šį punktą, kai prieš nužudant auką jai sukeliama papildomas kančios (pasityčiojimas, kankinimas) siekiant lėtos jos mirties ir kančių. Tačiau veika neturėtų būti kvalifikuojama pagal šį punktą, kai kaltininkas nužudo savo motiną, tėvą ar sutuoktinį. Taigi, analizuojamas požymis reglamentuojamas identiškai.

RF BK²⁵⁴ 105 str. 2 d. „d“ punktas numato baudžiamąją atsakomybę už nužudymą itin žiauriai. Rusijos mokslininkų literatūroje²⁵⁵ nurodoma, kad į itin žiaurus požymio turinį patenka ir

²⁴⁹ *Cit. op.* 10.

²⁵⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogaus gyvybei: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 18.

²⁵¹ *Cit. op.* 10.

²⁵² *Cit. op.* 17, p. 41.

²⁵³ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 188.

²⁵⁴ УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РФ (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ.

²⁵⁵ РАРОГ, А. И. *et. al. Уголовное право России. Особенная часть*. Москва. „Эксмо“ 2009 г. p. 38.

nukentėjusiojo kankinimas. Todėl manytina, jog tiek LR tiek RF BK šie požymiai traktuojami identišškai.

4.7. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas

Šio požymio priskyrimas prie nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašo paaiškinamas tuo, jog sukeliama grėsmė ne tik nukentėjusiajam, bet ir neapibrėžtam ratui asmenų, kitiems baudžiamojo įstatymo saugomiems gėriams. Be to, tokia veika padidina tikimybę pasiekti nusikalstamą rezultatą²⁵⁶. Pavojus kitų žmonių gyvybei paprastai kyla, kai nužudoma sprogdinant, padegant, šaudant, jei šalia nukentėjusiojo esama kitų žmonių, apnuodijant maistą ar vandenį, kurį vartoja ir kiti žmonės, ir pan.²⁵⁷

Kaip teigia R. Aliukonienė²⁵⁸, būtina įvertinti kaltininko pasirinktas priemones ir įrankius, skirtus nusikaltimui padaryti bei pačią aplinką, kurioje jis buvo padarytas (laikas, vieta, ir pan.). Jiems priskiriami sprogmenys, sprogstamosios medžiagos, šaunamieji ginklai, nuodingosios, cheminės, radioaktyviosios medžiagos, ugnis, dujos, elektra, nepagydomas ligas sukeliantys mikrobai ir pan. Tokia pozicija aiškinama tuo, jog šiems nusikaltimo padarymo įrankiams ir priemonėms būdinga tai, kad jie turi didelę nukaunamąją, griaunamąją ar naikinamąją galią, galinčią paveikti daugelį objektų, be to, kaltininkas, panaudojęs sprogimą, padegimą, transporto priemonės katastrofą ar kitas panašias priemones nusikaltimui padaryti, toliau pats nepajėgus kontroliuoti ar sustabdyti šių procesų vyksmo, todėl toks nusikaltimo padarymo būdas tampa praktiškai nebevaldomas. Kai kurie teoretikai²⁵⁹ laikosi pozicijos, jog tokiomis priemonėmis gali būti ir automobilis, kurį panaudojus kaltininkas nužudo nukentėjusįjį inscenizuodamas nelaimingą atsitikimą, taip slėpdamas savo nusikalstamus tikslus. Minėtų priemonių ir įrankių sąvokas apibrėžia specialūs įstatymai. Šaunamasis ginklas – ginklas, iš kurio sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgio jėga per vamzdį gali būti paleisti kulkos, sviediniai arba kenksmingosios, dirginančiosios medžiagos mechaniškai, termiškai, chemiškai ar kitaip taikiniui per atstumą paveikti arba duotas garso ar šviesos signalas. Šaunamuoju ginklu gali būti laikomos ir pagrindinės šaunamųjų ginklų dalys²⁶⁰. Sprogmuo – įtaisas, specialiai pagamintas sprogimui tam tikromis sąlygomis sukelti. Sprogstamoji medžiaga – cheminis junginys ar mišinys, kuris veikiamas smūgio, kibirkšties, liepsnos, trinties ar kito išorinio impulso geba sprogti²⁶¹. Branduolinės medžiagos – plutonis, uranas (natūralus, prisodrintas urano du šimtai trisdešimt penkių arba urano du šimtai trisdešimt trijų izotopų ir nusodrintas) ir toris, esantys metalo lydinio, cheminio junginio ar koncentrato pavidalo arba kitų medžiagų mišinyje. Radioaktyviosios medžiagos –

²⁵⁶ *Cit. op.* 127, p. 183.

²⁵⁷ *Cit. op.* 10.

²⁵⁸ ALIUKONIENĖ, R; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006 m. Nr. 59, p. 22.

²⁵⁹ *Cit. op.* 206, p. 134.

²⁶⁰ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13 – 467.

²⁶¹ Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas // *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 17-701.

medžiagos, kurių savitasis aktyvumas viršija nustatytą dydį²⁶². Būtina kiekvienu atveju nustatyti, kokius įrankius naudojo kaltininkas ir ar jie galėjo sukelti pavojų kitų žmonių gyvybei. Jei tokie nužudymo įrankiai ar priemonės nėra naudojamos kėsিনimosi į kito žmogaus gyvybę metu (pavyzdžiui, kai kaltininkas siekdamas atimti gyvybę nukentėjusiajam tokiu įrankiu tik suduoda smūgius)²⁶³.

Dažnai nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu padaromas panaudojant šaunamąjį ginklą, tačiau kaip mini LAT Senatas²⁶⁴ grėsmė kitų žmonių gyvybei turi būti reali ir kaltininkas turi ją suvokti. Tačiau šia nuostata ne visada vadovaujamosi, pavyzdžiui, *R. S. buvo kaltinamas nužudymu, padarytu kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu bei neteisėtu disponavimu šaunamojo ginklu t. y. 2009 m. vasario 22 d. apie 12 val. būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, supykęs dėl prieš pusvalandį įvykusio A. K. priklausančiame name, esančiame (duomenys neskelbtini), Trakų r., konflikto su savo sugyventine R. S., grįžo automobiliu prie A. K. namo, ir paėmęs iš automobilio legaliai laikomą lygiavamzdį dvivamzdį medžioklinį šautuvą „IŽ-27M“ Nr. (duomenys neskelbtini), bandė patekti pro duris į namo vidų, tačiau nepavykus to padaryti, išdaužė namo lango stiklą ir tyčia, pro langą vieną kartą šovė prie jo pasilenkus stovėjusiai ir žiūrėjusiai G. S. į galvą, ko pasekoje nukentėjusioji G. S. mirė vietoje. Tuo metu kambaryje buvo dar keturis žmonės stovėjo kampuose. Iš byloje nustatytų aplinkybių teismas nustatė, jog kaltinamasis ginklą nutaikė tiesiai į nukentėjusiąją, kuri buvo arčiausia jo. Taip pat specialisto išvada patvirtina, jog šūvio kryptis buvo iš viršaus žemyn, nenukrypstant į šalis. Nors ir kambaryje buvo net keturi liudytojai, realus pavojus jiems nebuvo kilęs. Pats kaltinamasis R. S. buvo medžiotojas, patyręs šaulys ir turėjo galimybę tinkamai valdyti šautuvą, žinojo apie šūvio galią, ypatybes, šratų sklaidą. Todėl, esant tokioms aplinkybėms, kaltinamasis R. S. negalėjo suvokti ir nesuvokė, jog jo pasirinktas nužudymo būdas gali sukelti pavojų kitų žmonių gyvybei. Todėl kaltinimas nužudymu kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu nepasitvirtino²⁶⁵. Nužudymo panaudojant šaunamąjį ginklą paprastai inkriminuojamas BK 253 str. 1 d. (neteisėtas disponavimas šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis), tačiau pastarasis straipsnis neturėtų būti inkriminuojamas, kai šaunamasis ginklas buvo laikomas teisėtai t. y. įstatymų nustatyta tvarka turint leidimą. Taigi, kvalifikuojant veiką pagal analizuojamąjį punktą būtina nustatyti privaloma nustatyti, kad kaltininkas suvokė, jog jo pasirinktas nužudymo būdas kelia pavojų bent vieno kito žmogaus gyvybei, ir kad dėl kaltininko veiksmų buvo kilusi reali grėsmė kitų žmonių gyvybei.*

Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 129 str. 2 d. 7 punktas) yra tada, kai kaltininkas, siekdamas atimti gyvybę vienam žmogui arba veikdamas neapibrėžta (nekonkretizuota)

²⁶² Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 119-2771.

²⁶³ *Cit. op.* 127, p. 184.

²⁶⁴ *Cit. op.* 10.

²⁶⁵ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-65-166/2011.

tyčia padarinių atžvilgiu, naudoja tokias priemones ar būdus, atlieka tokius veiksmus, dėl kurių gali žūti ne vienas žmogus²⁶⁶.

Kaltininko veika pasireiškia tiesiogine tyčia nužudant konkretų žmogų ir netiesiogine tyčia – nužudant daugelį žmonių²⁶⁷. Tai, kad veikiant tokiu būdu nužudomas vienas žmogus, neatsiranda padarinių, pavojingų kitų žmonių gyvybei ar sveikatai, nusikaltimo kvalifikavimui nereikšminga. Jei nužudomas ne vienas, o keli žmonės, veika kvalifikuojama kaip dviejų ar daugiau žmonių nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu pagal BK 129 str. 2 d. 5 ir 7 punktus²⁶⁸. Kai nužudymas padarytas nukentėjusįjį sužėginus, veika priklausomai nuo kaltininko tyčios gali būti kvalifikuojama kaip nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai (BK 129 str. 2 d. 6 punktas). Veika laikytina padaryta pavojingu būdu ir tada, kai kaltininkas pavojų sukelia ir savo veiksmų esmės negalintiems suprasti asmenims arba asmenims esantiems bejėgiškoje būklėje, kurie negali suvokti pavojingo kaltininko kėsinosi.

Kai kaltininkas veikia kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu siekdamas atimti gyvybę, tačiau pavyksta padaryti atitinkamo laipsnio sveikatos sutrikdymą, veika kvalifikuojama pagal analizuojamąjį požymį, pavyzdžiui, *V. R. nuteistas už tai, kad 2009 m. gruodžio 28 d., apie 16 val., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, UAB „XX“ teritorijos pastato pagalbinių patalpų, esančių (duomenys neskelbtini), antrame aukšte, atsidaręs langą du kartus šovė iš savadarbio pusiau automatinio šaunamojo ginklo, pritaikyto šaudyti 9 mm kalibro šoviniais, į UAB „XX“ teritorijoje buvusį P. Z. G., dėl to viena kulka, sužeidusi P. Z. G. į krūtinę, padarė nukentėjusiajam nesunkų sveikatos sutrikdymą. Atmesdamas apeliacinį skundą teismas pažymėjo, jog byloje nustatyta, kad nuteistasis panaudojo pusiau automatinį savadarbį šaunamąjį ginklą ir kovinius šovinius, skirtus „Makarovo“ konstrukcijos pistoletams, turinčius pakankamai didelę kinetinę energiją ir pramušamąją galią. V. R. į nukentėjusįjį šovė du kartus, taikydamsis ir laikydamas ginklą abiem rankomis, t. y. norėdamas, kad šūviai būtų kuo tikslesni. Iš nukentėjusiojo parodymų taip pat seka, kad prieš šaudamas į jį V. R. plūdosi, šaukė „užmušiu“. Visos šios aplinkybės neabejotinai patvirtina, kad V. R. veikė tiesiogine apibrėžtina tyčia, t. y. siekė atimti P. Z. G. gyvybę²⁶⁹.*

Jeigu taip veikiant nužudomas vienas žmogus, o kitiems sutrikdoma sveikata, veika kvalifikuojama pagal nusikaltimų sutaptį kaip nužudymas pavojingu kitų žmonių gyvybei būdu (BK 129 str. 2 d. 7 punktas) ir tyčinis sveikatos sutrikdymas priklausoma nuo jo laipsnio. Jeigu veikiant kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu kėsiniama į du ar daugiau asmenų, bet nužudomas vienas, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti du ar daugiau žmones ir nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu pagal BK 129 str. 2 d. 7 punktą bei BK 22 str. ir 129 str. 2 d. 5 punktą²⁷⁰.

²⁶⁶ *Cit. op.* 31, p. 116.

²⁶⁷ *Cit. op.* 258, p. 26.

²⁶⁸ *Cit. op.* 31, p. 116.

²⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-444/2010.

²⁷⁰ *Cit. op.* 31, p. 116.

Vokietijos BK²⁷¹ 211 str. 2 d. įtvirtinta nužudymo pavojingomis aplinkai priemonėmis sudėtis, kas yra labai panašu į LR BK. Lenkijos BK 148 str. 2 d. 4 punkte yra panašus numatytas nužudymo panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas sudėtis. Tokia Lenkijos įstatymo leidėjo pozicija sulaukė kritikos. Kaip rašo K. Daškevič, toks nužudymas, panaudojus šaunamąjį ginklą, yra mažiau pavojingas nei nužudymas, panaudojus, pavyzdžiui, peilį ar kirvį, kurie priskiriami pagrindinei nužudymo sudėčiai (Lenkijos BK 148 str. 1 d.). Tokia įstatymo leidėjo pozicija motyvuojama reakcija į išaugusį nužudymų, padarytų panaudojant šaunamąjį ginklą, skaičių, bet ne dėl „didesnio“ tokio nusikaltimo, panaudojus šaunamąjį ginklą, sunkumo įvertinimo. Kas liečia sprogstamąsias medžiagas, tai, jos susijusios dažniausiai su terorizmu. Tokiu atveju žūsta daug žmonių, tačiau tokiu atveju atėmus gyvybę daugiau nei vienam asmeniui, veika gali sudaryti nužudymo vienu veiksmu daugiau nei viena žmogų²⁷². Pastaroji veika turėtų būti kvalifikuojama kaip Lenkijos BK 148 str. 2 d. 4 punkto ir 148 str. 3 sutaptis. Taigi, Lenkijos BK šis požymis yra siauresnis nei LR BK.

RF BK 105 str. 2 d. „e“ punktas įtvirtina nužudymo visuotinai pavojingu būdu požymį. A. V. Naumovas²⁷³ rašo, jog kvalifikuojant veiką pagal minėtą punktą būtina yra nustatyti, jog kaltininkas siekdamas atimti kitam žmogui gyvybę visuotinai pavojingu būdu numato, kad jis sukels pavojų kitų žmonių ne tik gyvybei bet ir sveikatai. Todėl manytina, jog šis požymis turinys RF BK yra platesnis nei LR BK.

4.8. Chuliganiškos paskatos

Chuliganiškas paskatos yra pirmasis požymis, kuriuo pradedamas kvalifikuojančiųjų požymių sąrašas, apibūdinantis kaltininko subjektyviąją pusę. Chuliganiškos paskatos pripažįstamos taip pat ir bet kurios nusikalstamos veikos sunkinančia aplinkybę (BK 60 str. 1 d. 3 punktas).

Neretai šis nusikaltimas padaromas be jokios priežasties arba ta priežastis naudojama kaip pretekstas nužudyti žmogų²⁷⁴. Kaip teigia J. Nocius²⁷⁵, nužudęs tokiu būdu nukentėjusįjį asmenį, kaltininkas dažniausiai nesugeba paaiškinti veikos pagrindo, o nukentėjusysis neduoda pagrindo tokiam elgesiui arba tarp jo ir kaltininko yra tik pretekstas – pavyzdžiui, nužudė, nes nedavė „užrūkyti“.

LAT Senatas²⁷⁶ yra išaiškinęs, kad nužudymas laikytinas padarytu dėl chuliganišku paskatų, kai jis padaromas dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, elementarių moralės bei elgesio normų niekinimo, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomenės tvarkai, siekiant priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos arba visai be dingsties, arba panaudojant kaip

²⁷¹ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

²⁷² MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r. p. 188.

²⁷³ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. p. 275.

²⁷⁴ *Cit. op.* 210, p. 48.

²⁷⁵ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogaus gyvybei: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 22.

²⁷⁶ *Cit. op.* 31, p. 117.

pretekstą savo veiksams mažareikšmę dingstį. Kaip rašo A. V. Naumovas²⁷⁷, nužudymo iš chuliganiškų paskatų metu kaltininkas gauna malonumą atimant kitam žmogui gyvybę nuo paties gyvybės atėmimo arba nuo veiksmų, nukreiptų į šiurkštų viešosios tvarkos pažeidimą ar rodančių akivaizdų visuomenės negerbimą, atlikimo fakto.

Nužudymas iš pavydo, keršto ar kitokių paskatų, kilusių dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 1 d., jei nėra kitų 2 d. numatytų kvalifikuojančiųjų požymių. Jei nužudomas iš pavydo, keršto ar kitokių paskatų, kilusių dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, kaltininkas sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d. ir 284 str.²⁷⁸. Praktikoje teismai ne visada teisingai atriboja chuliganiškas paskatas nuo asmeninių, pavyzdžiui, *V. V. pirmosios instancijos teismo nuteistas už tai, kad kankindamas ir dėl chuliganiškų paskatų nužudė Ž. A. . V. V. 2009 m. liepos 18 d., apie 15 val. viešoje vietoje prie parduotuvės (duomenys neskelbtini) būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, kas turėjo įtakos nusikaltimo padarymui, demonstruodamas aiškų žmogaus ir visuomenės negerbimą, elementarių visuomenės moralės bei elgesio normų niekinimą, siekdamas priešpastatyti save aplinkiniams, pašalinių asmenų akivaizdoje, savo veiksams panaudodamas kaip pretekstą menkavertę dingstį dėl praeityje buvusių asmeninių nesutarimų tyčia rankomis sudavė ne mažiau trijų smūgių į galvos sritį Ž. A. , tuo padarydamas nukentėjusiajam sunkią galvos smegenų traumą – kraujo išsiliejimą po kietuoju galvos smegenų dangalu virš dešinio pusrutulio nuo ko 2009 m. Ž. A. mirė. Tenkindamas iš dalies nuteistojo apeliacinį skundą teismas nurodė, jog ankstesni nesutarimai su Ž. A. įvykio dieną sukėlė V. V. pyktį ir, būtent, pyktis ir noras išsiaiškinti asmeninius santykius buvo paskatos, nulėmusios jo veiksmus prieš nukentėjusįjį. Nuteistojo V. V. veiksmai buvo sąlygoti pykčio dėl, jo nuomone, netinkamo nukentėjusiojo elgesio ir, jo supratimu, buvo atsakas į netinkamus ankstesnius nukentėjusiojo veiksmus. Vidinė paskata, lėmusi V. V. nusikalsti, buvo pyktis, noras atkeršyti. Įvertinus nuteistojo V. V. elgesio motyvus, nulėmusius jo pasiryžimą padaryti nusikaltimą, darytina išvada, jog Ž. A. smūgius, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį, jis sudavė ne dėl chuliganiškų, bet dėl asmeninių paskatų. Nuteistojo veika buvo perkvalifikuota iš BK 129 str. 2 d. 6 ir 8 punkto į 129 str. 1 d.*²⁷⁹.

Anot A. V. Naumovo²⁸⁰, norint pripažinti, kad veika yra padaryta dėl chuliganiškų paskatų, būtina nustatyti šio nusikaltimo motyvą – chuliganiškas paskatas – kuris iš vidinės pusės charakterizuoja neišprovokuotą nukentėjusiojo užpuolimą nesant priežasties. Tokio motyvo nustatymui didelę reikšmę turi kaltininko veiksmų iki nužudymo ir po jo, analizė.

²⁷⁷ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. р. 279.

²⁷⁸ *Cit. op.* 31, p. 117.

²⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-399/2010.

²⁸⁰ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. р. 279.

Dažnai nužudymas iš chuliganiškų paskatų padaromas konflikto, muštynių metu, tačiau tai nereiškia, kad bet kuris nužudymas konflikto ar muštynių metu laikomas padarytu dėl chuliganiškų paskatų²⁸¹. Todėl tokiu atveju gali kilti veikos kvalifikavimo problemų atribojant pagrindinę nužudymo sudėtį nuo nužudymo iš chuliganiškų paskatų. J. I. Skuratovas²⁸² nurodo, kad teisingas šio klausimo išsprendimas tokiu atveju priklauso nuo visų bylos aplinkybių, o taip pat nuo subjektyviosios nužudymo pusės analizės. Siekiant teisingai atriboti nužudymą iš chuliganiškų paskatų nuo nužudymo, padaryto konfliktą ar muštynių metu, būtina nustatyti, kas buvo jų iniciatorius ir ar nebuvo tas konfliktas paties kaltininko išprovokuotas tam, kad tai taptų nukentėjusiojo nužudymo priežastimi. Kai konflikto ar muštynių iniciatoriumi ir aktyviaja puse buvo nukentėjusysis, kuris išprovokavo susistumdymą, jei konflikto priežastimi buvo jo neteisėti ar amoralūs veiksmai, kaltininkas tokiu atveju negali atsakyti už nužudymą padarytą dėl chuliganiškų paskatų. Dažnai kvalifikuojant veiką, kaip nužudymą, padarytą dėl chuliganiškų paskatų, dėl kilusio konflikto ar muštynių būna kaltos abi pusės. Jei tokiu atveju konfliktą ar muštynes savo neteisėtu ar amoralium elgesiu išprovokavo kaltininkas, būdamas susistumdymo aktyviaja puse ir veikė dėl motyvų rodančių nepagarbą aplinkiniams, veika turėtų būti laikoma padaryta dėl chuliganiškų paskatų. Darbo autorius sutinka su tokia pozicija, tačiau norėtų pabrėžti, jog visais atvejais būtina yra išsiaiškinti kaltininko santykį su nukentėjusiuoju, kadangi galimos situacijos, kai tokios muštynės tarp kaltininko ir nukentėjusiojo kyla dėl asmeninių priežasčių visai net neatkreipiant dėmesio į tai, jog sutrikdoma visuomenės rimtis.

Kartais nužudymas, padarytas iš chuliganiškų paskatų susipina su kitomis veikomis. Tokiu klausimu pasisako LAT Senatas²⁸³, kuris pažymi, kad, jei kaltininkas vienu metu dėl chuliganiškų paskatų nužudė vieną asmenį, o kitiems sutrikdė sveikatą, be to, sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką, veika kvalifikuojama pagal 129 str. 2 d. 8 punktą ir, priklausomai nuo jo tyčios rūšies kitų nukentėjusiųjų atžvilgiu, arba pagal BK 22 str. ir 129 str. 2 d. 5 ir 8 punktus, arba pagal BK 135 str. 2 d. 8 punktą, arba pagal 138 str. 2 d. 8 punktą ir 284 str. Jei kaltininkas nužudė nukentėjusįjį po to, kai šis pasipriešino kaltininko daromiems BK 284 str. numatytiems veiksams, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 8 punktą. Kai kaltininkas nužudo žmogų dėl to, kad šis, atlikdamas tarnybos ar pilietinę pareigą, bando nutraukti kaltininko daromą viešosios tvarkos pažeidimą, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 10 punktą ir 284 str. Jeigu kaltininkas nukentėjusiojo tarnybos ar pilietinės pareigos vykdymo aplinkybės nesuvokė ir pagal veikos aplinkybes ir asmenines savybes negalėjo to suvokti, pastarasis požymis negali būti inkriminuojamas.

Kvalifikuojant nužudymą muštynių metu gali kilti kvalifikacijos problema sprendžiant kelių jose dalyvavusių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimą. LAT Senatas²⁸⁴ nurodo, kad keliems

²⁸¹ *Cit. op.* 210, p. 48.

²⁸² *Cit. op.* 20, p. 232.

²⁸³ *Cit. op.* 10.

²⁸⁴ *Ibidem* 10.

asmenims panaudojus smurtą ir nukentėjusiajam mirus nuo padarytų sužalojimų visumos, pagal BK 129 str. 1 ar 2 d. atsako visi kūno sužalojimus padarę asmenys, bet jei mirtį sukėlė vienas ar keli sužalojimai ir nustatyta, kad ne visi asmenys smurtą naudojo turėdami tyčia nužudyti, tai už nužudymą atsako tik tie asmenys, kurių padaryti sužalojimai buvo nukentėjusiojo mirties priežastis.

Tyčinis nužudymas dėl chuliganiškų paskatų gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia²⁸⁵. Kalbant apie tyčios apibrėžtumą kaltininkas dažniausiai veikia neapibrėžta, nekonkretizuota tyčia padarinių atžvilgiu, bendrai numanydamas galimybę atsirasti įvairiems jo pavojingos veikos padariniams²⁸⁶. Todėl, kvalifikuojant veiką kaip pasikėsinimą padaryti nužudymą iš chuliganiškų paskatų, būtina nustatyti kaltininko apibrėžtą tyčią nužudyti nukentėjusįjį.

Vokietijos BK 211 str. 2 d. įtvirtina nužudymo dėl savanaudiškų ar kitų žemų paskatų požymius. Kitoms žemoms paskatomis priklauso ir chuliganiškos paskatos, kai nukentėjusysis nužudomas be jokios priežasties. Toks nužudymas rodo ypatingai žemas paskatas²⁸⁷. Taigi, manytina, kad Vokietijoje šis požymis yra platesnis nei LR BK.

Lenkijos BK²⁸⁸ chuliganiškos paskatos nėra įtvirtintos kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, tačiau teismas gali nuspręsti, kad tokia veika yra padaryta dėl motyvų nusipelnančių ypatingo pasmerkimo ir kvalifikuoti veiką pagal Lenkijos BK 148 str. 2 d. 3 punktą.

RF BK 105 str. 2 d. „i“ punktas įtvirtina visiškai analogišką LR BK chuliganiškų paskatų požymį. Tai atvejais, kai nužudymas yra susijęs su viešosios tvarkos pažeidimu, veika kvalifikuojama pagal RF BK 105 str. 2 d. „i“ punkto 213 str. sutaptį²⁸⁹. RF BK 213 str. numato baudžiamąją atsakomybę už chuliganizmą, kaip už atskirą nusikaltimą. Šis straipsnis apima pagrindinę ir dvi kvalifikuotas chuliganizmo sudėtis.

4.9. Savanaudiškos paskatos

Šios veikos išskirtinį pavojingumą rodo tai, jog kaltininkas ar jo užsakyti asmenys materialinę naudą vertina labiau, nei kito žmogaus gyvybę. Sąvoka „nauda“ reiškia tai, kas naudinga, vertinga pelninga, „savanaudis“ – tas, kas savo nauda tesirūpina²⁹⁰.

Paprastai savanaudiškomis paskatomis laikoma asmens siekimas gauti bet kokios turtinės naudos (daiktų, pinigų, turtinių teisių ir pan.) arba išvengti materialinių išlaidų (gražinti skolą, atsiskaityti už atliktus darbus, gautas prekes ir pan.)²⁹¹. Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų (BK 129 str. 2 d. 9 punktas) reiškia, kad nužudyta siekiant gauti materialinės naudos, įgyti teisę į turtą arba išvengti materialinių išlaidų. Savanaudiškais laikomi nužudymai už atlyginimą, siekiant paveldėti ar pasisavinti

²⁸⁵ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. p. 280.

²⁸⁶ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogaus gyvybei: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m. p. 22.

²⁸⁷ SCHÖNKE, A; SCHRÖDER, H. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. München. 1985 m. p. 1693.

²⁸⁸ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

²⁸⁹ *Cit. op.* 210, p. 41.

²⁹⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus] // [Žiūrėta 2011-04-30]. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz/>.

²⁹¹ *Cit. op.* 31, p. 336.

turtą, taip pat išvengti pareigos mokėti skolą, gražinti turtą, išlaikyti asmenį ir pan. Pagal šį punktą veika kvalifikuojama tais atvejais, kai tokios paskatos yra iki nužudymo pradžios arba jos kyla kėsiniams metu. Savanaudišku laikomas nužudymas tiek siekiant materialinės naudos sau, tiek kitam asmeniui, kurio padėtimi kaltininkas suinteresuotas²⁹². Tačiau pastarosiomis taisyklėmis ne visada vadovaujama praktikoje, pavyzdžiui, *Lietuvos apeliacinis teismas patenkino prokuroro ir nukentėjusiojo apeliacinius skundus perkvalifikuoti kaltininko veiką iš BK 129 str. 1 d. į BK 129 str. 2 d. 9 punktą. Nustatyta, jog J. D. 2007 m. vasario 13 d., nuo 00 val. iki 13 val., tiksliai nenustatytu laiku, name, esančiame (duomenys neskelbtini), būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, dėl savanaudiškų paskatų, siekdamas turtinės naudos savo dukrai K. D. pasinaudodamas nukentėjusiosios R. B. lengvu protiniu atsilikimu bei panaudodamas prieš ją fizinį ir psichologinį smurtą, rankomis bei kojomis sudavė smūgius R. B. į galvinių bei liemens sritis ir ne mažiau kaip penkis smūgius į galvą, dėl ko nukentėjusioji mirė. Teismas, išsamiai susipažinęs su byla nustatė, jog 2004 m. rugpjūčio 31 d. nukentėjusioji R. B. sudarė testamentą, kuriuo visą savo kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, kur jis bebūtų ir iš ko besusidėtų, tame tarpe visą jai priklausančią dalį žemės sklypo ir gyvenamojo namo su pastatais ir inžineriniais statiniais, esančiais (duomenys neskelbtini), po savo mirties paliko jo dukrai K. D. (t. 1, b. l. 51). Nors pats testamentas sudarymas nėra laikomas pagrindu kvalifikuoti veiką padarytą dėl savanaudiškų paskatų, tačiau teismas remdamasis liudytojų parodymais, kad J. D. ne tik nuolat vartojo smurtą prieš R. B. bet ir tai, kad smurtas buvo vartojamas turint konkretų tikslą, t. y. siekiant užvaldyti pastarosios turtą. Teismo manymu, pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino dalies liudytojų parodymus, dėl ko padarė faktines bylos aplinkybes neatitinkančias išvadas, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą²⁹³. Jei sumanymas užvaldyti turtą kilo ir buvo realizuotas po nužudymo, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d., jei nėra kitų 2 d. numatytų kvalifikuojančiųjų požymių, ir atitinkamus BK straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus nuosavybei. Tai, kad kaltininkas ar asmuo, kurio materialiniais interesais padarytas nusikaltimas, tos naudos negauna arba ja nepasinaudoja ar jos atsisako, nusikaltimo kvalifikavimui įtakos neturi²⁹⁴. Pastebėtina, jog nukentėjusiuoju gali būti ir asmuo, kuris teisėtai tą turtą valdė, naudojo ar kuriam tas turtas buvo patikėtas, taip pat asmuo, su kurio mirtimi kaltininkas sieja bet kokios materialinės naudos gavimą pavyzdžiui, draudimo įmonė.*

Jei nužudoma dėl kitų motyvų – keršto, pavydo, pavyduliavimo ir kaltininkas po to įgyja teisę į turtą, pasisavina nukentėjusiojo turtą ar turi kitokios materialinės naudos, nusikaltimo kvalifikuoti pagal BK 129 str. 2 d. 9 punktą negalima²⁹⁵. Šio punkto inkriminuoti negalima ir tais atvejais, kai nužudoma dėl turtinių interesų, tačiau nesiekiant gauti turtinės naudos, pavyzdžiui, todėl, kad

²⁹² *Cit. op.* 37, p. 117.

²⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-218/2009.

²⁹⁴ *Cit. op.* 37, p. 117.

²⁹⁵ *Ibidem* p. 117.

nukentėjusysis negražina skolos, nevykdo kitų turtinių įsipareigojimų, arba kai nužudomas vagis, siekiant atsiimti tai, ką šis pavogė, arba sutuoktinis už tai, kad iššvaistė pinigus.

Doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl kaltininko tyčios rūšies. N. K. Semerniova²⁹⁶ mano, jog šis nusikaltimas padaromas tik tiesiogine tyčia, tuo tarpu A. V. Naumovas²⁹⁷ mano, jog ši veika galima ir netiesiogine tyčia, pavyzdžiui, kaltininkas nurengęs nukentėjusįjį paliko jį dideliame šaltyje, nuo ko pastarasis mirė. Šiuo atveju kaltininkas nukentėjusiojo mirties nesiekė, bet sąmoningai leido jai kilti.

Nužudymas, susijęs su plėšimu ar turto prievartavimu tiek tiesiogine tyčia, siekiant įbauginti kitus, tiek netiesiogine tyčia, kai smurtaujant auka nužudoma, visais atvejais yra BK 129 str. 2 d. 9 punkto ir 180 ar 180 str. sutaptis. Jei nužudoma plėšimo metu, veika kvalifikuojama kaip nužudymo dėl savanaudiškų paskatų ir plėšimo sutaptis²⁹⁸. Kvalifikuojant veiką kaip nužudymo dėl savanaudiškų paskatų bei plėšimo sutaptį, būtina nustatyti jog nužudymas buvo padarytas: 1) užpuolimu; 2) siekiant pagrobtį turtą; 3) turtas buvo pagrobtas nužudymo metu arba iš karto po jo²⁹⁹.

Jeigu nužudoma dėl savanaudiškų paskatų darant nusikaltimus, numatytus BK 254 str. 2 d. (kvalifikuota šaunamųjų ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų vagystė), 256 str. 2 d., (kvalifikuotas disponavimas branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis bei kitomis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais) veika kvalifikuotina kaip BK 129 str. 2 d. 9 punkto ir minėtų straipsnių sutaptis³⁰⁰.

Asmens, kuris kitą asmenį kurstė, organizavo ar padėjo jam padaryti nužudymą už atlyginimą, veika kvalifikuojama pagal BK 24 str. atitinkamą dalį ir 129 str. 2 d. 9 punktą³⁰¹. Pagal šiuos straipsnius kvalifikuojama veika ir tada, kad kaltininkas ne pats tiesiogiai nužudo nukentėjusįjį, už atlygį (tiek iki, tiek po nužudymo) siūlo tai padaryti kitam asmeniui.

Vokietijos BK 211 str. 2 d. įvardija savanaudiškas paskatas kaip nužudymo kvalifikuojamąjį požymį, kuris yra analogiškas LR BK.

Lenkijos BK 148 str. 2 d. 3 punktas numato nužudymą dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo. Tokiems motyvams priskiriami nužudymas pagal užsakymą (mokama žmogžudystė), nužudymas siekiant įgyti tam turto (pavyzdžiui, tėvo ar vyro nužudymas siekiant paveldėti jo turtą), suplanuotas nužudymas siekiant atsikratyti sau netinkamo asmens (pavyzdžiui, konkurento tarnybos, darbo santykiuose ir pan.)³⁰². Peršasi mintis, jog toks analizuojamas požymis Lenkijos BK yra platesnis nei LR BK, kadangi pastarosios aplinkybės apima savanaudiškas paskatas.

²⁹⁶ *Cit. op.* 206, p. 139.

²⁹⁷ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. p. 278.

²⁹⁸ *Cit. op.* 37, p. 117.

²⁹⁹ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. p. 278.

³⁰⁰ *Cit. op.* 37, p. 117.

³⁰¹ *Cit. op.* 10.

³⁰² MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 m. p. 188.

RF BK³⁰³ 105 str. 2 d. „z“ punktas numato baudžiamąją atsakomybę už nužudymą dėl savanaudiškų paskatų, pagal užsakymą ryšium su ginkluotu plėšimu, turto prievartavimui ar banditizmu. Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų arba pagal užsakymą yra analogiškas savanaudiškoms paskatomis LR BK, tik pastarasis požymis LR BK nėra išskirtas. Taigi, RF BK analizuojamas požymis yra platesnis nei LR BK.

4.10. Nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymas

Šios veikos išskirtinis pavojingumas pasireiškia tuo, jog kaltininkas kėsina į gyvybę asmens, kuris vykdo savo tarnybines arba pilietines pareigas, tuo pakludamas įstatymams. Šiame punkte numatytas požymis yra fakultatyvus, bent vieno iš jų nustatymas baudžiamojoje byloje leidžia kvalifikuoti veiką pagal BK 129 str. 2 d. 10 punktą.

Tarnybos pareigų vykdymu laikomi asmens veiksmai, susiję su jo profesija, valstybės tarnyba arba darbo sutartimi su valstybės, savivaldybės ar privačia ar kitokia nustatyta tvarka registruota įstaiga, įmone ar organizacija, nepriklausomai nuo jos nuosavybės formos ar su verslininku, kurio veikla neprieštaruoja įstatymams³⁰⁴. Tarnybines pareigas gali vykdyti valstybės tarnautojas, kuriuo yra laikomas fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis viešojo administravimo veiklą. Valstybės tarnyba yra apibrėžiama kaip teisinių santykių, atsirandančių įgijus valstybės tarnautojo statusą, jam pasikeitus ar jį praradus, taip pat atsirandančių dėl valstybės tarnautojo viešojo administravimo veiklos valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuojant tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdant, paskirstant finansinius išteklius ir kontroliuojant jų panaudojimą, atliekant auditą, priimant ir įgyvendinant teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengiant ar koordinuojant teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikiant dėl jų išvadas, valdant personalą arba turint viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu, visuma³⁰⁵. Kaip mini LAT Senatas³⁰⁶, veikos kvalifikavimas pagal šį punktą turėtų būti ir tada, kai nukentėjusysis nužudymo metu jau nėjo tų tarnybos pareigų, dėl kurių vykdymo kaltininkas kėsina į jo gyvybę.

Piliečio pareigų vykdymu laikytini asmens veiksmai tiek vykdant specialias jam pavestas pareigas visuomenės labui, tiek atliekant kitus visuomenei naudingus veiksmus. Tai gali būti liudijimas teisme, nusikaltėlio sulaikymas, pranešimas apie nusikaltimą arba administracinį teisės pažeidimą ir pan. Pilietinių pareigų vykdytojas gali būti tiek Lietuvos Respublikos pilietis, tiek užsienietis³⁰⁷.

³⁰³ Уголовный кодекс РФ (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ.

³⁰⁴ *Cit. op.* 31, p. 118.

³⁰⁵ Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708.

³⁰⁶ *Cit. op.* 10.

³⁰⁷ *Cit. op.* 31, p. 118.

Taigi, į nukentėjusiųjų asmenų ratą pagal šį punktą patenka valstybės tarnautojai ar pareigūnai, visuomenės atstovai ir bet kuris kitas žmogus.

Šis kvalifikuojantis požymis atsiranda tada, kai žmogus nužudomas dėl tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo kerštaujam už tokią veiklą praeityje, kai nužudymu siekiama nutraukti tokią veiklą dabartyje bei kai nužudoma siekiant užkirsti kelią tokiai veiklai ateityje³⁰⁸, pavyzdžiui, *E. S., nuteistas pagal BK 253 str. 1 d., 22 str. 1 d. ir 129 str. 2 d. 7 ir 10 punktus už tai, kad būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, 2009 m. rugpjūčio 8 d., apie 21 val. 30 min., Klaipėdos apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Kretingos rajono policijos komisariato Operatyvaus valdymo poskyryje, adresu Vytauto g. 19, Kretingos mieste, keršydamas dėl jo sūnaus sulaikymo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso numatyta tvarka ir turėdamas tikslą nužudyti bei sukeldamas pavojų kitų Operatyvaus valdymo poskyryje buvusių Klaipėdos apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Kretingos rajono policijos komisariato pareigūnų – Viešosios tvarkos skyriaus Kelių policijos poskyrio patrulių E. L. ir R. L. gyvybei, iš neteisėtai įgyto 22 (5,6 mm) kalibro 1001 modelio pistoleto Nr. 05152 tyčia vieną kartą šovė į tarnybines pareigas atlikusį Klaipėdos apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Kretingos rajono policijos komisariato Operatyvaus valdymo poskyrio vyresnįjį postinį I. G., tačiau nusikaltimo nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nes nukentėjusiajam I. G. tik atsitiktinumo dėka sugebėjus pasislėpti, į jį nepataikė*³⁰⁹. Taigi, kaip matyti kaltininkas kėsinosi į kito žmogaus gyvybę turėdamas tikslą atkeršyti valstybės tarnautojui už tai, kad jis praeityje buvo sulaikęs jo sūnų t. y. vykdė savo pareigą, numatytą įstatymo. Visais atvejais nusikaltimo priežastis yra nukentėjusiojo tarnybos ar piliečio pareigų vykdymas. Kaltininko klaida, neteisingas nukentėjusiojo veiklos vertinimas, kai pastarasis nedarė ir nesirengė daryti tai, dėl ko jį nužudė, veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Kai valstybės tarnautojas įstatymo nustatytas pareigas atlieka slapta pagal operatyvinės veiklos įstatymą, pavyzdžiui, siekdamas sulaikyti narkotinių ar psichotropinių medžiagų platintoją, kuris klydo dėl jo statuso ir taip pasipriešinęs jam, jį nužudo, veika taip pat turėtų būti pripažinta kvalifikuota. Kėsinimasis į asmenų, numatytų BK 115 (LR Prezidento) ir 116 (Tarptautinės viešosios organizacijos atstovo) str., gyvybę yra baigtas nusikaltimas nepriklausomai nuo kilusių padarinių ir papildomai pagal BK 129 str. 2 d. 10 punktą nekvalifikuojamas, todėl dabar už tokias veikas pakanka taikyti specialiąją normą, nes kėsinimasis yra baigtas nusikaltimas nuo veikos pradžios, nepriklausomai nuo kilusių padarinių. BK 115 str. ir 129 str. 2 d. 10 punkte numatytų veikų atribojimo problemos pavyzdžiui, kaltininko klaidos atveju neturėtų būti, kadangi LR Prezidentas yra žinomas visoje šalyje asmuo, tuo tarpu tarptautinės viešosios organizacijos atstovo kaltininkas gali ir nepažinoti, todėl atribojant nagrinėjamą veiklą nuo tarptautinės viešosios organizacijos atstovo nužudymo, būtina nustatyti kaltininko tyčią.

³⁰⁸ *Ibidem* p. 118.

³⁰⁹ Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-75-361/2010.

Kai nužudoma dėl neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų – piktnaudžiavimo įgaliojimais, melagingų parodymų, šmeižimo ir pan., minėto kvalifikuojančio požymio nėra. Šio požymio nėra ir tada, kai nužudoma dėl teisėtų ar neteisėtų nukentėjusiojo artimųjų veiksmų, o taip pat kai nužudymas padaromas dėl chuliganiškų paskatų.

Vokietijos BK³¹⁰ 211 str. nagrinėjamas požymis tiesiogiai nėra įtvirtintas, tačiau jei teismas nusprendžia, jog nužudymas padarytas dėl kitų žemų paskatų, veika kvalifikuojama pagal Vokietijos BK 211 str. 2 d., todėl galima teigti, jog šioje šalyje nagrinėjamas požymis gali būti laikomas kvalifikuotu.

Lenkijos BK³¹¹ analizuojamas požymis taip pat tiesiogiai nėra įtvirtintas, ir tokia veika negali būti laikoma kvalifikuota, išskyrus atvejus kai teismas nusprendžia, jog veika padaryta dėl motyvų nusipelnančių ypatingo pasmerkimo (Lenkijos BK 148 str. 2 d. 3 punktas).

RF BK 102 str. „b“ punktas numato baudžiamąją atsakomybę už nužudymą asmens ar jo artimųjų dėl pastarojo tarnybos ar pilietinių pareigų vykdymo. Nukentėjusiuoju gali būti asmuo vykdantis tarnybines ar pilietines pareigas. Nukentėjusiojo artimaisiais neįskaitant giminaičius (vaikai, tėvai), gali būti nukentėjusiojo sutuoktinis, asmenys, kuriuos su nukentėjusiuoju sieja giminystės ryšiai (sutuoktinio giminaičiai) o taip pat asmenys, kuriems nukentėjusiojo gyvybė ir sveikata yra svarbi ar kuriuos sieja draugystė su nukentėjusiuoju³¹². Todėl aptariamo nužudymą kvalifikuojančiojo požymio turinys yra platesnis nei LR BK.

4.11. Siekimas nuslėpti kitą nusikaltimą

Didesnį šios veikos pavojingumą suponuoja tai, kad siekiama atimti gyvybę kitam žmogui dėl to, kad būtų išvengta baudžiamosios atsakomybės už kitą nusikaltimą, t. y. daromi du nusikaltimai, taip pat apsunkinama ikiteisminio tyrimo institucijų galimybė išaiškinti bei ištirti padarytą kitą nusikaltimą bei teismui priimti teisingą nuosprendį.

Nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą (BK 129 str. 2 d. 11 punktas) reiškia, kad buvo žudoma tikintis nuslėpti ankščiau padarytą, daromą, ar rengiamą padaryti kitą nusikaltimą, kurio sunkumas reikšmės neturi³¹³. A. I. Čiučiajevas³¹⁴ nurodo, jog inkriminuojant šį kvalifikuojantį požymį neturi reikšmės, kas slepia kitą nusikaltimą – pats žudikas ar kitas asmuo, o taip pat ir tai, ar nusikaltimas yra daromas ar užbaigtas. Toks tikslas yra tada, kai iki nužudymo teisėsaugos institucijai arba nėra, arba, kaltininko manymu, dar nėra žinoma apie kitą (baigtą, pasikėsintą padaryti bet kokį, o rengiamą – tik sunkų ar labai sunkų) nusikaltimą, kurį kaltininkas siekė nuslėpti. Kitas nusikaltimas

³¹⁰ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

³¹¹ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

³¹² *Cit. op.* 202, p. 122.

³¹³ *Cit. op.* 31, p. 118.

³¹⁴ *Cit. op.* 127, p. 186.

kvalifikuojamas atskirai³¹⁵. Taigi, kvalifikuojant veiką pagal nagrinėjamą punktą būtina yra nustatyti: 1) padaryto kito nusikaltimo faktą; 2) nusikaltimo tikslą, t. y. kad kaltininkas atimdamas kitam žmogui gyvybę tai padarė būtent dėl to, jog norėjo nuslėpti kitą nusikaltimą. Priešingu atveju veikos negalima laikyti kvalifikuotos pagal šį požymį. Pasitaiko atvejų, kai teismai padaro klaidų šiuo klausimu, pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas pakeitė Kauno apygardos teismo nuosprendį, kuriuo A. B. nuteistas už tai, kad 2009 m. balandžio 15 d., apie 19 val., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, J. L. priklausančiame name, esančiame (duomenys neskelbtini), dėl savanaudiškų paskatų, turėdamas tikslą pagrobti svetimą turtą, tyčia rankomis ir kojomis sudavė mažiausiai vienuolika kartų nukentėjusiajai J. L. į galvą bei kitas kūno vietas, o po to, siekdamas nuslėpti kitą nusikaltimą, t. y., siekdamas nekliudomai pagrobti svetimą turtą, suėmęs nukentėjusiosios J. L., kuri dėl jo panaudoto smurto bei senyvo amžiaus buvo bejėgiškos būklės ir negalėjo aktyviai pasipriešinti, kaklą viena ranka jį spaudė, dėl ko nuo uždusimo J. L. mirė, o po to jis pagrobė svetimą turtą, bendros 3613 Lt vertės, t. y. padarė nusikaltimą, numatytą BK 129 str. 2 d. 2, 9, 11 punktuose. Tai, kad A. B. suvokė nukentėjusiąją esant visiškai normalios būsenos ir galinčią apie apeliantą pranešti policijai, negali būti laikomos kito nusikaltimo slėpimu. Tiek ikiteisminio tyrimo metu pranešimuose apie įtarimą (t. 2, b. l. 84, 93-94) tiek kaltinamajame akte (t. 2, b. l. 152) nurodyta, kad A. B. tyčia nužudė nukentėjusiąją „...dėl savanaudiškų paskatų, turėdamas tikslą pagrobti svetimą turtą...“ bei „...siekdamas nuslėpti kitą nusikaltimą, t. y. siekdamas nekliudomai pagrobti svetimą turtą...“. Šioje byloje neginčijamai nustatyta, kad A. B. nukentėjusiosios turtą užvaldė tik nužudęs J. L. Iš paminėtų procesinių dokumentų turinio seka, kad juose nėra nurodyta kokį A. B. padarė kitą nusikaltimą, aprašytą BK specialiojoje dalyje, kurį siekdamas nuslėpti, nužudė nukentėjusiąją. Tai reiškia, kad nuteistajam A. B. tokia veika – kito nusikaltimo padarymas, kurį jis siekė nuslėpti nužudydamas J. L. – ikiteisminio tyrimo metu nebuvo inkriminuota. Iš skundžiamo nuosprendžio aprašomosios dalies matyti, kad teismas, pripažindamas kaltu ir nuteisdamas A. B. pagal BK 129 str. 2 d. 11 punktą, tik formaliai paminėjo, kad jis nukentėjusiąją J. L. nužudė „siekdamas nuslėpti kitą nusikaltimą, t. y. siekdamas nekliudomai pagrobti svetimą turtą“. Taigi, teismas taip pat nenurodė kokią kitą nusikalstamą veiką, A. B. padarė ar rengėsi daryti, kurią siekdamas nuslėpti jis nužudė nukentėjusiąją. Vertinant skundžiamo nuosprendžio aprašomojoje dalyje išdėstytas įrodytomis pripažintas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, galima spėti, kad pirmosios instancijos teismas A. B. pagal BK 129 str. 2 d. 11 punktą nuteisė už tai, kad jis siekė nuslėpti rengiamą svetimo turto pagrobimą (vagystę), t. y. nusikaltimą, numatytą BK 178 str. 1 ar 2 d. Tačiau baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 str. 2 d. 11 punktą kyla tik tada, kai siekiama nuslėpti rengiamą sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Nusikalstamos veikos, numatytos BK 178 str. 1 d. ar šio str. 2 d., prie tokių nepriskiriamos (BK 11 str.). Taigi, paminėtuose procesiniuose dokumentuose išdėstytos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės eliminuoja galimybę

³¹⁵ Cit. op. 10.

A. B. nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal BK 129 str. 2 d. 11 punktą. Nuteistojo veika buvo perkvalifikuota iš BK 129 str. 2 d. 2, 9 ir 11 punkto į BK 129 str. 2 d. 2 ir 9 punktą³¹⁶. Kitas nusikaltimas, kurį kaltininkas siekė nuslėpti, gali būti padarytas jo paties ar kito asmens, taip pat tuo pačiu kaip nužudymas ar skirtingu laiku³¹⁷. Tikslas nuslėpti baudžiamąjį nusižengimą ar administracinį teisės pažeidimą nėra nužudymą kvalifikuojantis požymis³¹⁸. Kadangi asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tada, kai jo veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą ne tik nusikaltimo, bet ir baudžiamojo nusižengimo sudėtį, tai jei į slepiamą nusikalstamą veiką patenka tik nusikaltimas, tokiu atveju apskirtai abejotinas yra baudžiamojo nusižengimo egzistavimas LR BK. Kitaip tariant kyla klausimas – kodėl veikos, kurios baudžiamajame įstatyme numatytos kaip baudžiamasis nusižengimas yra uždraustos, tuo tarpu tokių veikų slėpimas ne? Tiek nusikaltimas, tiek baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga, priešinga teisei veika už kurią numatyta tam tikra bausmė, skirtumas tik tas, jog nusikaltimo pavojingumas yra didesnis, pavyzdžiui, sunkesni padariniai, o taip pat už jo padarymą gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė, ko LR BK nenumato už baudžiamojo nusižengimo padarymą. Asmuo nužudymu slėpdamas tam tikrą veiką dažniausiai nesuvokia nusikalstamos veikos, kurią slepia atimdamas kitam žmogui gyvybę rūšies (kad tai nusikaltimas o ne baudžiamasis nusižengimas), tuo labiau pasekmių. Taigi, darbo autoriaus manymu tikslinga būtų svarstyti į BK 129, 135, ir 138 str. 2 d. 11 punkte bei BK 237 str. numatytą slepiamą nusikaltimą įtraukti ir baudžiamąjį nusižengimą.

Nuslėpimu laikomas tiek nusikaltimo fakto, tiek konkretaus asmens dalyvavimo jį darant nuslėpimas. Kvalifikuojant nužudymą pagal šį požymį, neturi reikšmės tai, pavyksta, ar ne nuslėpti kitą nusikaltimą, svarbu pats siekis. Tas kitas nusikaltimas, kurį siekiama nuslėpti, jeigu jį padarė nužudymo kaltininkas, kvalifikuojamas atskirai, kaip sutaptis. BK 129 str. 2 d. 11 punktas apima tokius atvejus, kai nužudomas kito nusikaltimo liudytojas, nukentėjęsysis, asmuo, turintis nusikaltimo įrodymus³¹⁹ ir pan.³²⁰. Kai kaltininkas nužudo asmenį, kuris vykdo savo pilietinę arba tarnybinę pareigą pranešti ikiteisminio tyrimo institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką, jį turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 10 ir 11 punktą, jeigu kaltininko tyčia buvo nukreipta atimti asmeniui gyvybę tiek dėl to, kad pastarasis vykdo savo tarnybinę ar pilietinę pareigą, tiek dėl to, kad atimant gyvybę bus užkirstas kelias kaltininko padarytam nusikaltimui nuslėpti.

Gali kilti veikos kvalifikavimo problemų atnešant nužudymą siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą nuo nusikaltimo ar nusikaltėlio slėpimo (BK 237 str.). LAT Senatas³²¹ pateikia atsakymą, kad, kai kaltininkas nužudo siekdamas nuslėpti kito asmens padarytą nusikaltimą, veika kvalifikuojama tik pagal BK 129 str. 2 d. 11 punktą, o pagal BK 237 str. papildomai nekvalifikuojama. Tačiau norima

³¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-261/2010.

³¹⁷ *Cit. op.* 10.

³¹⁸ *Cit. op.* 31, p. 118.

³¹⁹ Kadangi įrodymais tam tikri duomenys pripažįstami tik teismo, kurio žinioje yra byla (BPK 20 str. 2 d.), manytina, kad tikslingesnė sąvoka turėtų būti duomenis apie nusikaltimą.

³²⁰ *Cit. op.* 31, p. 118.

³²¹ *Cit. op.* 10.

pabrėžti, jog būtina nustatyti kaltininkų tyčios turinį. Tokiu atveju, jei kitas asmuo slepia nukentėjusiojo kūną kaltininkui iš anksto nepažadėjęs, tokio asmens veika turi būti kvalifikuojama kaip nusikaltimo ar nusikaltėlio slėpimas (BK 237 str.), tačiau, jei pažadėta iš anksto, jis atsako kaip šio nusikaltimo padėjėjas (BK 24 str. 6 d. ir 129 str. 2 d. 11 punktas).

Kadangi šis žmogus nužudomas turint specialų tikslą nuslėpti kitą nusikaltimą, tokia veika gali būti padaroma tik tiesiogine tyčia³²². L. V. Inogamova³²³ teigia, jog, jei nužudymas padarytas dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų, jis negali būti kvalifikuojamas kaip nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą. Darbo autoriaus manymu su tokia pozicija galima sutikti tik dėl chuliganiškų paskatų. Esant savanaudiškoms paskatoms veika turėtų būti kvalifikuojama pagal du požymius, kadangi, kaltininkas siekia naudos ne tik sau, bet ir apsunkena ikiteisminio tyrimo institucijų galimybę išaiškinti bei ištirti nusikalstamas veikas.

Vokietijos BK 211 str. 2 d. numatytas nužudymo siekiant palengvinti jo padarymą arba nuslėpti kitą nusikaltimą³²⁴, todėl galime pastebėti, kad šis požymis Vokietijos BK yra platesnis nei LR BK, kadangi apima ir sąlygas, kuriomis palengvinamas nužudymo padarymas.

Lenkijos BK 148 str. 2 d. 2 punkte numatytas kvalifikuotas nužudymas ryšium su įkaito pagrobimu, išžaginiu ar plėšimu. Šis punktas inkriminuojamas ir tada, kai kaltininkas atima gyvybę nukentėjusiajam dėl to, jog šis pasipriešino minėtiems veiksams, siekdamas minėtus nusikaltimus nuslėpti³²⁵. Kaip matyti, šis požymis yra siauresnis nei LR BK.

RF BK³²⁶ 105 str. 2 d. „k“ punktas numato nužudymo siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jo padarymą susijusį su išžaginiu ar seksualinio pobūdžio prievartiniais veiksmais. Neabejotina, kad šis požymis platesnis nei LR BK. Rusijos mokslininkų literatūroje³²⁷ rašoma, kad nužudymo susijusio su išžaginiu ar seksualinio pobūdžio veiksmais, kaltininkas kėsiasi į du objektus – nukentėjusiojo gyvybę ir seksualinio apsisprendimo laisvę, t. y. padaro du savarankiškus nusikaltimus. RF AT plenumas išaiškino, jog tokiu atveju veiką reikėtų kvalifikuoti pagal RF BK 105 str. 2 d. „k“ ir 131 ar 132 str., numatančių baudžiamąją atsakomybę už išžaginimą ir seksualinio pobūdžio prievartinius veiksmus.

4.12. Siekimas įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles

Šis požymio pavojingumas išskirtinis tuo, jog tokia veika neigiamai charakterizuoja kaltininko asmenybę, kadangi jis ne tik atima gyvybę kitam asmeniui, bet ir paima iš jo tai, ką jam suteikė gamta. Tokiu atveju kaltininkas realizuoja savo egoistinius tikslus. Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio

³²² *Cit. op.* 20, p. 233.

³²³ *Cit. op.* 17, p. 49.

³²⁴ SCHÖNKE, A; SCHRÖDER, H. *Strafgesetzbuch. Kommentar.* München. 1985 m. p. 1699.

³²⁵ MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz.* Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 m. p. 187.

³²⁶ Уголовный кодекс РФ (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ.

³²⁷ *Cit. op.* 17, p. 234.

asmens organą, audinį ar ląsteles (BK 129 str. 2 d. 12 punktas) yra naujas nužudymą kvalifikuojantis požymis³²⁸.

Žmogaus organo, audinio ar ląstelių sąvokos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo³²⁹ 2 str. kuriame nurodoma, kad organai – atskiros žmogaus kūno dalys, sudarytos iš įvairių audinių, kurie išlaiko savo struktūrą, vaskuliariškumą ir galimybę atlikti fiziologines funkcijas; audinys – iš ląstelių susidedanti žmogaus organizmo dalis; ląstelės – individualios žmogaus ląstelės arba žmogaus ląstelių rinkinys, nesujungtas jokių jungiamuoju audiniu. Taigi, šioje veikoje kaltininkas siekia įgyti tokius žmogaus organus kaip širdis, kepenys, blužnis ir pan., kurie gali būti panaudojami kitam žmogui.

Šio nusikaltimo subjektais gali būti bet kokie asmenys, įskaitant ir medicinos darbuotojus. J. I. Skuratovas³³⁰ teigia, kad šio nusikaltimo tikslas liudija, jog šis nusikaltimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia. Nusikaltimas daromas tiesiogine tyčia, kai žmogus nužudomas siekiant paimti jo organą, audinį ar ląsteles transplantavimo tikslais. Tačiau doktrinoje³³¹ sutinkama pozicijų, kad nukentėjusiojo atžvilgiu gali būti ir netiesioginė, kai darant neteisėtą operaciją nesiekama jo nužudyti, tačiau nukentėjusysis miršta.

Šis nusikaltimas padaromas dėl savanaudiškų ar kitų motyvų, pavyzdžiui, siekiant išgelbėti gyvybę artimam žmogui kito žmogaus organo audinio ar ląstelės sąskaita, arba atlikti sėkmingą mokslinį eksperimentą ir pan.³³² Tais atvejais, kai nužudoma siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles dėl savanaudiškų paskatų – perduoti ar už kokį atlygį perduoti žmogaus organą, audinį ar ląsteles, kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 9 ir 12 punktus. Žmogaus nužudymas siekiant paimti jo organą, audinį ar ląsteles ne transplantavimo, o pavyzdžiui, kanibalizmo, seksualinio fetišizmo ir pan. tikslais, negali būti kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 12 punktą³³³. Ši veika gali pasireikšti ir pasikėsiniu ar rengimusi nužudyti žmogų siekiant įgyti minėtas žmogaus kūno dalis, pavyzdžiui, veika nutrūko operacijos metu dėl kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių, kai kaltininkas nutraukė tam tikro žmogaus organo, be kurio žmogaus gyvybė būtų negalima, išėmimą³³⁴.

Taigi, kvalifikuojat veiką pagal analizuojamąjį punktą būtina nustatyti, kad kaltininkas siekė įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles. Pabrėžtina, jog tikslas įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles turi būti susiformulavęs iki nužudymo arba jo metu.

³²⁸ *Cit. op.* 31, p. 119.

³²⁹ Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886.

³³⁰ *Cit. op.* 20, p. 235.

³³¹ *Cit. op.* 31, p. 119.

³³² *Cit. op.* 20, p. 235.

³³³ *Cit. op.* 31, p. 119.

³³⁴ НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристъ. Москва. 1997 г. p. 283.

Vokietijos BK³³⁵ 211 str. tiesiogiai siekimas įgyti nukentėjusio asmens organo, audinio ar ląstelių kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio nenumato, tačiau teismas pasinaudodamas savo diskrecine teise gali nuspręsti, jog nužudymas padarytas dėl kitų žemų paskatų (BK 211 str. 2 d.).

Lenkijos BK³³⁶ 148 str. aptariamo požymio taip pat tiesiogiai nenumato. Analogiškai kaip ir Vokietijos BK, Lenkijos BK palieka teismams prerogatyvą spręsti, ar toks nužudymas nusipelnė ypatingo pasmerkimo (Lenkijos BK 148 str. 2 d. 3 punktas) ir traktuoti veiką kaip kvalifikuotą nužudymą.

RF BK 105 str. 2 d. „m“ punktas reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už nužudymą siekiant panaudoti nukentėjusiojo organą ar audinį. Reikia turėti omenyje tai, kad toks nužudymas gali būti padaromas panaudojant žmogaus organą ar audinį ne tik transplantacijai. Galimi ir kiti tikslai (pavyzdžiui, kanibalizmas, fetišizmas, ir pan.). Žmogaus organai ar audiniai gali būti naudojami ir pramoniniais tikslais. Svarbiausia tai, kad nužudymas padaromas siekiant panaudoti žmogaus organus ar audinius, tačiau panaudojimo būdai gali būti įvairūs³³⁷. Todėl manytina, jog RF BK šis požymis yra platesnis.

4.13. Siekimas išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų

2009 m. birželio 16 d. įstatymu Nr. XI-303 šis požymis buvo įtrauktas į nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą. Šį įstatymo papildymą paskatino tarptautinių organizacijų rekomendacijos, Europos Sąjungos ir kituose teisės aktuose išreikštas siekis pabrėžti vienodą požiūrį į visus žmones ir būtinybė kovoti su diskriminacija. Tokia veika neigiama asmens laisvė ir orumas – vienos pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių, bauginamas ir žeminamas ne tik atskiras individas, bet ir visi tai pačiai socialinei grupei priklausantys asmenys³³⁸. Manytina, kad toks įstatymo leidėjo žingsnis yra tikslingas, nes juo išreiškiama pagalba šių asmenų grupėms, įgyvendinami teisingumo ir visų asmenų lygybės prieš įstatymą principai.

Ypatinga šių asmenų apsaugos būtinybė įtvirtinta nacionalinės teisės bei daugelio svarbių tarptautinių teisės aktų. Antai LR Konstitucijos 18 str. įtvirtintas principas, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės; 29 str. skelbiama, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybėms institucijoms visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

³³⁵ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

³³⁶ Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).

³³⁷ *Cit. op.* 20, p. 260.

³³⁸ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-16]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313716&p_query=&p_tr2=.

ŽTK 14 str. nurodoma, kad naudojimas šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso³³⁹.

Veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 13 punktą, kai kaltininkas nužudo nukentėjusįjį turėdamas tikslą išreikšti neapykantą pastarajam dėl to, jog nukentėjęs asmuo priklauso tam tikrai socialinei grupei. Ši veika gali būti padaroma tik tiesiogine tyčia, tačiau pabrėžtina, jog kaltininkas turi suvokti ir kitą aplinkybę – kad nukentėjusysis asmuo priklauso tam tikrai socialinei grupei. Nenustačius kaltininko suvokimo dėl antros aplinkybės – veika negali būti pripažinta turinčia šį kvalifikuojantį požymį.

Kvalifikuojant kaltininko veiką pagal šį punktą būtina nustatyti tikslą, kuris yra būtinas tokio nusikaltimo požymis. Tikslas gali susiformuluoti tiek iki nužudymo, tiek kėsینimosi į kito žmogaus gyvybę metu. Tokios veikos motyvai pasireiškia neapykanta žmogui dėl to, kad jis priklauso tam tikrai socialinei grupei (pavyzdžiui, yra juodaodis arba musulmonas).

Nukentėjusiuoju šiuo atveju gali būti asmuo, priklausantis tam tikrai socialinei grupei (tiek Lietuvos, tiek bet kokios kitos valstybės pilietis). Dėl tokio nužudymo nukenčia ne tik vienas asmuo, bet ir grupė asmenų, kuriai nukentėjusysis priklausė.

Jeigu nukentėjusiajam tokia veika būtų sutrukdyta lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba būtų suvaržytos (atimtos ar apribotos) teisės ir laisvės, tokia veika galėtų būti kvalifikuojama kaip BK 129 str. 2 d. 13 punkto ir BK 169 str. (Diskriminavimas dėl tautybės, rasės lyties, kilmės, religijos ar kitokios grupinės priklausomybės) sutaptis.

Veikos kvalifikavimo problema gali būti susijusi su „amžiaus“ aplinkybe, kai veika yra padaryta mažamečiui, kadangi praktikoje³⁴⁰ nebeaišku, kokiais kriterijais vadovaujantis būtų nustatyta ši aplinkybė. Darbo autoriaus manymu, veikos kvalifikavimas tokiu atveju priklauso nuo kaltininko tyčios kryptingumo, pavyzdžiui, jei kaltininkas suvokė, jog kėsینamasi į mažamečio asmens gyvybę, siekiant išreikšti jam neapykantą dėl jo priklausymo tam tikrai socialinei grupei, veika turėtų būti kvalifikuojama kaip mažamečio asmens nužudymas, siekiant išreikšti jam neapykantą dėl jo priklausymo tam tikrai socialinei grupei (BK 129 str. 2 d. 1 ir 13 punktai).

Jei nužudymas padarytas nagrinėjamojo požymio aplinkybę panaudojant kaip pretekstą nužudyti žmogų, priklausantį tam tikrai socialinei grupei, pavyzdžiui, gatvėje buvo atimta gyvybė kinų tautybės žmogui, nors iš tikrųjų kaltininkas jokios neapykantos kitų tautybių žmonėms nejautė ir nesiekė to išreikšti, o savo elgesio paaiškinti negali, veika laikytina nužudymu dėl chuliganiškų paskatų (BK 129

³³⁹ *Cit. op.* 31, p. 243-244.

³⁴⁰ Peržiūrėjus „Liteko“ sistemą darbo autoriui nepavyko rasti praktinių pavyzdžių. Taip yra greičiausiai dėl to, jog šis požymis galioja pakankamai neilgą laiką.

str. 2 d. 8 punktas). Atribojant šią veiką nuo nužudymo dėl chuliganiškų paskatų privaloma nustatyti, ko būtent siekė kaltininkas, atimdamas gyvybę nukentėjusiajam – išreikšti priešišumą dėl jo priklausymo tam tikrai žmonių grupei ar pažeisti viešąją tvarką. Pastaruoju atveju veika turėtų būti kvalifikuojama kaip nužudymas dėl chuliganiškų paskatų.

Nei Vokietijos, nei Lenkijos BK aptariamo nužudymą kvalifikuojančiojo požymio nenumato. Tačiau teismams paliekama teisė spręsti, ar nužudymas, padarytas siekiant išreikšti neapykantą minėtų asmenų grupei apima nužudymą padarytą dėl kitų žemų paskatų (Vokietijos BK 211 str. 2 d.) ir nužudymą dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo (Lenkijos BK 148 str. 2 d. 3 punktas).

RF BK 105 str. 2 d. „l“ punktas įtvirtina du savarankiškus nusikaltimus t. y. nužudymą dėl nacionalinės, rasinės, tikėjimo neapykantos arba nužudymą dėl kraujo keršto motyvų. Pirmuoju atveju būtina nustatyti, kad kaltininkas kėsinosi į kito žmogaus gyvybę jausdamas nukentėjusiajam neapykanta dėl to, kad jis priklauso tam tikrai nacionalinei, rasinei ar tikėjimo grupei. Kitas požymis – t. y. nužudymas dėl „kraujo keršto“ motyvų, būdingas tautoms, gyvenančioms Kaukaze (Dagestane, Čečenijoje, Ingušijoje). Tai – paprotys, kuris reiškia jog tam tikros tautinės žmonių grupės nariai (vyrai) privalo atkeršyti kitos tautinės žmonių grupės nariams dėl pastarųjų padaryto įžeidimo (dažniausiai nužudymo). Kvalifikuojant nužudymą padarytą dėl „kraujo keršto“ motyvų būtina nustatyti dvi būtinas sąlygas: 1) kaltininkas priklausė etninei grupei žmonių, pripažįstančiai „kraujo keršto“ motyvą; 2) nužudymo motyvu buvo būtent kraujo kerštas t. y. kaip kaltininko (nukentėjusiojo giminaičio) atpildas už nusikaltimą, padarytą asmeniui, priklausančiam tam tikrai etninei žmonių grupei³⁴¹. Kaip matyti tokio nužudymo dėl subjekto gali būti tik specialusis subjektas, t. y. asmuo, kuris priklauso tai tautinei grupei žmonių, pripažįstančiai „kraujo keršto“ motyvą³⁴². Taigi, RF BK analizuojamas punktas sudaro siauresnį ratą nukentėjusiųjų asmenų nei LR BK.

³⁴¹ *Cit. op.* 206, p. 153.

³⁴² *Cit. op.* 20, p. 234.

Išvados ir pasiūlymai

1. Nei Lietuvoje, nei daugumos kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nužudymo sąvoka tiesiogiai įstatymo leidėjo nėra įtvirtinta, tačiau remiantis vyraujančia doktrina (vieningos pozicijos dėl nužudymo sąvokos nėra), siūlytina nužudymu laikyti tyčinį neteisėtą gyvybės atėmimą kitam žmogui.

2. Nužudymo objektu yra kito žmogaus gyvybė, nukentėjusiuoju – gyvas žmogus. Tokia veika gali būti padaroma veikimu ar neveikimu. Būtinai objektyviosios pusės požymis yra padariniai (kito žmogaus biologinė mirtis) bei priežastinis ryšis tarp veikos ir padarinių. Nužudymo subjektu gali būti tiek pakaltinamas, tiek ribotai pakaltinamas keturiolikos metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo (išskyrus privilegijuotą nužudymą – šešiolikos metų). Nužudymas gali būti padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Nužudymo sudėtys pagal sunkumo laipsnį klasifikuojamos į pagrindinę, kvalifikuotą ir privilegijuotą. Nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 1 d., kai nėra nei šio str. 2 d. nusikaltimą kvalifikuojančiųjų, nei BK 130 ar 131 str. numatytų privilegijuojančiųjų požymių. Analogiška klasifikacija yra įtvirtinta ir kitų valstybių BK.

3. Nužudymą kvalifikuojantieji požymiai yra papildomi požymiai, palyginti su pagrindine nužudymo sudėtimi, didinantys veikos pavojingumą. Todėl siekiant teisingai kvalifikuoti kaltininko veiką būtina pirmiausia nustatyti, kad jo veikoje yra ne tik pagrindinės, bet ir kvalifikuotos nužudymo sudėties požymiai.

4. LR BK 129 str. 2 d. numato trylika alternatyvių nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių kuriuos galima suskirstyti į tris grupes: **1) apibūdinančius nukentėjusįjį**: a) mažametystė; b) bejėgiška būklė, artimas giminaitis ar šeimos narys, moters nėštumas, du ar daugiau asmenų; **2) apibūdinančius objektyviają pusę**: a) nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai; b) nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu; **3) apibūdinančius subjektyviają pusę**: a) nužudymas dėl chuliganiškų paskatų, b) nužudymas dėl savanaudiškų paskatų; c) nužudymas dėl nukentėjusiojo tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, d) nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą, e) nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo organą, audinį ar ląsteles; f) nužudymas siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Bent vieno požymio veikoje buvimas leidžia nužudymą pripažinti kvalifikuotu. Veikoje esant keliems kvalifikuojantiems požymiams veika turi būti kvalifikuojama pagal kiekvieną punktą, įtvirtinantį atitinkamą požymį.

5. Dažniausiai nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių teorines kvalifikavimo problemas sąlygoja įstatyminio reglamentavimo trūkumai, pasižymintys aiškių kriterijų, pagal kuriuos galima atriboti kvalifikuotą nužudymą nuo nužudymo be pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių arba nuo

kitų veikų. Apžvelgus daugumos nužudymo kvalifikuojančių požymių praktiką, galima teigti, kad teisėsaugos institucijoms ne visada pavyksta teisingai kvalifikuoti kaltininko veiką.

6. Kadangi asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tada, kai jo veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą ne tik nusikaltimo, bet ir baudžiamojo nusižengimo sudėtį, siūlytina įstatymų leidėjui svarstyti BK 129 str. 2 d. 11 punkto, 135 str. 2 d. 11 punkto ir 138 str. 2 d. 11 punkto bei BK 237 str. pakeitimus – įvedus slepiamos nusikalstamos veikos sąvoką numatyta baudžiamoji atsakomybė būtų galima ne tik už slepiamus kitus nusikaltimus, bet ir už baudžiamuosius nusižengimus.

7. Lyginant Lietuvos ir kitų šalių BK, tiek Vokietijos, tiek Lenkijos BK nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašai yra ganėtinai trumpi. Kita vertus jie nėra baigtiniai, o baudžiamieji įstatymai suteikia teismui teisę savo nuožiūra spręsti, ar konkrečiu atveju nužudymas laikytinas kvalifikuotu. Tuo tarpu RF BK numato baigtinį nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąrašą, kuris yra labai panašus į LR BK.

Santrauka

Magistrinis darbas susideda iš įžangos, keturių skyrių bei išvadų. Darbe siekiama pateikti išsamią Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos kvalifikuotos nužudymo sudėties analizę, įsigilinti į kvalifikuoto nužudymo reglamentavimo ypatumus Vokietijos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Darbe, siekiant nuoseklaus ir nuodugnaus tyrimo, atskleidžiama nužudymo sąvoka nacionaliniu ir tarptautiniu aspektu, nagrinėjami šiam nusikaltimui būdingi bruožai, nužudymų rūšys, pateikiama pagrindinės nužudymo sudėties elementų t. y. objekto ir nukentėjusiojo, objektyviosios pusės, subjekto, subjektyviosios pusės, analizė.

Pagrindinėje darbo dalyje aptariamos nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių sąvoka, rūšys bei pateikiama išsami kiekvieno požymio analizė, lygiagrečiai aptariant minėtų valstybių baudžiamųjų įstatymų reglamentavimo panašumus ir skirtumus. Analizuojant nužudymą kvalifikuojančiuosius požymius pagal nacionalinę ir užsienio valstybių teisę, aptariamos ir kvalifikuoto nužudymo atribojimo nuo paprasto ar privilegijuoto, problemos, pateikiami konkretūs teismų praktikos pavyzdžiai.

AGGRAVATING ELEMENTS OF MURDER

Pavel Novikevič

Vilnius University Faculty of Law

Specialization of criminal jurisdiction

Summary

This master thesis consists of introduction, three chapters and conclusions. The purpose of this work is to give an exhaustive analysis of the structure of qualified murder, provided in point 2, article 129 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and acquaint with peculiarities of regulation of this crime according to the criminal codes of Germany, Poland and Russian Federation.

Purpose of this thesis is to provide with comprehensive and deep definition of murder either in national and international aspects, by examining the characteristic features of the crime, relationship of the murders, providing with the main constituent elements of murder such as the object and the victim, the objective side, the subject, the subjective side.

Main part of this thesis is focused on discussing the definition of qualified features of murder, its type and full analysis of each level, equally regarding criminal codes of all mentioned countries including similarities and differences of regulations. Analyzing the levels of qualified features of murder by national and foreign laws, further discussing problems of separation of ordinary and preferred qualified murder, provided particular case examples.

Literatūros sąrašas

I. Tarptautiniai teisės aktai:

- 1) 1948 m. Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2497.
- 2) 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3288.
- 3) 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija. Generalinės Asamblėjos rezoliucija, 1959-11-20, Nr. 1386 (XIV).
- 4) 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
- 5) 1966 m. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3290.
- 6) 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987.

II. Įstatymai ir kiti teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
- 2) Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 r. Nr. 88, poz. 553).
- 3) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
- 4) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135 ir 138 straipsnio pakeitimo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796.
- 5) Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 119-2771.
- 6) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
- 7) Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13 – 467.
- 8) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*, 1998-12-11, Nr. 109-3004.
- 9) Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas // *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 17-701.
- 10) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl patvirtintų civilinės metrikacijos taisyklių // *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 60-2156.

- 11) Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002-04-26, Nr. 43-1602.
- 12) Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807.
- 13) Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708.
- 14) Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886.
- 15) Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas // *Valstybės žinios* // 2002-04-26, Nr. 43-1601.
- 16) Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961.
- 17) Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).
- 18) Уголовный кодекс РФ (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ.

III. Specialioji literatūra:

- 1) ABRAMAVIČIUS, A; *et. al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas.* Eugrimas. Vilnius. 2003 m.
- 2) ABRAMAVIČIUS, A; *et. al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga.* Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Eugrimas: Vilnius, 2001 m.
- 3) ABRAMAVIČIUS, A. *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai).* Teisinės informacijos centras. Vilnius. 2004 m.
- 4) ABRAMAVIČIUS, A. *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai).* Registrų centras. Vilnius. 2009 m.
- 5) ABRAMAVIČIUS, A. *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. III knyga. Specialioji dalis (213-330 straipsniai).* Registrų centras. Vilnius. 2010 m.
- 6) ALIUKONIENĖ, R; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė.* 2006 m. Nr. 59.
- 7) ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė.* 2005 m.
- 8) BIELIŪNAS, E. *et. al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius. Mintis 1989 m.
- 9) BIKELIS, S. *Baudžiamoji teisė. Ką turėtų žinoti kiekvienas.* Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras. 2001 m.
- 10) ČAIKOVSKI, A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: seminarų medžiaga.* Vilniaus Universitetas Teisės fakultetas. 2008 m.

- 11) DRAKŠAS, A. *Mirties baismė: situacija ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius. Eugrimas. 2002 m.
- 12) DRAKŠIENĖ, A. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Paskaitų medžiaga*. Vilniaus Universitetas Teisės Fakultetas. 2008 m.
- 13) GRABAUSKAS, V. *et. al. Medicinos enciklopedija. II Tomas*. Vilnius. 1993 m.
- 14) GORAL, R. *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*. Wydanie drugie, przejrzone, poszerzone i uaktualnione. Centrum Informacji Prawno-Finansowej. Warszawa. 1997 r.
- 15) JOVAIŠAS, K. *Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Teisės problemos*. 1997 m. Nr. 2.
- 16) KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Leidykla „Mintis“ Vilnius. 1964 m.
- 17) JOVAIŠAS, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis*. JPI. Teisės institutas. 2000 m.
- 18) MAREK, A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II Warszawa: ABC Dom Wydawniczy. 2005 r.
- 19) MIKĖLĖNAS, V. *et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Justicija. Vilnius. 2002 m.
- 20) MIKĖLĖNAS, V. *et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Justicija. Vilnius. 2002 m.
- 21) MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių: Daktaro disertacija*. 2009 m.
- 22) NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1998 m.
- 23) PAVILIONIS, V; MERKEVIČIUS, R. *Būtinoji gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius. Justitia. 1999 m.
- 24) PRAPIESTIS, J. *et. al. Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras. 2002 m.
- 25) SAKALAUSKAS, G. *Minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus problema: lyginamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai. Teisės problemos*. 2009 m. Nr. 2.
- 26) SCHÖNKE, A; SCHRÖDER, H. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. München. 1985 m.
- 27) ŠVEDAS, G. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis. Paskaitų medžiaga*. Vilniaus Universitetas Teisės Fakultetas. 2007 m.
- 28) БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва. Юрист. 1994 г.

- 29) ГАУХМАН, Л. Д.; МАКСИМОВ, С. В. *Уголовное право. Особенная часть*: учебник. Москва. 2004 г.
- 30) ГРАЧЕВА, Ю. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. 2-е издание, дополненное и переработанное. Москва. Проспект. 2011 г.
- 31) ЖАЛИНСКИЙ, А. Е. *Современное немецкое уголовное право*. Москва: Проспект, 2006 г.
- 32) ИНОГАМОВА-ХЕГАЙ, Л. В. *et. al. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть*. Учебник. Издание второе. Исправленное и дополненное. Московская государственная юридическая академия. Москва. 2008 г.
- 33) КУЧЕРОВ, И. И. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Издательство экзамен. Москва. 2008 г.
- 34) КВАШИЦ, И. И. *Смертная казнь. Мировое тенденции. проблемы и перспективы*. Юрайт. Москва. 2008 г.
- 35) НАУМОВ, А. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Юристь. Москва. 1997 г.
- 36) ПОПОВ, А. Н. *Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах*. Санкт-Петербург. 2001 г.
- 37) РАРОГ, А. И. *et. al. Уголовное право России. Особенная часть*. Москва. „Эксмо” 2009 г.
- 38) СЕМЕРНЁВА, Н. К. *Квалификация преступлений (части общая и особенная)*: научно-практическое пособие. Проспект. Уральская государственная юридическая академия. 2010 г.
- 39) СКУРАТОВ, Ю. И; *et. al. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Издание 3–е, измененное и дополненное. Москва: Изд. Норма, 2000 г.
- 40) ЧУЧАЕВ, А. И. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. 2-е издание, исправленное, дополненное и переработанное. Юридическая фирма „КОНТРАКТ“: „ИНФРА-М“, 2010 г.

IV. Teismų praktika:

- 1) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ Nr. 46.
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K–373/2007.
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-12/2008.
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-518/2008.
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-670/2010.

- 6) Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-218/2009.
- 7) Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-63/2010.
- 8) Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-261/2010.
- 9) Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-399/2010.
- 10) Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-444/2010.
- 11) Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. N1-157-60-08.
- 12) Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-116-290/2010.
- 13) Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-75-361/2010.
- 14) Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-47-185/2011.
- 15) Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-121-152/2010.
- 16) Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-68-116/2010.
- 17) Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-254-09/2008.
- 18) Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-45-376/2010.
- 19) Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-65-166/2010.
- 20) Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-65-166/2011.

V. Elektroniniai šaltiniai:

1) Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo. [interaktyvus] // [Žiūrėta 2011-03-16]. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313716&p_query=&p_tr2=.

2) Belgijos Karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-09]. Prieiga per internetą: http://www.senate.be/www/?MIval=/index_senate&MENUID=21315&LANG=fr.

3) Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus] // [Žiūrėta 2010-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz/>.

4) Ispanijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-10-13]. Prieiga per internetą: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.l2t1.html.

5) Italijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] // [Žiūrėta 2010-08-09]. Prieiga per internetą: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=36774>.

6) Įstatymo projektas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135 ir 138 straipsnio 2 dalies 3 punkto pakeitimo Nr. XP-2511. 2007-09-12. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-06-13]. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=304057&p_query=&p_tr2=.

6) Lietuva – skyrybų rekordininkė [interaktyvus] // [Žiūrėta 2010-11-08].

Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-11506980171150393553-lietuva-skyryb%C5%B3rekordinink%C4%97.htm>.

7) Norvegijos Karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10].
Prieiga per internetą:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1690/file/c428fe3723f10dcbcf983ed59145.htm/preview>.

8) Pasiūlymas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135 ir 138 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-2511. 2007-09-27. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-06-13]. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=305051&p_query=&p_tr2=.

9) Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>.

10) Serbijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/5>.

11) Statistikos departamento duomenys [interaktyvus] // [Žiūrėta 2010-11-08]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2421>.

12) Šveicarijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/48>.

13) Teismų statistiką [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą:

<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>

14) Tėvai du kartus – kurie yra „tikrieji tėvai“? In Įvaikinimas – ypatinga gyvenimo forma [interaktyvus] // [Žiūrėta 2010-06-13]. Prieiga per internetą: <http://www.ivaikinimas.lt>.

15) Vengrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-08-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25>.

Autoriaus magistrinio darbo tema paskelbtų mokslinių straipsnių sąrašas

1) NOVIKEVIČ, P. Artimas giminaitis ar šeimos narys kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis // *Studentų mokslinės draugijos narių parengtų straipsnių rinkinys* (rengiamas spaudai 2011 m.)